

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1926.

Första kammaren.

Nr 28.

Fredagen den 23 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 164, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **Wigforss**, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Bergmans interpellation angående revision av pilsnerölslagstiftningen, erhöll ordet och yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr J. Bergman till statsrådet och chefen för finansdepartementet riktat följande spörsmål:

*Ang. revision
av pilsneröls-
lagstiftningen.*

1. Vad är anledningen till att den i utsikt ställda och allmänt väntade propositionen rörande pilsnerölslagstiftningens revision uteblivit?

2. Är regeringen betänkt på att vidtaga några andra åtgärder för att i avvaktan på en reviderad lagstiftning motverka de överklagade missförhållanden, som vålla mycken skada icke minst bland yngre årsklasser av befolkningen?

I motiveringen till dessa spörsmål har interpellanten erinrat om 1925 års riksdags skrivelse, vari begärdes utredning rörande sådan ändring av förordningen angående försäljning av pilsnerdricka, att däri innefattade kontrollföreskrifter fullständiggades och förtydligades i syfte att förefintligen missförhållanden på ifrågavarande område måtte kunna så vitt möjligt undanröjas.

Med anledning av ifrågavarande spörsmål får jag anföra följande:

I sin förenämnda skrivelse den 16 maj 1925, nr 196, åberopade riksdagen bevillningsutskottets i ärendet avgivna betänkande. Utskottet hade ansett sig böra begränsa sin hemställan om utredning och framläggande av förslag till ändring i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka till att avse allenast däri innefattade kontrollföreskrifter. Enligt utskottets uppfattning borde de av motionärerna påpekade missförhållandena föranleda en förnyad prövning av frågan, om icke en tillfredsställande kontroll skulle kunna anordnas över försändningen av pilsnerdricka. I första rummet syntes böra undersökas, om icke en återgång till den tidigare bestämmelsen om förteckning över rekvisiterna vid varje försändning skulle skänka större möjligheter till kontroll. Det låte härvid tänka sig, att bestämmelsen om förteckning å rekvisiterna bleve utformad på sådant sätt, att de anmärkningar, som i nämnda avseende förut framställts, bleve undanröjda. Enligt utskottets uppfattning borde därjämte tagas under övervägande lämpligheten av att i förordningen närmare angiva, på vilka platser pilsnerdricka icke finge avlämnas. Utskottet delade vidare motionärernas uppfattning om behövigheten av effektivare kontroll över att pilsnerdricka icke utskänktes och försåldes, där tillstånd därtill saknades.

Första kammarens protokoll 1926. Nr 28.

Ang. revision
av pilsneröls-
lagstiftningen.
(Forts.)

I anledning av riksdagens skrivelse anbefallde Kungl. Maj:t den 29 maj 1925 kontrollstyrelsen att efter länsstyrelsernas och övriga vederbörandes hörande avgiva utredning och förslag i ämnet.

Till fullgörande av det sålunda erhållna uppdraget hemställde kontrollstyrelsen i skrivelse till länsstyrelserna, att dessa måtte *dels* undersöka, huruvida och i vilken omfattning försändningen av pilsnerdricka på rekvisition inom respektive län medfört ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt menliga verkningar, *dels* meddela, huruvida enligt deras mening utan ändring av gällande lagbestämmelser några särskilda åtgärder kunde och borde vidtagas i syfte att råda bot på de av försändningen av pilsnerdricka eventuellt föranledda missförhållanden, *dels* ock, därest de icke ansåge gällande lagstiftning vara för detta ändamål tillräcklig, angiva de ändringar, som borde vidtagas i densamma. Tillika anhöll kontrollstyrelsen, att länsstyrelserna, därest de funne omständigheterna påkalla ändring av pilsnerdricksförsäljningsförrordningen även i andra avseenden, jämväl måtte angiva detta. Därjämte bereddes sex inom riket verksamma sammanslutningar av nykterhetsnämnder tillfälle att till kontrollstyrelsen inkomma med yttrande i ärendet.

Sedan länsstyrelserna och dessa sammanslutningar inkommit med yttranden, har kontrollstyrelsen i ett den 12 december 1925 dagtecknat betänkande avgivit sitt förslag i ämnet. Styrelsen har till en början föreslagit ett stadgande av innehåll, att, om i fall, då någon vill inköpa pilsnerdricka, det skäliga kan antagas, att varan helt eller delvis icke skall komma till användning för köparens eller hans hushålls behov, eller, där köparen är återförsäljare, för sådan försäljning, vartill han enligt förordningen är berättigad, försäljning eller utlämnande av varan ej må äga rum. Styrelsen har därjämte ansett, att förbud mot försäljning eller utlämning borde stadgas för det fall, att säljaren har skälig anledning antaga, att varan av köparen skall komma att användas i berusningssyfte. Vidare har kontrollstyrelsen ansett, att en bestämmelse borde införas om att återkallelse av tillstånd, som meddelats att gälla tills vidare och som endast kunnat meddelas efter stadsfullmäktiges eller kommunalstämmas tillstyrkande, skall äga rum, då sådan myndighet det påyrkar. I avseende å kontrollen över tillverkares försäljning har styrelsen ifrågasatt en bestämmelse av följande lydelse: »Bedriver tillverkare sin försäljning så, att syftet med de i denna förordning givna stadganden uppenbart åsidosättes, eller föranledes av försäljningen ordningar, äger kontrollstyrelsen efter därom av kommunal myndighet gjord framställning föreskriva de inskränkningar eller villkor i avseende å försäljningens fortsatta bedrivande, som styrelsen för vinnande av rättelse finner erforderliga.» Vidare har kontrollstyrelsen föreslagit åläggande för tillverkarna att vid försändning upprätta köpareförteckningar, varå mottagaren skulle hava att teckna kvitto utom då pilsnerdricka avlämnas vid järnvägsstation eller å fartyg. Beträffande rätten för tillverkare att anordna s. k. nederlag för försäljning av pilsnerdricka har kontrollstyrelsen föreslagit, att dylika nederlag icke skulle få inrättas annat än efter av länsstyrelsen meddelat tillstånd.

Över kontrollstyrelsens förslag hava yttranden inhämtats från länsstyrelserna i Uppsala, Älvsborgs, Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län samt från Svenska bryggareföreningen.

Alla de hörda länsstyrelserna biträda förslaget om köpareförteckning. Mot bestämmelsen om nederlag har ej heller någon gensaga gjorts. I övrigt hava däremot bland de hörda länsstyrelserna meningarna varit delade. Särskilt har förslaget om rätt för kontrollstyrelsen att vid ordningar och dylikt förordna om inskränkning i försäljningen m. m. väckt gensaga hos länsstyrelserna, som samtliga ansett det oriktigt, att kontrollstyrelsen skulle tilläggas en befogenhet, vilken rätteligen borde tillkomma länsstyrelserna. Svenska bryggareför-

Ang. revision
av pilsneröls-
lagstiftningen.
(Forts.)

slutande fråga om vårt folks bästa, och denna interpellation är inte alls framställd av något slags okynne utan efter allvarlig överläggning och enhälligt beslut inom riksdagens nykterhetsgrupp, där icke blott frisinnade folkpartiet är representerat, utan samtliga riksdagens partier, dock med undantag av det socialdemokratiska, enär inom det partiet, som bekant, bildats en särskild nykterhetsgrupp, som separerat sig från den gamla nykterhetsgruppen.

Dessutom vill jag tillägga, att ingen hade hellre än jag, och, jag är säker därpå, även mina meningsfränder, sett, att vi i förrgår fått socialdemokraterna med oss i den fråga, det då gällde; att så icke blev fallet, det rådde vi icke för. Ingen hade för övrigt hellre än vi sett, att regeringen hade stärkt sin livsduglighet genom en ändamålsenlig proposition i nu föreliggande ämne redan vid denna riksdag, enär vi tro, att detta skulle medfört en rask och verkksam reform i en av de aktuella nykterhetsfrågorna. Vi, som voro här närvarande under förra riksdagen, kunde då höra en man, som icke var ansluten till vårt parti, en man, vars bortgång vi nyss beklagat, en man ur högerpartiet, herr Heyman, uppträda som främste talesman för den reform det nu är fråga om. Han yttrade därvid bland annat följande: »Innan ännu lastbilar funnos till, torde gällande kontrollföreskrifter med avseende å försäljning och försändning av pilsnerdricka i stort sett hava varit tillfyllest. Några opåkallade landsvägs-transporter av öl förekommo nämligen praktiskt taget icke. I och med tillkomsten av lastautomobiler har emellertid frågan om modernisering eller förtydligande av ifrågavarande kontrollföreskrifter otvivelaktigt blivit aktuell, försåvitt man önskar, att de vådor i ekonomiskt hänseende, som öltransporten per automobil dragit med sig, skola kunna minskas.» Och han berättar och beskriver mycket åskådligt huru dessa bilar med icke rekviderat öl översvämma landsbygden och särskilt arbetsplatser, där ett avsevärdare antal arbetare äro samlade. Denna kringföring per bil sker naturligtvis för att därigenom tjäna pengar men säkerligen icke för att göra dem, som få ölet, någon verklig nytta utan tvärtom.

Detta är således en ganska allvarlig fråga, och det är ur synpunkten av landets och folkets, framför allt arbetarklassens bästa, som vi hava sett den. Med hänsyn till att vår regering nu består av ett större antal fordom aktiva nykterhetsvänner än någon föregående regering, såvitt jag kan erinra mig, hade de många hundratusen i vårt land, som deltaga i nykterhetsrörelsen, och de ännu flera, som utan att aktivt medverka dock sympatisera med densamma, väntat en kraftig nykterhetspolitik av den nuvarande regeringen. Ingen beklagar mera än jag, att denna regering visat så stor passivitet, då det gällt att handla. Vi glädjas visserligen åt de manande ord i nykterhetsfrågan, som flera gånger av vissa medlemmar av regeringen riktats till stora folkskaror vid offentliga möten. Detta är enbart glädjande och vi äro tacksamma för det. Men vi ha framförallt väntat handling! Folket resonerar som så, att då det hjälpt sina förtroendemän till makten — och däri ha nykterhetsrörelsens stora skaror en ganska väsentlig del — väntar det också en aktiv nykterhetspolitik. Av en sådan ha vi tyvärr sett anmärkningsvärt litet. Nu har emellertid denna interpellation åtminstone medfört den effekten, att herr statsrådet i dag meddelat, att anledningen till dröjsmålet är hans önskan att kunna framlägga en just ur nykterhetssynpunkt mera effektiv reform nästa år. Vi glädja oss över detta, vi taga fasta på det goda löftet och skola med uppmärksamhet följa herr statsrådets åtgärder i denna riktning.

Så till vida var svaret alltså ägnat att i någon mån verka tillfredsställande. Men jag återkommer till vad jag antydningssvis sade i början: varför kunde icke det av herr statsrådet i utsikt ställda bättre förslaget hava framlagts redan vid denna riksdag? Ärendet har ju undergått en ganska omsorgsfull förberedelse. Alla länsstyrelser ha redan på det förberedande stadiet till-

eningen har hemställt, att kontrollstyrelsens förslag icke måtte föranleda någon åtgärd. Särskilt har föreningen uttalat sig emot förslaget om rätt för kontrollstyrelsen att stadga inskränkningar i försäljningen.

Såsom av nu lämnade redogörelse framgår, ha under utredningens gång uppslag framkommit rörande kontroll över pilsnerdricksförsäljningen, vilka gå väsentligen utöver de i den omtalade riksdagsskrivelsen upptagna önskemålen. Jag åsyftar härmed framför allt det av kontrollstyrelsen framförda förslaget, att kontrollstyrelsen efter därom av kommunal myndighet gjord framställning skulle äga att föreskriva inskränkningar i fråga om försäljningen, när en tillverkare bedriver denna så, att »syftet med de i denna förordning givna stadganden uppenbart åsidosättes.» Kontrollstyrelsens uppslag har syntts vara värt uppmärksamhet, men jag har ansett erforderligt att undersöka, om ej uppslaget skall kunna tillvaratagas på sådant sätt, att av olika länsstyrelser framförda betänkligheter bli väsentligen undanröjda.

Svaret på herr Bergmans första fråga är därmed givet. Det skulle icke ha mött några svårigheter att inför detta års riksdag framlägga en proposition i ämnet, som hållit sig inom den av 1925 års riksdagsskrivelse angivna ramen. Då emellertid under frågans fortsatta beredning anordningar föreslagits, av vilka man synes kunna vänta bättre resultat, har det syntts ligga i nykterhetsarbetets intresse att söka åt dessa uppslag ge en praktisk och hållbar utformning, även om därmed måst följa, att frågans avgörande fått uppskjutas till en kommande riksdag.

Vad herr Bergmans andra fråga beträffar, blir svaret, att regeringen utöver förberedelserna till en ändrad lagstiftning icke haft några särskilda åtgärder under övervägande.

Herr Bergman: Herr talman! Jag ber till en början att få tacka herr statsrådet för hans välvilliga besvarande av interpellationen och för de upplysningar, han nu lämnat. I någon mån torde nog detta svar komma att lugna den oro, som förports inom landet, ty det ställer ju i utsikt, att man skulle kunna vinna ett bättre resultat ur nykterhetssynpunkt, om man väntar, till dess erforderliga bestämmelser hinna bättre förberedas för ett annat år. Men å andra sidan torde man ganska allmänt fråga, huruvida detta uppskov verkligen var så alldeles nödvändigt och om det icke hade varit möjligt att redan till denna riksdag framlägga ett förslag, som enligt herr statsrådets mening och från de synpunkter, han här anlagt, varit tillfredsställande. Jag återkommer till den frågan strax.

Jag skall emellertid, innan jag det gör, be att få säga ett par ord med anledning av att jag sett i regeringspressen, att denna interpellation liksom frågan om den fjärde liters indragning och nästan allt, vad vi inom det parti, jag har äran tillhöra, på senaste tiden företagit, skulle hava en osynlig motivering, som skulle vara den verkliga, nämligen en synnerligen het önskan från vår sida att på något sätt till livet skada den nuvarande regeringen. I anledning därav vill jag för min del säga: den, som verkligen kan tro, att en regering, vilken, om jag får uttrycka mig positivt, visat en så starkt betonad livsvilja eller, om det må tillåtas att negativt uttrycka samma sak, ådagalagt, att den kan tåla så mycket, innan den förgås, som den nuvarande regeringen, skulle kunna avlivas med ett så svagt förgörande medel som pilsnerdricka, — den, som det tror, säger jag, han måste nog vara nästan ännu mer »intellektuellt torftig» än till och med den nuvarande interpellanten enligt regeringspartiets huvudorgan för i förrgår lär vara. Jag anser visserligen det s. k. pilsnerdrickat vålla mycken skada bland folket, men jag medger gärna, att det betraktat som dödande gift måste anses höra till de mera långsamt verkande. Här liksom i litersänkningsspörsmålet är det från min och mina meningsfränders sida ute-

Ang. revision
av pilsneröls-
lagstiftningen.
(Forts.)

frågats, och kontrollstyrelsen har ägnat mycket arbete åt saken. Det är att beklaga, att kontrollstyrelsens förslag inkom först så sent som i mitten av december. Regeringens första initiativ skedde raskt. Riksdagens skrivelse inkom på regeringens bord i mitten av maj förra året, och några få dagar därefter expedierades Kungl. Maj:ts skrivelse till kontrollstyrelsen. Jag vet icke, vad som föranledde, att kontrollstyrelsens förslag ej blev färdigt förrän den 12 december. Man kunde ju lätt förutse, att om det inkomme så kort tid före riksdagens början, skulle det uppstå vanskligheter i följd av den kritik förslaget eventuellt bleve utsatt för, vanskligheter som kunde äventyra framläggandet av propositionen. Skulle det därför icke ha varit möjligt att genom föreläggande av viss lämpligt avmätt tidsperiod, inom vilken utredningen hade bort vara färdig, gardera sig mot en sådan eventualitet som den nu inträffade?

Emellertid tyckte ju regeringen, att tiden i alla fall räckte till, ty herr statsrådet meddelade i början på riksdagen, såvitt jag icke är oriktigt underrättad, att vi hade en proposition att vänta. Det meddelades i pressen, att propositionen skulle komma, och bevillningsutskottet vidtog åtgärder med avseende på ordnandet av sitt arbete, under samma förutsättning. Plötsligt får man veta: det kommer ingen proposition. Ett helt år går nu till spillo, innan någon revision av förordningen kan ske; motionstiden är för längesedan ute, vi kunde ju ej gärna väcka någon motion, innan vi visste vad regeringen ämnade föreslå. Som sagt, man har svårt att förstå, att det skulle varit absolut nödvändigt med detta uppskov.

Detta var nu vad jag hade att säga beträffande svaret på den första frågan.

Beträffande den andra frågan får jag säga, att vad som svarades, helt enkelt verkande beklämmande tröstlöst. Det var ju en fullständig medellöshetsförklaring, som herr statsrådet å regeringens vägnar utfärdade: regeringen kan ingenting göra. När det nu var nödvändigt att dröja ett år, så är det bra beklagligt, att man icke under denna väntetid, när det nu verkligen råder stora missförhållanden på så många ställen i landet, såsom allmänt vittnat är, ansett sig kunna vidtaga några som helst åtgärder ens inom den ram, som gällande lagstiftning erbjuder. Detta är ett budskap från en nykterhetsvänlig regering, vilket kommer att väcka förstämning i landet. Det vore ju väl, om nykterhetstillståndet och den allmänna ordningen skulle ha utsikter att vinna på uppskovet med reviderad förordning, vilket vi få hoppas, men vad som är alldeles säkert, det är, att åtminstone det stora och mäktiga bryggerikapitalet kommer att skörda obeskrurna vinster under det år, som nu kommer, då man obehindrat får fortsätta att köra ut sitt öl under samma otillfredsställande kontrollapparat som den, som hittills fungerat. Och vad som är lika säkert är, att en hel del av Sveriges fattiga befolkning blir plockad på sina slantar genom dessa frestelser på en mängd arbetsplatser och annorstädes. Denna befolkning kommer att förlora både ekonomiskt och säkerligen också i flera andra avseenden.

Herr statsrådet **Wigforss**: Såvitt jag kan se, består herr Bergmans fortsatta kritik av två delar. Han uttalar först sin personliga övertygelse om, att det borde ha varit tid att komma fram till ett förslag på grundval av det uppslag, som kontrollstyrelsen givit. Jag har redan förklarat, att detta kontrollstyrelsens uppslag har mötts av en fullständigt enhällig kritik på den avgörande punkten, nämligen den där kontrollstyrelsen föreslagit, att det skulle vara kontrollstyrelsen och icke länsstyrelserna, som skulle överta kontrollen över, att inga oordningar förekomma vid försäljningen av pilsnerdricka. Det förefaller mig, som om herr Bergman borde ha förstått, att det inte är så alldeles lätt att omedelbart finna någon utväg att förena dessa till synes helt oförenliga ståndpunkter. Jag förutsätter nämligen, att herr Bergman icke

*Ang. revision
av pilsneröls-
lagstiftningen.
(Forts.)*

Ang. revision av pilsnrcröslagstiftningen. menar, att man utan vidare skulle skjuta alla dessa länsstyrelsernas invändningar åt sidan.

(Forts.) I den andra punkten förefaller mig herr Bergman icke heller ha gjort annat än en upprepning av punkt 2 i interpellationen. Jag skulle vara synnerligen tacksam att få höra vad herr Bergman menar, att en regering kan göra — utöver att upprätthålla nu gällande föreskrifter — innan man får en ändrad lagstiftning på området.

Herr Bergman: Ja, jag förstår mycket väl, att svårigheter erbjödo sig på det stadium, där denna fråga befann sig, så sent som den kom in till regeringen, men jag uttalade, att det varit önskvärt, om utredningen kunnat vara färdig tidigare, och det hade kanske inte varit omöjligt för regeringen att genom direktiv i det avseendet garantera, att den kommit tidigare. Då hade man haft längre tid på sig att granska det nya uppslaget.

Vad den andra anmärkningen beträffar, nämligen att jag icke givit några anvisningar på de åtgärder, som skulle kunna vidtagas inom ramen av nu gällande lagstiftning, vill jag säga, att det ju givetvis måste vara mycket lättare för regeringen med den överblick, som regeringen har genom Konungens befallningshavande och övriga organ, att kunna se, hur något sådant skall kunna göras, än för mig. Och jag vill påpeka, att det klagas allmänt, även i länsstyrelsernas uttalanden i saken, och det konstateras nästan dagligen från en mängd håll, att gällande föreskrifter mycket ofullständigt följas. Vad regeringen till förbättring av detta missförhållande skulle kunna göra vore väl att på något sätt genom sin auktoritet försöka förmå allmänheten och alla vederbörande att kraftigare samverka i syfte att de föreskrifter, som nu finnas, måtte iakttagas på ett mera tillfredsställande sätt. Man skulle väl kunna tänka sig exempelvis ett sammankallande av representanter för de organ, som närmast ha att övervaka den goda ordningen i de delar av landet, från vilka klagomålen över missförhållandena kommit, för att rådgöra om vad som kunde göras för en effektivare kontroll, och det finns säkerligen också åtskilliga andra utvägar. Där en verklig vilja finns, plägar också en väg finnas.

Herr Thulin: Herr talman! Herr Bergman har i bägge sina anföranden gjort gällande, att den utredning, som kontrollstyrelsen skulle verkställa, kommit fram för sent, något som skulle haft till följd, att regeringen icke skulle kunnat framlägga saken för innevarande års riksdag. Då jag haft en liten smula med denna sak att skaffa, skulle jag vilja framhålla, att arbetet inom kontrollstyrelsen vid detta ärendes beredning drivits så snabbt, som det överhuvud taget varit möjligt. Regeringens remiss kom till kontrollstyrelsen i medio av juni, och i slutet av juni skickades ärendet ut till länsstyrelserna med anmodan till dessa att inkomma med yttranden före den 1 oktober 1925. Man ansåg, att så lång tid borde medges länsstyrelserna för avgivande av yttrande i saken, därför att de i sin tur skulle höra landsfiskaler och andra underordnade myndigheter. Först den 26 oktober, vill jag minnas, kom det sista länsstyrelseyttrandet in, och då kontrollstyrelsen fått föreläggande att före den 15 november 1925 avgiva utlåtande i saken till Kungl. Maj:t, såg sig kontrollstyrelsen nödsakad att begära uppskov hos Kungl. Maj:t till den 15 december 1925. Detta var nämligen absolut nödvändigt med hänsyn till de konferenser med olika intressekorporationer, som voro behövlige för ärendets beredning. Jag tror mig därför med gott samvete kunna göra gällande, att det var fullkomligt omöjligt att avge något yttrande före medio av december 1925 med hänsyn till den omfattning, som frågan erhöi under dess beredning i kontrollstyrelsen.

Vad därefter beträffar själva uppskovet, vill jag uttala som min mening, att ehuru väl kontrollstyrelsen framlagt förslaget och jag sålunda har all anled-

ning att hålla på det, synes det uppskov, som ägt rum i fråga om förslagens framläggande inför riksdagen, vara välbetänkt. Det förslag, som kontrollstyrelsen framfört, har ju mötts av starka gensagor, och kontrollstyrelsen har saknat tillfälle att taga dessa under övervägande. Förslag, som skola föreläggas riksdagen, böra komma fram i så utrett skick och belysta från så olika synpunkter, att de icke i riksdagen förorsaka en förvirrad diskussion. Jag tror, herr talman, att denna sak har främjats genom det uppskov, som ägt rum, och att det hade varit olämpligt, ifall man kommit fram med ett förslag, som måhända redan från början hade föranlett en skiljaktighet i åsikterna, som kunnat bli menlig för ärendets fortsatta behandling.

Ang. revision
av pilanerols-
lagstiftningen.
(Forts.)

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 88.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag; och

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstårsberäkning för viss personal vid statens järnvägar.

Justerades protokollen för den 17 och den 20 innevarande månad.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 438, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion, nr 307, angående beredande av en tryggare ställning i rättsligt hänseende åt biträdande lärare vid folkskolor och lärare vid mindre folkskolor, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmelser rörande sammanräkning av röster vid kommunala val i vissa fall;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner om befrielse för nobelstiftelsen från skyldigheten att erlagga bevillning samt inkomst- och förmögenhetsskatt;

nr 39, i anledning av väckta motioner angående utförselbevis för spannmål; och

nr 40, i anledning av väckt motion om sänkning av tullen å delar till automobiler m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om lagstiftning angående obligatorisk skiljedom i vissa arbetstvister m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.03 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 24 april f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att godsägaren herr *Gustaf Sederholm* av sjukdom (influenta) är hindrad deltaga i riksdagens sammanträden, intygas härmed på heder och samvete.

Stockholm den 22 april 1926.

E. Sederholm.

leg. läk.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, bevillningsutskottets betänkanden nr 38—40 och andra lagutskottets utlåtande nr 18.

Herr **talmannen** yttrade: Jag skall be att få meddela kammaren, att vid början av det plenum, som kommer att anordnas måndagen den 3 maj, komma gemensamma omröstningar att äga rum. Anledningen varför plenum anordnas på en måndag är, att enligt gammal kutym plenum anses icke böra äga rum den 1 maj, som i år infaller på en lördag.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen för budgetåret 1926—1927 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis och, där så erfordrades, momentvis.

Herr **talmannen** yttrade: Med avseende å föredragningen av detta utlåtande skall jag ytterligare be att få säga några ord.

Utlåtandet är, såsom herrarna sett, särdeles vidlyftigt. Det omfattar icke mindre än 253 punkter, och många av dessa beröra synnerligen viktiga och vidlyftiga frågor. Det rör sig om icke blott en mångfald av motioner utan även om särskilt många reservationer. Med den kännedom jag äger om den grundlighet, med vilken kammaren brukar behandla ärendena, kan man antaga, att behandlingen av utlåtandet kommer att taga en ganska lång tid i anspråk. På grund därav är jag betänkt att försöka spara in någon tid. Kammaren har vid åtskilliga andra tillfällen tillåtit, att jag gått genvägar. Jag ämnar denna gång icke låta uppläsa någon hemställan, såvida det icke särskilt begäres. Detta innebär onekligen den faran, att någon ledamot, som ämnat yttra sig vid en punkt, kan förbise, att punkten föredrages. För att förebygga detta har jag ämnat att i de fall, då eljest uppläsning av hela eller en del av klämman skulle äga rum, vid angivande av punktens nummer även läsa upp rubriken. Där-

igenom få herrarna så att säga andrum. Men ytterligare skulle en garanti vinnas för att icke herrarna förbise detta, om de av kammarens ledamöter, som tänka inleda debatt vid en eller annan punkt, ville under diskussionens gång anmäla detta, icke hos mig utan hos sekreteraren. Det vore särskilt denna gång en stor fördel, om herrarna ville göra så, därför att det finns ovanligt nog, när det gäller statsutskottet, åtskilliga reservationer, vilka, för att å dem proposition skall kunna framställas, måste formellt omredigeras, och om herrarna vilja anmäla sig hos sekreteraren, kunna herrarna få del av de ändringar, som böra göras.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24.

I en inom andra kammaren av herrar *B. Holmgren* och *A. Gardell* väckt motion (nr 14), hade hemställts, att riksdagen för ordnande av preparering av riksmuseets botaniska avdelnings samlingar av arktiska lavar och av herbarieväxter från Västindien och för anskaffande av nya herbarieskåp för samma avdelning ville bevilja ett anslag av 11,000 kronor och därav för budgetåret 1926—1927 anvisa 5,500 kronor.

*Anslag till
ordnande av
vissa
botaniska
samlingar i
riksmuseet.*

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angiven orsak hemställt, att herrar Holmgrens och Gardells berörda motion icke måtte vinna riksdagens bifall.

Herr Vrang: Vid denna punkt har en motion i andra kammaren avgivits av herrar Holmgren och Gardell. Den innebär, såsom synes, att åt riksmuseets botaniska avdelning måtte beviljas ett anslag av 11,000 kronor att utgå under loppet av två år.

Mot ett enhälligt utskott torde det vara fullkomligt lönlöst att söka få ändring i det yrkande, som utskottet gjort. Emellertid äro förhållandena vid museet å denna avdelning sådana, att ett rop från denna plats måste höjas för att, om icke nu, så en annan gång få en ändring till det bättre till stånd.

Sedan år 1877 har denna avdelning av museet haft ett anslag av 4,000 kronor oavbrutet till år 1914, då det höjdes med 500 kronor. Sedan dess har ingen som helst förhöjning skett; icke ens under den värsta dyrtiden kom någon förbättring till stånd — om jag undantager ett under några år utgående dyrtidstillägg till en extra befattningshavare, som sedermera av brist på medel måst indragas — under det samtliga övriga avdelningar vid museet fått sin ekonomi förbättrad (med undantag av den entomologiska). Vid sådant förhållande har hela den nu ifrågakarande avdelningen hotat att råka i lägervall, och hade icke enskilda krafter kommit till hjälp, hade stor fara varit å färde, att så hade skett. Några inköp av instrument ha naturligtvis icke kunnat komma i fråga,

Anslag till
ordnande av
vissa
botaniska
samlingar i
riksmuseet.
(Forts.)

och ej ens nödvändig handbokslitteratur har man kunnat skaffa i nämnvärd utsträckning. Samlingarna där ute ha under de sista årtiondena fördubblats (så gott som uteslutande genom gåvor), men de ha icke hunnit prepareras med den personal som för ändamålet funnits tillgänglig. Visserligen tillkom år 1914, då museet flyttade in i de nya lokalerna där ute, en vaktmästare, men enligt instruktionen för denne har han icke skyldighet att tjänstgöra på museet mer än 2 timmar dagligen. Med den stora nyanskaffning, som skett och sker vid museet, skulle såväl professorn och assistenten som den Regnellska amanuensen, som där finnas, ävensom vaktmästaren kunna vara sysselsatta dagen i ända året runt för att införa i museets samlingar de nyförvärv, som göras. Det är naturligtvis otänkbart, att så skulle ske, ty härigenom skulle i första rummet professorn bli avkopplad från det vetenskapliga arbetet, och detta vore givetvis icke lämpligt. För övrigt, även om dessa fyra dag efter dag skulle vilja och kunna ägna sig åt detta arbete, kunna de icke göra det, av den anledningen, att det icke finnes medel för anskaffning av härför nödvändiga materialier. Det finnes icke skåp, knappast papper. Det anslag, som gives, räcker icke till att fylla dessa båda behov. Så behandlar man och så har man under ett tiotal av år behandlat de botaniska samlingarna i det land, i vilket Linné har blivit född, och just den vetenskap, som över hela världen bär Linnés namn högt på sin fana.

Jag kom att nämna namnet Linné. I detta sammanhang erinrar man sig, att detta icke är första gången som Linnés egen vetenskap här i landet blivit tillbakasatt. Det torde för flertalet här närvarande vara obekant, att en av den svenska botanikens förnämsta dyrgripar, Linnés herbarium, icke befinner sig i svensk ägo; det finnes i denna stund och kommer förvisso att förbliva i — England.

De senaste åren hava för museets vidkommande karakteriserats av en riklig nyanskaffning, och framför allt har man där fått synnerligen värdefulla samlingar genom den Regnellske stipendiaten doktor Ekman, som i många år vistats i Västindien, och vars samlingar därifrån, vilka kommit in till museet med det ena tiotusentalet herbarieexemplar efter det andra under flera år, varit av den beskaffenhet, att de väcka hela den botaniska världens beundran. Men här måste de magasineras, emedan det icke finnes skåp att lägga in dem i eller papper att sätta upp dem på och icke folk, som kan taga dem till vara.

Den andra punkten i motionen berör de arktiska lavsamlingarna. Dessa äro av ganska gammalt datum, ty de ha här legat på vindar sedan mer än 50 år, och härstamma från de stora polarexpeditionerna till Beeren Island, Spetsbergen, Grönland, Novaja Semlja, Jenisei och även från Vega-expeditionen (åren 1878 och 1879). De äro inpackade i stora buntar tidningspapper i stora packlårar, på vinden, eller ligga uppkastade i stora paket ovanpå de skåp, i vilka de icke få rum. Bearbetning av desamma har nu påbörjats, men sedan exemplaren blivit bestämda, får man plocka dem tillbaka i pappersbuntarna, och så få de ligga där till ingens nytta och till ingens glädje.

Nu torde någon fråga, vad jag egentligen har att göra med denna sak och varför jag särskilt givit mig in på detta samt vad jag kan ha för särskild kännedom om dessa ting. Jag vill då svara, att jag i denna sal tvivelsutan är den, som bäst känner till förhållandena, och det just av den anledningen, att jag under årtal, sedan jag kommit hit till riksdagen, nästan varenda söndag varit sysselsatt med museiarbete där ute och därvid varje gång haft att gräma mig över det fullständiga kaos, som här råder. Det är sannerligen hög tid, att något göres för att bringa reda i och nyttiggöra dessa synnerligen dyrbara samlingar. Den arktiska lavsamlingen där ute är den största och värdefullaste, som finnes i världen, men den ligger hoppackad i tidningspapper — är det rimligt, att det skall vara så?

Jag nämnde nyss namnet Linné såsom den framskjutne målsmannen och den främste i sin vetenskap här i landet. Men även på det speciella område, som gäller lavarna, har Sverige en hel rad av bemärkta vetenskapsmän, som gjort det svenska namnet känt och aktat i hela den vetenskapliga världen. Jag erinrar därvid bl. a. om Acharius, Stenhammar, Fries, Hellbom och den ännu livligt verksamme Malme, för att endast nämna ett fåtal, vilkas arbete och arbetsresultat även kräva skälig hänsyn och aktning.

I den botaniska avdelningens salar förvaras för närvarande också en stor och dyrbar samling, ett svampherbarium bestående av omkring 100,000 exemplar, som för åtskilliga år sedan som gåva från enskild person överlämnades till riksmuséet. Det står där inpackat i karduspapper, tillgängligt för damm, insekter och sol men föga tillgängligt för de vetenskapsmän, som önska att taga del därav. Det är enligt min uppfattning den upp- och nedvända världen att ha det så ordnat, då mångt och mycket skulle kunna ändras till det bättre genom det lilla anslag, som här begärts.

Jag skall, innan jag slutar, berätta om en liten interiör, som belyser, huru fullständigt groteska förhållandena nu äro vid botaniska museet. Då jag i vintras började arbetet där ute, bad jag professorn anskaffa några tusental konvolut, som behövdes för fullföljande av mitt arbete, men han svarade, att det hade de inga pengar till. Ett par veckor senare kom en av hans underordnade och meddelade: »Vi ha nu beställt dessa konvolut, men vi ha måst taga dem på kredit, för några månader framåt i avvaktan på anslag från riksdagen, och blir det så, att vi inga pengar få därifrån, så får professorn själv betala vad de kosta.» Samme professor, som enligt min mening blivit deklasserad i fråga om avlöning, står alltså inför utsikten att själv få bekosta anskaffandet av de enklaste hjälpmedel, som behövas för att — med frivillig arbetshjälp — hålla museets samlingar något så när i gott skick!

Herr greve och talman! Jag skulle handla mot bättre vetande, om jag underlåte att påtala detta ledsamma yttrande och yrkande från statsutskottets sida, och jag skulle handla mot bättre vetande, om jag icke, även om jag därvid blir ensam, yrkade bifall till motionen, vilket jag härmed gör.

Herr Bergqvist: Herr talman, mina herrar! Det är ju mycket vanligt, när framställningar till Kungl. Maj:t icke lett till någon proposition till riksdagen, att motionärer framföra de uttalade önskemålen inför riksdagen. Detta är också fallet här. Frågan har varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, men har icke lett till någon proposition till riksdagen. I sådana fall plägar statsutskottet vara synnerligen varsamt gentemot väckta motioner, och jag tror, att kammaren och riksdagen har anledning att vara utskottet tacksamma för denna varsamhet. I varje fall har utskottet ansett sig böra handla såsom det gjort. När en sak varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning och icke framlagts för riksdagen, vill utskottet icke utan alldeles särskilda skäl tillstyrka en motion, som väckts i samma fråga.

Vad nu beträffar anslag till ordnande och preparering av vissa samlingar på naturhistoriska riksmuseets botaniska avdelning, vill jag medgiva, att det anslag, som är begärt, kan vara av behovet påkallat. Jag vill också uttala den förhoppningen, att medel skola kunna beredas till dessa samlingars ordnande, när Kungl. Maj:t finner tiden inne att framlägga förslag därom inför riksdagen. Andra avdelningen i statsutskottet har varit ute vid museet och sett, huru dessa samlingar äro förvarade, och jag kan vitsorda sanningen av vad herr Vrang här sagt, att de icke äro på lämpligt eller gott sätt ordnade. Men denna arktiska lavsamling, som funnits där i femtio år, och den västindiska växtsamlingen, som håller på att kompletteras, äro dock så förvarade, att de icke förfaras. Den största olägenheten är, att de äro litet svåråtkom-

Anslag till
ordnande av
vissa
botaniska
samlingar i
riksmuséet.
(Forts.)

Anslag till
ordnande av
vissa
botaniska
samlingar i
riksmuseet.
(Forts.)

liga för de vetenskapsmän, som vilja forska i dessa samlingar. Jag tror ändå, att ett års uppskov med anslaget till ordnande av samlingarna icke skall medföra någon större våda, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 25.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Punkterna 27—31.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 32.

Lades till handlingarna.

Punkterna 33—43.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 44—49.

Lades till handlingarna.

Punkterna 50—63.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 64.

Ang.
inrättande av
en professur
i statistik vid
Lunds
universitet.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i den nu förevarande punkten hemställt, att riksdagen måtte i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen I. A. Filosofiska fakulteten, Humanistiska sektionen — med uteslutande av en professur i statskunskap och statistik — uppföra dels en professur i statskunskap, dels ock en professur i statistik med enahanda avlönings- och pensionsförmåner, som vore förenade med universitetsprofessurer i allmänhet och med skyldighet för tjänsternas innehavare att vara underkastade de för dessa förmåners åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, ävensom för ändamålet höja det ordinarie anslaget till universitetet i Lund, universitetsstaten, nu 1,208,200 kronor, med 12,000 kronor till 1,220,200 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar C. P. V. Nilsson i Gränebo, E. J. G. Rosén, C. A. Carlsson i Gävle, P. M. Olsson i Blädinge, G. Strindlund och A. Danielsson, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Nilsson, Petrus: Herr talman! I denna punkt har utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit inrättande av en professur i statistik vid Lunds universitet. För närvarande är detta ämne förenat med statskunskap, och

professuren innehaves av professorn i statskunskap S. Wallengren. Undervisningen och examinationen i statistik utövas av docenten Wicksell. Nu är det meningen att skilja ämnena statskunskap och statistik från varandra och inrätta en ny professur i statistik. Ut i ingivna yttranden rörande inrättandet av den nya professuren har naturligtvis de akademiska myndigheterna i allmänhet tillstyrkt förslaget. Universitetskanslern har emellertid haft en något annan mening än övriga myndigheter, och jag skall tillåta mig, herr talman, att här citera vad kanslern yttrar i en skrivelse avgiven så sent som den 19 augusti 1925, alltså föregående höst, vari han säger: »Då det på Kungl. Maj:ts prövning alltså beroende spörsmålet om inrättande av professurer i nationalekonomi inom de filosofiska fakulteterna vid universiteten m. m., vilken fråga kanslern anser tränga till sin lösning, uppenbarligen nära sammanhör med frågan om inrättande av den nu begärda professuren, samt dessa båda frågor enligt kanslerns förmenande böra lösas i ett sammanhang, får kanslern, hur behjärtansvärd konsistoriets framställning än synes vara, anmäla, att kanslern icke anser sig böra med anledning av det nu framlagda förslaget göra någon framställning till Kungl. Maj:t om proposition i ämnet till riksdagen.»

Kanslern anser således, att frågan skulle kunna anstå till något senare och prövas i sammanhang med inrättandet av en professur i nationalekonomi. Mig synas alltså starka skäl tala för uppskov med upprättandet av den här föreslagna professuren, helst som kanslern anser, att det kan anstå, och man får väl i varje fall förutsätta, att kanslern alltid söker tillvarataga universitetets intressen. Jag anser alltså, att det finnes anledning för avslag av denna fråga för närvarande. Och därtill skulle kunna läggas en del allmänna synpunkter, som naturligtvis även här kunna hava sitt berättigande. Jag syftar då närmast på det stora antal av teoretiskt utbildade personer, som nu hava svårt att skaffa sig anställning eller sysselsättning. Det är överflöd på den s. k. lärda banan. Skulle man ej här anse sig f. n. böra tillmötesgå utskottets förslag, så kan likväl ej sägas, att våra högskolor försumrats. Vi hava nyss i en föregående punkt beslutat inrätta en ny professur vid Uppsala universitet i öron-, hals- och nässjukdomar. Vi hava tidigare vid denna riksdag beslutat inrättandet av en personlig professur för professorn Gunnar Andersson. Därtill har det väckts motioner om ytterligare två professurer, en vid tekniska högskolan och en vid Chalmers tekniska institut. Det skulle alltså bli fem nya professurer vid denna riksdag, om samtliga de väckta förslagen bifölles. Jag anser för min del, herr talman, att det alltså finnes skäl till en viss återhållsamhet även på detta område under nuvarande tider. När därtill kommer det av kanslern påpekade skälet angående en omprövning vid en senare tidpunkt rörande den här föreslagna professuren, ber jag att få yrka avslag på såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets hemställan och bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr Bergqvist: Herr talman! Statistiken har allt mer och mer under de senare åren trängt sig fram i universitetsarbetet. Den har fått vidgad betydelse i flera avseenden och äger numera särskilt en stor samhällsvetenskaplig betydelse. Nu har statistiken vid Uppsala universitet sedan flera år haft en särskild representant, en professor i statistik, men i Lund är det så, att den professor, som skall representera statistiken, jämväl har att sköta undervisningen i statskunskap, vilket gör, att han icke kan ägna den självständiga och allsidiga verksamhet åt statistiken, som önskligt vore. Kravet på en särskild professur vid Lunds universitet i statistik är gammalt. Redan för 20 år sedan framfördes motion i riksdagen om saken, och 1914 framlades proposition om inrättande av en professur i statistik vid Lunds universitet. Detta krav har

Ang.
inrättande av
en professur
i statistik vid
Lunds
universitet.
(Forts.)

Ang.
inrättande av
en professur
i statistik vid
Lunds
universitet.
(Forts.)

sedermera återkommit, och nu har Kungl. Maj:t tillmötesgått framställningen från universitetets sida och föreslagit, att en professur i detta ämne skulle inrättas. Det finns en lärare, som upprätthåller undervisningen i statistik, en docent, som är särskilt kvalificerad för detta arbete. Han uppbär ett arvode av 8,200 kronor. Skulle nu denna lärarebefattning omändras till professur, innebär det endast en kostnadsökning med 3,800 kronor, och med hänsyn till fördelen att få en mera självständig representant för denna vetenskap synes det, som om denna ekonomiska uppoffring skulle vara jämförelsevis blygsam.

Det har här av den föregående talaren återopats, att universitetskanslern icke ansett sig böra tillstyrka en proposition i ärendet till denna riksdag. Detta sammanhänger med kanslerns uppfattning, att det bör tagas under övervägande, huruvida icke statistiken bör kunna förenas med nationalekonomien. Emellertid har departementschefen, såsom jag anser med rätta, framhållit, att om det icke är lämpligt att förena statskunskap och statistik, så lär det icke kunna bli ändamålsenligare att förena nationalekonomi och statistik. Dessa vetenskaper behöva var för sig en representant.

Jag ber därför, herr talman, att med dessa erinringar få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Petrus, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 64, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 65—77.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 78.

Under punkt 73 av åttonde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, utom annat,

dels förklara, att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skulle från och med den 1 juli 1926 äga tillämpning å ordinarie befattningshavare vid tandläkarinstitutet;

Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
tandläkar-
institutet.

dels bestämma antalet ordinarie befattningshavare vid tandläkarinstitutet på följande sätt:

	Lönegrad
3 lärare	B 24
<i>Anm.</i> Nämnda tre lärarbefattningar omfatta vardera ett av följande ämnen: 1) protés-lära och tandreglering, 2) tandkirurgi och 3) tandfyllningskonst.	
1 sjuksköterska	B 11
1 laboratoriebiträde vid protéslaboratoriet.....	B 7
1 kassörska	B 7
1 vaktmästare	B 7;

Ang. lönereglering för befattningshavare vid tandläkarinstitutet.
(Forts.)

dels godkänna det av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 7 januari 1926 framlagda förslaget till stat för tandläkarinstitutet, i vad densamma omfattade den under utgiftsstaten upptagna av-löningsstaten;

dels ock under riksstatens åttonde huvudtitel — med uteslutande av där-städes under rubrik Tandläkarinstitutet, institutet uppfört ordinarie anslag å 53,280 kronor — uppföra under samma rubrik ett ordinarie förslagsanslag av 94,250 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, utom annat,

a) förklara, att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skulle från och med den 1 juli 1926 äga tillämpning å ordinarie befattningshavare vid tandläkarinstitutet;

b) dels bestämma antalet ordinarie befattningshavare vid tandläkarinstitutet på följande sätt:

	Lönegrad
3 lärare	B 24
<i>Anm.</i> Nämnda tre lärarbefattningar omfatta vardera ett av följande ämnen: 1) pro-téslära och tandreglering, 2) tandkirurgi och 3) tandfyllningskonst.	
1 sjuksköterska	B 7
1 laboratoriebiträde vid protéslaboratoriet.....	B 7
1 kassörska	B 7
1 vaktmästare	B 7;

dels godkänna följande

av-löningsstat för tandläkarinstitutet:

Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag	38,600:—
Vikariatersättningar, förslagsanslag	900:—
Avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare.....	52,450:—

Summa förslagsanslag 91,950:—

j) under riksstatens åttonde huvudtitel — med uteslutande av därstädes under rubrik Tandläkarinstitutet, institutet uppfört ordinarie anslag å 53,280 kronor — uppföra under samma rubrik ett ordinarie förslagsanslag av 91,950 kronor.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»För röntgenlaboratoriets vidkommande finnes nu å ordinarie stat uppförd en röntgenassistent med ett arvode av 1,500 kronor. Från institutets sida har föreslagits en förvandling av denna assistentbefattning till en laboratorsbefattning med ett arvode av 3,000 kronor. Med hänsyn till den vikt, den moderna

Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
tandläkar-
institutet.

(Forts.)

läkarvetenskapen tillmäter röntgenologien överhuvud, och röntgendiagnostikens betydelse för tandläkarutbildningen har departementschefen funnit fog förefinnas för detta förslag och förordat anställande vid röntgenlaboratoriet av en laborator med samma arvode, som ifrågasatts för institutets övriga laboratorer, eller alltså 4,500 kronor. Utskottet har icke funnit övertygande skäl vara anförda för att nu på en gång höja ifrågavarande arvode till nära tredubbla beloppet. Det synes utskottet tillfyllest med bibehållande av en assistent å nämnda laboratorium, och torde arvodet böra bestämmas till 3,000 kronor.»

Vid förevarande punkt hade reservationer anförts

dels beträffande arvode åt en laborator vid tandläkarinstitutets röntgenlaboratorium av herrar *Oscar Olsson, J. Nilsson* i Malmö, *C. A. Carlsson* i Gävle, *I. H. E. Pauli* och *E. Kristensson*;

dels ock beträffande avlöning åt en sjuksköterska vid tandläkarinstitutet av herrar *Oscar Olsson, J. Nilsson* i Malmö och *I. H. E. Pauli*.

Herr Olsson, Oscar: I stort sett är jag ense med utskottsmajoriteten på denna punkt. Men det är i två hänseenden jag skilt mig från majoriteten, och det gäller dels i fråga om en laborator vid röntgenlaboratoriet och dels i fråga om lönen till en sjuksköterska.

Beträffande laboratorn vid röntgenlaboratoriet är det betygat av alla sakkunniga på området, att röntgenlaboratoriet är av grundläggande betydelse för hela diagnostiken vid institutet. Där finnas två laboratorer i andra ämnen, men dessa laboratorer kunna i vikt och betydelse för arbetet vid institutet åtminstone inte sättas före röntgenlaboratorn. Det är därför Kungl. Maj:t begärt anslag till arvode åt en laborator vid röntgenlaboratoriet. Lönen skulle bli densamma för denne laborator som för de andra.

Utskottet har nu gått en medelväg. Utskottet anser visserligen, att röntgenlaboratoriet och dess föreståndare äro av största betydelse för institutet, men utskottet tycker, att då man hittills har kunnat nöja sig med en assistent med 1,500 kronors lön, skulle man nu kunna taga ett melianting mellan denne assistent och laboratorn.

Jag anser ändå, att man bör taga någon liten hänsyn till utvecklingen på ett område, när man bestämmer vad som där är av nöden eller ej. Det finnes inte någon som helst anledning att här ha någon sorts sekunda laborator vid detta laboratorium, jämförd med de andra laboratorerna. Denna Kungl. Maj:ts framställning synes mig därför så pass starkt motiverad, att jag hoppas, att kammaren går med på bifall till Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende.

Beträffande sjuksköterskan ställer sig saken ännu egendomligare. Denna sjuksköterska är den enda befattningshavare, som skulle få vidkännas en lönesänkning och en avsevärd lönesänkning vid denna löner reglering. Det är visserligen sant, att det bara gäller en sjuksköterska, men jag har inte kunnat undgå att finna, att denna sjuksköterska icke bör utsättas för någon särskilt kvalificerad misshandel vid löner regleringen. Saken är ännu mer upprörande, då man betänker, att riksdagen i fjol höjde lönen för denna sjuksköterska till det belopp, som nu utgår. I år kommer alltså riksdagen underfund med att det kanske var något för högt, varför den anser, att när alla andra befattningshavare skola löner regleras uppåt, bör den nu löner reglera här ifrågavarande befattningshavare nedåt. Jag har aldrig förut varit med om ett sådant tillvägagångssätt i riksdagen vid en löner reglering.

Denna befattning är mer än tioårig. Det var så, att befattningshavaren i fjol fick ökad tjänstgöring. Statskontoret föreslog då 2,900 kronors arvode med vanligt dyrtidstillägg, och detta ansåg både statsutskottet och riksdagen

vara väl motiverat, och man ansåg, att hon skulle ha detta arvode. I år däremot kommer statsutskottet och föreslår, att vi skola sänka denna lön med icke mindre än 600 kronor, därför att hon i fjol fått alldeles för mycket. Detta trots att hon fått sin tjänstgöring ytterligare ökad under det gångna året. Finnes det inga förmildrande omständigheter att anföra för statsutskottet, då det gäller en dylik lönereglering? Jo, det är den förmildrande omständigheten, att denna sjuksköterska nu kommer på ordinarie stat, och detta anser statsutskottet mer än väl motväga, att hon skulle få lönen sänkt med mer än 15 procent.

Jag tror, att en av de omständigheter, som medverkade till att statsutskottet gick med på denna lönesänkning, var en felaktig uppgift, som lämnades i statsutskottet. Det sades nämligen där, att denna sjuksköterska icke varit anställd mer än ett år, och då fick statsutskottet helt naturligt den uppfattningen, åtminstone jag och många med mig, att då var inte denna befattningshavare anställd, när riksdagen i fjol genomförde löneregleringen. Jag har nu ringt upp doktor Hylin vid tandläkarinstitutet och frågat, hur därmed förhölle sig. Han svarade: »Jo, det gäller just denna person som riksdagen lönereglerade för, därför att hon haft sin befattning sedan 1 maj 1924.» Således, inte ens det skälet föreligger, som torde ha varit av någon betydelse för utskottet, att denna tjänsteinnehavare skulle ha tillsatts *efter* riksdagens beslut.

Jag kan inte finna, att riksdagen har någon anledning att sätta denna sjuksköterska i en särklass vid alla dessa löneregleringar som detta år ha företagits, så att hon ensam av alla befattningshavare skulle gå miste om 15 procent av hittills tillgodonjutna löneförmåner. Därför ber jag, herr talman, att i anledning av vad jag här framhållit få yrka bifall till statsutskottets förslag, dock med den ändring, som betingas, dels av bifall till Kungl. Maj:ts förslag om en laborator vid röntgenlaboratoriet, dels av bifall till sådan ändring ifråga om lön till å kirurgiska avdelningen anställd sjuksköterska, att denna visserligen placeras i lönegraden B 7 men utan att lida minskning i nu utgående avlön, varav följer, att de å sid. 66 upptagna beloppen »avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag» och »avlöningar till icke ordinarie befattningshavare» ändras från resp. 38,600 och 52,450 kronor till resp. 39,400 och 53,950 kronor samt i överensstämmelse därmed det under b) och j) upptagna förslagsanslaget å 91,950 kronor ändras till 94,250 kronor. Jag vill fästa uppmärksamheten på att jag således icke föreslår någon högre lönegrad för denna sjuksköterska än statsutskottet föreslagit, men jag föreslår, att hon får ett personligt lönetillägg — vilket icke alls uppgår till det belopp, som placerandet i högsta löneklassen i B 7 medför — så att hon icke går miste om något av de löneförmåner, som hon hittills haft. Statsutskottets skäl att motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag om hennes placering i B 11 är, att det skulle kunna medföra farliga konsekvenser att placera henne så högt, ehuru en placering i B 11 skulle ge ungefär så mycket som hon nu har. Den väg jag här velat komma fram på leder icke till några farliga konsekvenser, då denna sjuksköterska ju aldrig skulle komma utöver lönegraden B 7, som utskottet önskar placera henne i. Jag vill bara, att hon skall komma upp i en av de högre löneklasserna med detsamma, så att hon inte personligen går miste om de löneförmåner, som riksdagen så sent som i fjol beviljade henne.

Herr Bergqvist: Herr greve och talman! Beträffande den ifrågasatta laboratorn vid röntgenavdelningen vid tandläkarinstitutet är nog utskottet medvetet om att det behövs en kvalificerad person, som sköter röntgendiagnostiken. Men nu förhåller det sig så, att lärarrådet visserligen har föreslagit anställandet av en laborator, men det har också föreslagit såsom lön åt honom ett belopp av 3,000 kronor. Nu har emellertid statsrådet satt honom i samma löne-

Ang. lönereglering för befattningshavare vid tandläkarinstitutet.
(Forts.)

Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
tandläkar-
institutet.
(Forts.)

grad som övriga laboratorer vid tandläkarinstitutet och således föreslagit ett arvode av 4,500 kronor. Det föreföll utskottet, som om det vore en väl kraftig höjning i avlöningen för en befattningshavare vid röntgenavdelningen att nu bevilja tredubbla lönebeloppet mot vad som utgått förut. Utskottet stannade därför vid att föreslå dubbla beloppet eller 3,000 kronor i överensstämmelse med lärarrådets förslag, och i samband därmed har utskottet föreslagit, att läraren skulle behålla sin titel av assistent. Jag får emellertid säga, att jag för min del icke alls skulle känna mig illa berörd, ifall statsutskottets förslag i detta avseende icke gillas av kammaren, men det har i alla fall ansetts såsom en lämplig utväg vid denna punkt.

Vad sjuksköterskan angår, kom nog arvodet till henne att förra året bestämmas något för högt. Och detta har gjort, att statsrådet, för att hon icke skulle lida någon löneminskning, placerat henne i B 11, en lönegrad där, så vitt jag vet, ingen sjuksköterska står. Jag vill nämna, att, såsom utskottet anført, sköterska vid hospital står i B 6 och översköterska i B 7. Och för utskottet har det icke syntts rimligt, att denna sjuksköterska skulle placeras i högre grad än en översköterska vid hospital. Herr Olsson insåg också, att det knappt gick för sig, men han ansåg, att man inte bör låta henne lida någon löneminskning, och därför föreslår han, att hon skulle sättas i B 7, men med personligt lönetillägg. Vad nu lönetillägget angår vill jag fästa uppmärksamheten på att denna sjuksköterska endast varit anställd vid tandläkarinstitutet ett enda år. Hon är således icke någon gammal trotjänarinna, utan man kan anse henne såsom mera tillfälligt anställd. Nu säger också herr Olsson, att det icke medför några konsekvenser, ifall man giver henne personligt lönetillägg i enlighet med hans förslag. Ja, det vet man inte. Jag anser för min del, att man får vara synnerligen varsam med att bevilja sådana här personliga lönetillägg, ty det kan återopas i många andra fall.

Jag anhåller därför att i båda de här omnämnda punkterna liksom i övrigt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! Såsom det framgått av den förda diskussionen, är det på två punkter i denna löne reglering, som utskottet varit av annan mening än Kungl. Maj:t. Om båda dessa punkter är det egentligen inte mycket annat att säga, än det, som redan är sagt, men då det smög sig in i herr Bergqvists anförande en liten oegentlighet, skall jag be att få rätta till denna och då på samma gång också i korthet lägga upp, hur departementschefen sett på den saken.

Vad då först laboratorn beträffar, var det ju institutet självt, som ville utbyta en assistent mot en laborator. Meningen var efter allt att döma att skärpa kvalifikationerna. Den nye laboratorn skulle tillsättas först efter de lärarprov, som äro vanliga, då det gäller en laboratorstjänst, och meningen var naturligtvis också, att med de bättre kvalifikationerna skulle följa ett bättre arbete. När det så gällde att bestämma lönen för denne, fanns det naturligt nog ingen anledning för Kungl. Maj:t att föreslå en annan lön för denna laborator än för de övriga. Herr Bergqvist har fått det fel för sig i den punkten. Institutet hade föreslagit en lön på 3,000 kronor, men det var just den lön, som de andra laboratorerna hade. Lönen på 4,500 kronor — den kom upp i löne regleringen, och i det fallet har Kungl. Maj:t följt det förslag, som löne regleringskommittén hade kommit med. Nu har utskottet inte funnit skälen övertygande, och herr Bergqvist har ju strukit under utskottets uppfattning på denna punkt. Härtill kan jag inte säga annat än att jag som departementschef tycker, att den anordning, som Kungl. Maj:t föreslagit, är bra. Men det är klart, att, därest kammaren inte har samma uppfattning, blir det heller ingenting av med saken.

Om jag så övergår till frågan om sjuksköterskan och hennes placering i lönegrad, så är detta en alldeles särskild historia. I fjol gav riksdagen henne ett arvode på 2,900 kronor — på förslag av Kungl. Maj:t, som därvid följde statskontorets anvisning. När det så gällde att placera in henne i en lämplig lönegrad enligt det nya avlöningsreglementet, inträffade just det som herr Bergqvist nu omnämnde: man hade svårt att gå under lönegraden B 11, därför att i så fall skulle hon få löneminskning. Man får också betänka, att i och med att hon blir ordinarie, har hon pensionsavgifter att betala. Följaktligen placerade Kungl. Maj:t henne i B 11.

Utskottet har nu satt henne i B 7, och vad är det då som händer. Jo, då inträffar det ledsamma, att hon som ordinarie får ungefär 600 kronor mindre i avlönning än vad hon fick av riksdagen i fjol. Det vill med andra ord säga, att riksdagen tar i år ungefär sjättedelen av hennes avlönning ifrån henne, och dessutom får hon sina pensionsavgifter. Jag tror, att detta är någonting fullkomligt enastående, och jag är alldeles övertygad om att, därest Kungl. Maj: hade gått fram med ett sådant förslag, skulle riksdagen omedelbart ha reagerat och sagt, att sådant äro vi inte vana vid vid löne regleringar. Kunna vi inte placera befattningshavarna i en högre lönegrad, bruka vi åtminstone sörja för att de få samma lön i fortsättningen som förut. Det tycker jag är en bra och resonlig ståndpunkt, och jag menar därför, att det var svårt för Kungl. Maj:t att göra annorlunda än som skedde. Jag menar också, att det är oriktigt att, på sätt, utskottet nu föreslår, sänka denna befattningshavares lön. Jag kan ju tillägga, att jag nog även själv tycker, att B 11 är en väl hög placering, men alltsammans skulle ju kunna lösas på ett resonligt sätt, om kammaren bifölle det förslag, som herr Oscar Olsson framlagt.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Bara ett tillägg. Herr Bergqvist upprepade här den upplysning han fått i statsutskottet om att ifrågavarande sjuksköterska varit i tjänst endast ett år och att hon således skulle hava tillträtt befattningen efter det att löne regleringen i fjol skedde. Jag ber att få försäkra kammaren, att jag talar sanning, när jag säger, att jag i dag har frågat hennes förman, doktor Hylin vid tandläkarinstitutet, vilken, sedan han sett efter i böckerna, meddelat, att hon utnämnts den 1 maj 1924, varför det alltså är den nuvarande innehavaren av sjuksköterskebefattningen, som i fjol fick den löne reglering, det här varit fråga om.

Herr Pauli: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen av denna fråga på vederbörande avdelning av utskottet, skall jag tillåta mig säga några ord.

Det är beträffande den föreslagna laboratorbefattningen på röntgenavdelningen, som jag skulle vilja göra ett tillägg till vad som här yttrats. Det förefaller mig, som om utskottet hade betraktat frågan om denna laboratorstjänst uteslutande som en penningfråga. Det finns förut en assistent anställd med 1,500 kronors lön, och nu har Kungl. Maj:t föreslagit att i stället anställa en laborator med 4,500 kronors lön. Nåväl, säger utskottet, vi gå den gyllene medelvägen och taga en assistent med 3,000 kronors lön. Detta belopp ligger ju mitt emellan de nämnda siffrorna. Men i själva verket är det viktiga i detta fall icke, hur stor lön man ger åt den person, som skall sköta denna befattning, utan att man ser till, att det blir en verkligt kompetent och duktig person på befattningen. Det är kvalifikationssynpunkten, som bör vara den avgörande. Jag har i utskottet hört den meningen framföras, att man kunde vänta, att det skulle bli samma person, som med förhöjd lön stode kvar i den nya befattningen. Därom vet man naturligtvis i förväg ingenting. Meningen är, att tjänsten skall förklaras till ansökan ledig. Skulle

*Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
tandläkar-
institutet.
(Forts.)*

Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
tandläkar-
i institutet.
(Forts.)

då den nuvarande assistenten verkligen visa sig vara kompetent att bli laborator, kan han ju ha utsikt att få befattningen, men annars blir det givetvis en annan. I varje fall blir det större fordringar i fråga om kompetensen än nu. Att detta är ytterst nödvändigt ur diagnostisk synpunkt, har redan framhållits. En medlem av utskottet hade tillfälle att i utskottet ur egen erfarenhet utveckla, hur viktigt det är att kunna med röntgen diagnostisera vissa hemlighetsfulla tandåkommor. Men jag vill tillägga, att det även ur tandläkarutbildningssynpunkt är synnerligen viktigt, att man här har den rätte mannen på platsen. Det är ingalunda så, att det numera är endast undantag, att tandläkarna skaffa sig röntgenapparater, utan det är något, som jag tror kommer att för framtiden ingå i utrustningen hos varje tandläkare med självaktning. Det finns ett särskilt slags små röntgentapparater för sådant ändamål, som ha börjat försälgas i stor utsträckning. Detta gör, att det som sagt även ur utbildningssynpunkt är ett starkt behov av en kompetent person för denna befattning.

Jag ber alltså att få instämma i herr Oscar Olssons reservation i fråga om laboratorn. Jag instämmer även beträffande sjuksköterskan, men denna senare fråga är, tror jag, så tillräckligt belyst här i kammaren, att jag icke behöver ytterligare förlänga debatten i den delen.

Herr Bergqvist: I utskottet ha vi gått ut ifrån såsom mycket sannolikt och troligt, att den som nu innehar assistentbefattningen på röntgenlaboratoriet möjligen skulle komma att bekläda den nya laboratorsbefattningen. Herr Pauli säger nu, att detta knappast torde vara troligt. Jag ber då att få rikta en direkt fråga till herr Pauli. Är den nuvarande assistenten kompetent eller icke kompetent att bekläda en laboratorsbefattning i detta laboratorium? Är han kompetent, fyller han utan tvivel de uppgifter, som en laborator skulle fylla. Är han återigen icke kompetent, stärkes ju herr Paulis ståndpunkt i denna fråga.

Vad därefter angår sjuksköterskan, har man gjort ett stort nummer av att hon skulle få sin lön nedsatt. Efter vad jag har hört av experter i lönefrågor, är det icke alls något ovanligt, att icke-ordinarie befattningshavare få vidkännas nedsättningar i de avlöningsförmåner, de förut haft, när de övergå att bli ordinarie. Jag kan inte själv svara för att detta är riktigt; men jag har denna uppgift från så säkert håll, att jag icke har den ringaste anledning att tvivla på den, och detta skulle icke hava ägt rum endast i några få enstaka fall, utan det skulle vara mycket allmänt.

Herr Oscar Olsson ansåg nu, att jag kommit med en felaktig uppgift, när jag uppgav, att ifrågavarande sjuksköterska varit anställd i befattningen endast omkring ett år. Det förhåller sig så, att hon varit där något över ett år. Huruvida hon kommit dit, innan eller efter det arvudet bestämdes, därom kan jag inte yttra mig. Möjligt är, att hon tillträtt befattningen förut, men jag tycker, att detta icke alls inverkar på frågan. Och att vid löneregleringar införa en sådan anordning, att man ger personliga tillägg, anser jag vara ganska betänkligt ur konsekvenssynpunkt.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Beträffande det personliga tillägget vill jag fästa uppmärksamheten på att det aldrig kommer att gå utöver den lönegrad, som är föreslagen av statsutskottets självt, nämligen B 17.

Assistentens eventuella kompetens spelar icke någon som helst roll, då, som herr Pauli redan upplyst om och som även jag genom vad jag har inhämtat är i tillfälle att understryka, laboratorsbefattningen kommer att utannonseras, i händelse det inrättas en sådan.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å den under behandling varande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Olsson, Oscar*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som betingades dels av bifall till Kungl. Maj:ts förslag om en laborator vid röntgenlaboratoriet, dels av bifall till sådan ändring i fråga om lön till å kirurgiska avdelningen anställd sjuk-sköterska, att denna visserligen placerades i lönegraden B 7 men utan att lida minskning i nu utgående avlön, i följd varav de under mom. b) av utskottets hemställan under rubrikerna »Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag» och »Avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare» upptagna beloppen skulle ändras från 38,600 kr. och 52,450 kr. till resp. 39,400 kr. och 53,950 kr. samt i överensstämmelse därmed det under b) och j) upptagna förslagsanslaget å 91,950 kr. ändras till 94,250 kr.

*Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
tandläkar-
institutet.
(Forts.)*

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Oscar Olssons under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 79.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 80.

Lades till handlingarna.

Punkterna 81—88.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 89 och 90.

Lades till handlingarna.

Punkten 91.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. Bergman* m. fl. (nr 171) och den andra inom andra kammaren av herr *I. Englund* m. fl. (nr 251), hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del

*Anslag
till en svensk
professur
i Dorpat.*

Anslag
till en svensk
professur
i Dorpat.
(Forts.)

besluta att till Kungl. Maj:ts disposition ställa ett årligt belopp av 7,500 kronor för vartdera av fem år i och för uppehållande av en professur i svenska språket och litteraturen vid universitetet i Dorpat och att ovannämnda summa första gången finge disponeras för ändamålet under nästkommande budgetår på de villkor Kungl. Maj:t funne lämpligt bestämma.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att herr Bergmans m. fl. och herr Englunds m. fl. berörda motioner (I: 171 och II: 251) icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts av herrar *Oscar Olsson, O. Bergqvist, E. J. G. Rosén, S. Bengtsson* i Norup, *C. Lindskog* och *A. Danielsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av herr Bergmans m. fl. och herr Englunds m. fl. berörda motioner (I: 171 och II: 251), för uppehållande av en professur i svenska språket och litteraturen vid universitetet i Dorpat för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra anslag av 7,500 kronor att utgå enligt de villkor Kungl. Maj:t kunde finna skäl föreskriva.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Denna fråga förelåg redan förra riksdagen till behandling i båda kamrarna. Det beslut, som då fattades, visade, att kamrarnas betänkligheter mot att redan då bifalla förslaget om en professur i svenska språket i Dorpat berodde på att vederbörande myndigheter icke blivit hörda. Under det år som gått ha emellertid vederbörande myndigheter hörts, och de hava samtliga givit uttryck åt sitt starka intresse för förslaget. Därför föreligga icke längre samma skäl som i fjol för att avslå motionen. Det enda skälet därtill är nu, att Kungl. Maj:t icke framlagt förslaget. Jag får ju erkänna, att det med hänsyn till de olika nya professurer, som Kungl. Maj:t hade att taga ställning till, kunde vara tveksamt, om även ett förslag borde framläggas rörande nu ifrågavarande professur. Men å andra sidan visade kamrarna genom sitt förra året fattade beslut så starkt sitt intresse för inrättandet av ifrågavarande professur i Dorpat, att jag ansett mig lugnt kunna låta mina betänkligheter fara mot att tillstyrka förslaget i år.

De skäl, som redan i fjol mycket starkt framlades för kamrarna, ha i år fått ännu större tyngd i och med att samtliga myndigheter hava ställt sig på förslagsställarnas sida. Det viktigaste av alla dessa skäl, som för mig varit avgörande, är det starka intresse för svensk kultur, som är till finnas i denna gamla svenska Östersjöprovins. Det är en så glädjande företeelse, att ett folk, som dock under ett par hundra år varit skilt från Sverige, har behållit det svenska folket och den svenska kulturen i så gott och tacksamt minne, som här är fallet, att jag verkligen anser, att det bör vara en plikt för oss, när vi utan några avsevärda uppoffringar kunna åstadkomma denna professur i svenska språket vid universitetet i Dorpat, att tillmötesgå den i Estland allmänna folkmeningen i detta hänseende.

Jag ber således, herr talman, att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till reservationen.

Herr Widell: Herr greve och talman! Statsutskottet har för ingen del velat underkänna de behjärtansvärda skäl, som hava anförts och som med fullt fog kunna anföras för denna professur. Vad som varit bestämmande vid statsutskottets ståndpunktstagande har uteslutande varit, att utskottet ansett det nödvändigt, att förslaget om denna professur, därest den skall inrättas, bör komma från Kungl. Maj:t.

Överhuvud taget måste statsutskottet naturligtvis alltid iakttaga synnerligen stor försiktighet, då det gäller att bevilja medel till nya tjänster på grund-

val av en enskild motionärs framställning. Om detta är en allmän regel, som på goda grunder iakttages, så föreligga här alldeles särskilda skäl för att avvakta Kungl. Maj:ts ståndpunktstagande. Det är här fråga om att gå in på ett fullkomligt nytt område. Det gäller icke en tjänst inom Sverige utan en tjänst, som svenska staten skulle upprätta i utlandet, vid en utländsk högskola. Det förefaller utskottet nödvändigt, att Kungl. Maj:t får taga under omprövning, vilka konsekvenser detta kan medföra i ena och andra avseendet, innan riksdagen fattar beslut.

Men därtill kommer också ett annat skäl, som enligt statsutskottets mening gör, att man borde avvakta Kungl. Maj:ts ståndpunktstagande här. Det föreligger, som alla veta, ett mycket stort behov av professorer och andra lärartjänster vid högskolor inom landet. Det är många krav på statskassan, som framställas i detta avseende, krav så stora, att det sannolikt under en avsevärd framtid icke blir möjligt att tillfredsställa dem alla. Men under sådana omständigheter är det väl nödvändigt, att Kungl. Maj:t, som har hela den stora utredningsapparaten till sitt förfogande, väger de olika behoven mot varandra och undersöker vad som bör tillgodoses i första rummet och vad som bör sättas i det andra rummet. Som exempel på föreliggande behov av professorer vill jag endast peka på två fall. Vid en följande punkt i detta utlåtande har statsutskottet avstyrkt en väckt motion om inrättande av en professur i kemisk teknologi vid Chalmers tekniska institut, detta ehuru behovet av denna professur är tillfullo styrkt och icke på något håll bestritt och trots att denna professur skulle hava stor betydelse för landets näringsliv. Man har likväl ansett, att förslaget bör komma från Kungl. Maj:t. Jag vill erinra om ytterligare ett sådant fall. Ännu saknar vår tekniska högskola en under nuvarande förhållanden så viktig och betydelsefull professur som i flygteknik. Det föreligger sålunda stora och viktiga krav på professorer vid våra inhemska högskolor. Det synes mig då nödvändigt, att Kungl. Maj:t prövar, huruvida det behov, vars tillgodoseende här påyrkats i enskilda motioner, skall gå före andra dylika behov. Under sådana omständigheter tror jag försiktigheten bjuda, att kammaren biträder statsutskottets avstyrkande förslag, vartill jag yrkar bifall.

Herr Bergqvist: Jag vill giva allt erkännande åt de synpunkter, som herr Widell utvecklat här. Emellertid har herr Widell i början av sitt anförande medgivit, att det vore önskvärt, att en professur för undervisning i svenska språket vid Dorpatuniversitetet inrättades. Detta önskemål har också legat bakom utskottets uttalande såväl i år som i fjol, ty utskottet har yttrat sig mycket välvilligt. Då emellertid utskottet i fjol nästan gav på hand, att en professur skulle inrättas i Dorpat, och frågan nu har kommit tillbaka till riksdagen, förefaller det mig, som om ett avslag från riksdagens sida nu skulle komma att väcka en berättigad undran bland våra svenska bröder i Estland och även hos de estniska myndigheterna. Jag har för min del känt mig starkt påverkad av denna synpunkt. Oaktat jag vill vara mycket försiktig, då det gäller att på enskild motion fatta ett beslut med den räckvidd, som detta innebär, har jag med hänsyn till nyss antydda synpunkt likväl ansett mig böra biträda motionen och ber därför att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman, mina herrar! I den föreliggande frågan skall jag be att få yrka bifall till reservationen och icke till utskottets betänkande.

Det kan ju sägas, att man vid konkurrens mellan universitetsprofessorer inom landet och universitetsprofessorer i svenska språket eller för den sven-

*Anslag
till en svensk
professur
i Dorpat.
(Forts.)*

Anslag
till en svensk
professur
i Dorpat.
(Forts.)

ska kulturen i främmande land bör avväga, vilket behov som är det viktigaste och mest angelägna. Men i ena fallet gäller det en utveckling av vår egen universitetsverksamhet, vår egen svenska kultur inom landet, medan vi i andra fallet rikta oss utåt och göra ett försvarsarbete för vår svenska kultur i det främmande landet. När detta främmande land till på köpet är så beläget som i detta fall, där vi hava ett starkt och bestämt intresse att hävda den svenska kulturens bestånd och vidareutveckling icke blott till trygghet för oss mot den kultur eller okultur, som kommer österifrån, utan också i konkurrens med den tyska kultur, som strävar att göra sig gällande i Östersjöstaterna, tror jag, att det är av den allra största vikt att icke försumma de få och små tillfällen, som vi hava att där utföra detta försvarsarbete, som har mycket stor och kan få ännu större betydelse och följder för hela vårt svenska land och folk. Jag måste för min del säga, att när det exempelvis gäller vårt svenska försvar och särskilt vårt försvar österut, kan man hysa olika meningar om vilka stridskrafter man behöver i militärt avseende, men jag tror, att man alldeles säkert skulle kunna vara ense därom, att, om vi stärka vår svenska kultur österut, så att den får tendens att gå längre och längre österut, hava vi utfört ett bättre försvarsverk för oss än i något annat avseende med de medel, som på detta område stå oss till buds.

Då jag alltså icke tror, att det föreligger någon verklig konkurrens mellan den svenska professuren på andra sidan Östersjön och den svenska kulturens professurer inom vårt land, synes mig också det avvägande av dessa olika krav, som det här har pekats på, icke alls vara av nöden. Vardera frågan får bedömas för sig och avgöras som ett fristående ärende för sig. Jag ber att på det varmaste få hemställa, att kammaren ville lämna det bidrag till inrättande av ifrågavarande professur, som är begärt. Läser man statsutskottets yttrande, finner man, att utskottet i sak ingenting har att erinra, men utskottet vill hava den formen, att Kungl. Maj:t framställer förslaget. Jag tror, att när statsutskottet två år å rad indirekt givit uttryck åt sin sympati för förslaget kan det vara skäl att följa dess mening, dess anda och icke blott de ord, som det har uttalat.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bergman: Herr talman, mina herrar! Det har nog icke undgått någon, att denna motion åtnjuter stödet av en synnerligen allmän sympati, icke blott där ute i Balticum utan också här i Sverige. Det har dessa sista dagar visat sig på det allra tydligaste genom pressens hållning, och det har även blivit fullt tydligt, att denna gynnsamma mening intet har med partipolitiken att göra, ty alldeles oberoende av vilket parti man tillhör och trots nu mer än vanligt tillspetsade motsättningar har man behjärtat denna sak. Här i kammaren har också under denna debatt endast en röst höjts emot förslaget, och det synes mig ha skett blott så att säga ex officio. Jag tyckte mig nästan höra en viss vemodsklang i den vackra stämman, när den ärade talare, som måste försvara utskottet, ansåg sig böra rycka fram med sitt artilleri. I själ och hjärta stod han, om jag icke misstager mig allt för mycket, också på vår sida, men eftersom han sökte ge några positiva skäl för den negativa hållningen, skall jag dock be att något få upptaga hans synpunkter till bemötande.

Statsutskottet har ju, som redan förut påpekats här, i sak helt och hållet tillstyrkt framställningen både i fjol och i år. Det var enbart formella skäl, som i fjol avhöllo utskottet från att även formellt tillstyrka förslaget, och i år, då dessa formella skäl egentligen äro avlägsnade, har statsutskottet ändå ansett sig böra fastna på det lilla, som möjligen kan vara kvar. Vad var det för formella skäl? Jo, det var, att en sådan framställning icke bör komma från enskilda motionärer utan från Kungl. Maj:t. Varför skall en sådan fram-

ställning nödvändigt komma från Kungl. Maj:t? Jo, naturligtvis därför att man då anser sig ha den säkraste garanti för att framställningen blir tillfredsställande förberedd och prövad ur alla synpunkter. Emellertid har nu dessa två års behandling av saken otvivelaktigt medfört all den utredning, som skulle kunna komma i fråga. Det finnes ingenting av vad statsutskottet förklarar erforderligt i utredningsväg, som icke är framlagt på riksdagens bord.

Det var två saker, som i fjol enligt utskottets åsikt fattades. Det ena var ett officiellt uttalande från de akademiska myndigheterna. Det förelåg visserligen redan då tillstyrkande uttalanden från representativt akademiskt håll, men det fanns ju intet officiellt yttrande från kanslersämbetet. Den andra anmärkningen var, att utrikesdepartementet eller där under lydande, kompetent organ icke uttalat sig i frågan. Nu ha de akademiska myndigheterna även officiellt uttalat sig i frågan. Kanslersämbetet för rikets universitet och humanistiska sektionen i Uppsala, från vilken ämbetet begärde yttrande, hava givit förslaget ett varmare förord än man på länge hört dem skänka någon framställning till riksdagen. Jag ber att särskilt med hänsyn till vad herr Widell yttrade om nödvändigheten av ett rätt avvägande av den inhemska vetenskapens behov av nya professurer o. s. v. och behovet av nu ifrågavarande lärostol i svenska språket inom en utländsk stats område få säga, att denna synpunkt, om någon, väl bort vara ägnad att göra intryck på de svenska universitetsmyndigheterna. Men vad ser man? Dessa myndigheter tillstyrka framställningen med ett varmare tonfall än någon framställning rörande nya professurer inom vårt eget land. De ha alltså förstått, att det här icke gäller allenast ett vanligt avvägande mellan två olika vetenskapliga behov, utan här ligger även något annat och betydelsefullare bakom, ett imponderabile av största betydelse; det är någonting av högt värde som vi skulle förlora genom att vägra detta lilla anslag på 7,500 kronor. Vi hava en ovärderlig tillgång i de trofaste känslor för den svenska kulturen, som sedan mer än tvåhundra år hava bevarats hos de baltiska folken, en tillgång, som vi böra akta oss för att spoliera och som vi tvärtom böra göra allt för att vidmakthålla och öka.

Jag vågar påstå, att det icke är den ringaste överdrift utan den rena och enkla sanningen — ehuru tyvärr i Sverige alldeles för litet känd — om man säger, att det icke finnes något land på jorden, där aktningen och sympatien för Sverige och svensk kultur är så allmän som inom den estniska republiken. Vårt förhållande är lyckligtvis mycket gott till alla våra nordiska grannar, men det har ju i förhållandet till de flesta av dem stundom kunnat förekomma en och annan liten slitning, som då och då efterlämnat någon skugga av missstämning. Bland esterna märker man emellertid icke det ringaste spår av något dylikt. Jag vill för kammaren berätta en liten episod, som är mycket betydande i detta avseende. För fyra år sedan hade studenterna vid samtliga svenska universitet och akademiska högskolor, i Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg, anordnat en insamling för att åstadkomma ett porträtt i olja av Dorpatuniversitetets grundläggare Gustav II Adolf och skänka det till detta av de svenska statsmakterna grundade och under bortåt ett århundrade svenska universitet, där många hundra svenska studenter en gång fått sin utbildning och flera av den svenska storhetstidens mest lysande kulturpersonligheter verkat. Det var en av svensk konstnär utförd kopia av ett i Sverige befinnligt, av en livländsk målare skapat porträtt i kroppsstorlek av Gustav Adolf från just det år då han grundade universitetet. När gåvan överlämnades till universitetet, var en stor akademisk festlighet anordnad. Som svensk professor där hade jag fått i uppdrag att å givarnas vägnar överlämna porträttet. När jag hållit mitt anförande och den svenska flagga, i vilken Gustav Adolfs bild förut varit svept, fallit under storartat jubel från den stora akademiska församlingen i den vackra universitetsaulan, höll universitetets rektor, en medicine pro-

*Anslag
till en svensk
professur
i Dorpat.
(Forts.)*

Anslag
till en svensk
professur
i Dorpat.
(Forts.)

fessor av estnisk nationalitet, ett svarstal och tackade för gåvan. Han började sitt anförande med ungefär följande ord: »Ett folk, som under långliga tider stått under främmande välde, blir gärna misstroget mot främlingar. En sådan och en ganska djupt rotad misstro kan man också förspörja hos vårt folk gent emot» — och så räknade han upp olika folk, som Estland hade lytt under — »men aldrig ett ögonblick har någon sådan misstro funnits hos vårt folk gent emot svenskarna.» Man kan ju säga, att det i ett sådant högtidligt ögonblick är naturligt, att en man i den ställningen, när han mottager en gåva från Sverrige, säger en artighet. Men det var icke blott en artighet. I vilken estnisk allmogestuga man går in och i vilken ämbetsmannavåning man inträder, hos hög och låg, finnes det endast en mening om Sverige och svenskarna. Det är en sådan rörande tillgivenhet och uppskattning, att jag för min del aldrig på något annat ställe på jorden mött något liknande, och jag tror, att samma intryck ha alla andra, som någon tid vistats där i landet, fått. Nu ha vi svenskar kunnat göra ofantligt litet för att gengälda denna månghundraåriga sympati och trofasthet, som ju i så hög grad hedrar våra förfäder. Det är ett gott minne de hava lämnat efter sig. Vad som särskilt imponerade på esterna, var den opartiska rättrådighet, varmed våra äbetsmän under den »gamla goda svenska tiden», som de säga, skipade lag och rätt därute. Svenskarna upprättade hovrätten i Dorpat, där bl. a. Georg Stjernhielm var vice president. Dit kunde esterna gå med sina klagomål. Om en estnisk bonde verkligen hade rätt, så fick han rätt, hur högt uppsatt den vederpart var, som han klagade på. De svenska äbetsmännen där behandlade allmogen som de voro vana att behandla vår fria svenska allmoge. Så hade folket därute icke blivit behandlat förut. Och det blev icke heller efteråt så behandlat. Detta lever i deras minne och har aldrig glömts av dem. »Denna tid står för oss som en ljus oas i vår historias annars så mörka natt», yttrade vid samma av mig berörda tillfälle universitetets främste målsman.

Vi hava, som sagt, gjort föga för att gengälda denna starka och för våra fäders minne så hedrande sympati. Här är ett gott tillfälle därtill. Det skulle kosta svenska staten en högst ringa utgift; det rör sig om 7,500 kronor under några år framåt. Det gäller ett förordnande för fem år. Esternas intresse för en svensk professur är så starkt, att de själva alldeles säkert vilja upprätthålla en sådan, men det skulle enligt min mening vara oklokt, om vi icke nu under dessa den fria republikens första och ekonomiskt vanskligaste år visade dem denna tjänst och toge initiativet. Det skulle dessutom för svensk forskning och vetenskap vara av stor betydelse, då den massa av historiska akter och andra svenskspråkiga minnen och märken, som finnas där ute, sedan tvåhundra år varit obearbetade från svenskt håll. Det finns också en urgammal svensk befolkning, som bygger och bor i vissa delar av Estland, vilken befolkningsdialekter äro ytterst intressanta och ur språkvetenskaplig synpunkt av betydelse; även dessas utforskande är ett svenskt vetenskapligt intresse. Jag kan i detta sammanhang hänvisa till det varma förord, som lämnats framställningen av Sveriges främste kännare av de estlandssvenska dialekterna, nämligen seminarierector Danell, tidigare docent i nordiska språk. Men framför allt önska esterna själva, icke blott svenskarna i Estland, bättre tillfällen att få odla svenska språket än de hittills haft.

Upprättandet av en svensk lärostol därute är ett länge hyst önskemål, varom den estniska befolkningen är minst lika angelägen som den där boende svenska stammen. Slutligen föreligger även ett annat svenskt intresse, som redan har berörts av någon föregående talare här. Vi önska ju alla att få kommersiella förbindelser österut, och det är alldeles klart, att dessa måste kraftigare främjas, om svenska språket blir bättre känt och förstått. Jag är övertygad om att vi få igen de 7.500 kronor, som skulle anslås, redan genom de ökade

kommersiella förbindelser, som vi skulle få, alldeles oavsett de ideella vinster vi skulle göra. Det finnes ingenting, som talar emot förslaget, men allt talar för det. Och all begärd eller önskad utredning finnes framlagd.

Nu var det ju i ytterligare ett avseende, som utskottet i föl begärde utredning. Utom de akademiska myndigheterna borde även utrikesdepartementet eller därunder lydande organ yttra sig om förslaget, sade man. Jag skall därför be att få anföras, vad Sveriges sändebud i Estland har yttrat. Han har förklarat, att särskilt est-svenskarnas ställning skulle bli högeligen stärkt genom en sådan förbindelse mellan deras unga stat och det gamla moderlandet, som den svenska professurens tillkomst innebure. Han kunde också intyga, säger han, att estniska regeringen livligt uppskattade de insatser, som svenska vetenskapsmän redan gjort vid universitetet i Dorpat, och man skulle därför med så mycket större tillfredsställelse se även en professor i svenskt språk installerad därstädes. Till yttermera visso ber jag att få erinra om att man från estniska kultusministeriets sida tillställt mig en skrivelse med uttryck av tacksamhet för initiativet. Något tvivel om att den ifrågasatta lärostolen motsvarar estniska önskingar är det således icke möjligt att hysa.

De betänkligheter, som statsutskottet uttalat, synas mig inför det material, som föreligger, helt och hållet böra falla, och det tyckas också de allra flesta, som tänkt över saken, såväl inom som utom riksdagen, hava insett. Nu hava visserligen så många av utskottets ledamöter, att de råkat bliva majoritet, ansett, att man av rena formskäl ändå borde vänta och låta saken ytterligare bero på Kungl. Maj:ts åtgärd ett annat år. Men jag undrar, om man icke möjligen genom ytterligare ett års väntan, såsom nyss herr Bergqvist antydde, skulle skada något av de imponerabla värden, som jag här talat om. Det är — så utredd och klar som saken nu ligger — litet större stil på beslutet, om vi fatta det i dag, när ändå ingen tvivlar på att beslutet en gång kommer till stånd. Jag vädjar på det varmaste till kammarens både känsla och förstånd att bifalla denna framställning.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Winberg: Herr talman! Mitt ståndpunktstagande i denna fråga hade skett, innan professor Reuterskiöld begärde ordet. Jag anser mig böra meddela detta. Annars skulle visserligen en del av hans uttalanden ha varit tillräckliga för att komma mig att intaga den ståndpunkt jag har till frågan.

Det kan inte hjälpas, men det förefaller mig, som om de motiv, man nu så varmt framhäver här, nog ändå, från vilken synpunkt man än betraktar detta förslag, i rätt stor utsträckning äro konstlade.

För det första kan det ifrågasättas, om vårt land överhuvud taget är i en så gynnsam ekonomisk situation, att vi kunna ha råd att lämna anslag till professorer i svenska språket i utlandet. Men om vi nu anse, att vi äro i en sådan situation, kommer nästa fråga: var böra då dessa professurer placeras? Till vilka länder och för vilka platser böra vi då ge dylika anslag? Det förefaller mig därvid, som om Estland knappast skulle komma i första rummet.

Det är nog inte heller ur den synpunkten man betraktar denna fråga, och det är det, som förefaller mest misstänkt. Det kan icke hjälpas, men när man skall motivera detta förslag, börjar man draga de gamla historiska synpunkterna om vårt folks skyldigheter gentemot sina stora minnen, att vi ha värden att tillvarata där ute o. s. v., o. s. v. Jag tycker, att vi nu skulle ha växt ifrån dylika uppfattningar rörande dessa minnen från 1500- och 1600-talen. Många av dem voro av rätt så tvivelaktig beskaffenhet. I varje fall böra vi in-

*Anslag
till en svensk
professor
i Dorpat.
(Forts.)*

Anslag
till en svensk
professur
i Dorpat.
(Forts.)

te köra med dem, ty det är icke någon motivering i våra dagar allra minst, då det är fråga om rent ekonomiska ting såsom här. När man dessutom talar om att det är nödvändigt att vårda de svenska intressen, som finnas där, kan det mycket starkt ifrågasättas, mina herrar. Om man går mycket djupt i denna sak, kommer man fram till att en dylik argumentation är rent utvecklingsfientlig, ty den avser att i evighet bibehålla en minoritet inom ett land i konflikt både i språkligt och annat avseende med landets övriga befolkning. Detta står icke i stil med de allmänna strävandena i våra dagar att få så mycket enhetlighet som möjligt över det hela. Hur skulle vi f. ö. uppfatta det, om man t. ex. i Finland anslog medel till en särskild professur i Sverige för att upprätthålla finska språket uppe i Norrbotten? Jag undrar, hur vi skulle se det. Och när herr Bergman säger, att det är önskvärt, att vi få kommersiella förbindelser med det land, det här gäller, vet nog herr Bergman lika väl som jag, att vi tyvärr ha i överflöd vissa ekonomiska förbindelser med detta land — i flytande form. Det är den huvudsakliga kommersiella förbindelse, som vi ha haft med detta land, och det kan ifrågasättas, om man icke åtminstone borde såsom villkor från vår sida för den här föreslagna åtgärden sätta, att man i någon mån kunde förmå myndigheterna i detta land att minska litet på ifrågavarande kommersiella förbindelser.

På vad professor Reuterskiöld yttrade rörande försvar österut skall jag icke här ingå, ty detta är ett så uttröskat ämne och har varit så mycket behandlat i högerpressen, att jag trodde knappast, att en professor skulle vilja anlita detta argument i första kammaren. Men om vi skola anlägga den synpunkten, förefaller det mig, som om vi borde försöka lägga detta försvar, om det är ett sådant, på någon annan plats längre österut än Dorpat. Om det skall vara ett försvar åt öster, skulle det icke då vara skäl att förlägga det mitt i »oroshärden» och skapa ett försvar där? Det synes mig vara mer ändamålsenligt.

Detta är som sagt enbart känslosynpunkter, som ju dessutom äro av den arten, att de förrrat sig tillbaka till det gamla grå. Man vill konstruera fram en skyldighet för oss att, därför att vi haft sådana förbindelser med ifrågavarande land en gång i tiden för åtskilliga hundra år sedan, skola vi på enskilda motionärers framställning här gå att bevilja ett anslag. Jag kan för en gångs skull instämma med de av herr Widell uttalade synpunkterna, att det är många krav av mycket aktuell beskaffenhet här i vårt land på olika områden, som därvidlag kräva att bli tillgodosedda. Utan att jag ens ett ögonblick vill göra anspråk på att vara en sådan svensk som ni andra här, är jag dock så mycket svensk i alla fall, att jag anser, att sådana åtgärder, som äro avsedda att höja både den ekonomiska och den praktiska utbildningen på olika områden i vårt land, är det vår skyldighet att i första hand tillgodose. Sedan få vi se, om vi ha så goda ekonomiska resurser, att vi kunna uppträda såsom något slags Wohltäter och arbeta för att sprida den svenska bildningen i utlandet.

I varje fall anser jag, att en dylik fråga skall avgöras först efter förslag av Kungl. Maj:t — ehuru jag nu i regel icke håller så synnerligen mycket på att Kungl. Maj:t skall framlägga alla förslag för riksdagen; jag anser, att även motionärer böra kunna göra det. Men om det är några frågor, som behöva skärskådas ur olika synpunkter och med hänsyn till en hel del andra omständigheter, är det verkligen sådana som den här föreliggande, som tangerar så många andra områden. I varje fall anser jag den icke vara så brådskande, att man ovillkorligen behöver fatta beslut i år.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag har en något annan syn på denna sak än den föregående talaren. Jag vill inte vara med om att bevilja detta anslag såsom ett förhållande av gamla historiska minnen — ehuru naturligtvis sådana min-

nen, i den mån de bestå i att två folk förr i världen tillhört en och samma stat, ju icke kunna undgå att även i viss mån inverka på känslorna, och känslorna spela i alla fall en stor roll här i världen, och man kan inte undgå att taga hänsyn till dem. Jag ansluter mig i stället till detta förslag med hänsyn till nutidens och framtidens praktiska realiteter.

Redan 1911 började jag motionera — jag har ingen annan utväg än att väcka motioner, och jag ber så mycket om ursäkt för det — om att Sverige skulle göra allt för att utveckla sina förbindelser österut, ty där ligger den stora framtiden, som ligger oss närmast. Västern är ett fullbordat land. Där är allting färdigt och utnött, men österut ligga de stora möjligheterna för andliga och ekonomiska förbindelser. Att vi inrikta oss därpå, är alltså ett stort svenskt och även ett allmänmänskligt kulturintresse.

Jag vill också särskilt betona, att även jag har sedan krigstiden haft en intim beröring med pionjärer ifrån de tre baltiska länder i öster, som då sökte befrielse från den ryska tsarismens förtryck, och jag har sedan haft förbindelse med dem, särskilt med litauerne, även i deras fortsatta strävanden. Därigenom har jag fått ett djupt intryck av den, jag skulle nästan vilja säga, kärlek, som de ha till det stora begreppet Sverige på andra sidan havet, och hur deras längtan är inriktad på att med detta land anknyta andliga och ekonomiska förbindelser, ju intimare dess bättre. Sådana utsträckta händer skall man icke stöta tillbaka. Det är ej riktigt i och för sig, men det avkastar heller ingenting med hänsyn till Sveriges intresse. Tvärtom måste det i tidernas längd i högsta grad gagna icke minst det svenska intresset att fatta en sådan utsträckt hand.

Vidare må uppmärksammas att vi i alla fall anslå pengar även för våra internationella förbindelser. Att koppla ihop denna fråga med frågan om en professur vid Chalmerska institutet i Göteborg är att koppla ihop två olika saker, som icke höra tillsammans. Jag kan för övrigt icke förstå, att ej statsutskottet kan bekväma sig att förorda ett anslag till denna professur utan jämt kryper bakom Kungl. Maj:t, som i sin tur kryper bakom utskottet — på det sättet krypa ni bara, och ingenting kommer fram. Vi ha dock, som sagt, en mängd stora utgifter för våra förbindelser i utlandet, trots att Chalmerska institutet icke fått anslag för den åsyftade professuren, nämligen för en mängd beskickningar, vilkas omfattning och utstyrsel kanske mycket väl kunde minskas till förmån bland annat just för en sådan professur, som man nu skall sätta krokben för.

Vi ha också råd att bestå oss med militärattachéer där ute för våra militära förbindelser. Jag skulle ej se något hellre än att dessa militärattachéer i överensstämmelse med en av mig länge sedan uttalad önskan indroges och pengarna i stället anslöges till andliga förbindelser — väl vetande, att de andliga förbindelserna bära i sitt kölvatten även ekonomiska förbindelser och att båda dessa slag av förbindelser tillsammans bringa goda framtidsutsikter över båda de folk, som på detta sätt söka sammanknyta sina känslor, sina tankar och sina ekonomiska realiteter.

Det förefaller mig nu, som om denna fråga kommit i baklås. Statsutskottet uttalar för andra gången, att saken bör genomföras, men Kungl. Maj:t säger, att Kungl. Maj:t icke är beredd att taga upp saken. Då skulle väl frågans nuvarande läge hellre ge anledning till att riksdagen just på de premisser, som utskottet anför, skriver till Kungl. Maj:t och säger: »Var nu inte så rädd, snälla Kungl. Maj:t, utan försök att morska upp sig en liten smula och tag denna fråga under allvarligt övervägande!» I sådant syfte borde riksdagen begära, att Kungl. Maj:t ville överväga frågan om inrättande av en professur i svenska språket och litteraturen vid universitet i Dorpat samt till riksdagen avgiva det förslag, vartill detta övervägande kunde föranleda. Det tycker jag

*Anslag
till en svensk
professur
i Dorpat.
(Forts.)*

Anslag
till en svensk
professur
i Dorpat.
(Forts.)

vore ett yrkande, som överensstämde med situationen. Jag har underställt detta yrkande herr Bergman, men han visade sig ha den föreställningen, att när man gjort ett positivt yrkande i motionen, kan man icke sedermera framställa ett skrivelseförslag. Jag har med en viss möda förmått honom att avstå från denna villfarelse. Men när det äntligen lyckades, tyckte han i alla fall, att detta går icke för sig. Han ville stå vid sitt positiva yrkande, som förmodligen har mindre utsikter att vinna bifall än det skrivelseförslag, jag angav. Men jag vill ej komma motionärerna i fatet med någon smolk i mjölken, så att jag vågar verkligen icke yrka bifall till mitt förslag. Jag ville bara tala om, att jag tycker, att detta yrkande borde av motionärerna i bägge kamrarna hava framställts vid detta tillfälle.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen och uttalar i sammanhang därmed den förhoppningen, att denna till sin ekonomiska innebörd lilla men till sitt andliga innehåll nog så betydelsefulla fråga måtte falla framåt och icke stanna i det stöp, i vilket den nu befinner sig.

Jag får för övrigt säga, ehuru det spelar mindre roll, att när riksdagen inte vill, att svenskarna skola kunna göra sig gällande i Europa genom att vi tänka på ett världsspråk, utan vi skola trängas ihop inom den minsta gränsen för vårt inflytande i världen, så är det inte ur vägen, att man åtminstone i Estland och angränsande länder kan reda sig med litet svenska, som man delvis redan nu kan. Världsspråksfienderna böra då i allmänhet åtminstone rösta för denna lilla möjlighet för svenska folket. Nu nickar just världsspråkets förnämsta fiende här, kyrkoherde Sandegård, bifall, så det kan ju hända, att han också kommer att rösta för detta förslag.

Herr Pauli: Herr talman! Jag står icke upptagen bland reservanternas i denna fråga, men det beror endast på ett förbiseende. Jag tillhör dem, som inom avdelningen och sedan i utskottet varit benägna att tillstyrka bifall till denna motion. Jag har velat begagna tillfället att säga detta, och då jag nu har fått ordet, skall jag be att få ytterligare tillägga några ord.

Det förefaller mig, som om vi här hade ett ganska sällsynt tillfälle att tillgodose två olika slag av synpunkter, som annars bruka anses i någon mån kollidera med varandra, nämligen de nationella och de internationella. Vi se här, hur å ena sidan talesmän uppträda för motionen, vilka varmt betona de svenska traditionerna i Estland och det intresse för Sverige, som där visat sig. Å andra sidan höra vi internationalismens mest trogne och hänförelsefulla förfäktare här i kammaren, herr Lindhagen, lägga sitt ord till förmån för samma sak. Jag kan instämma i båda dessa synpunkter.

Däremot kan jag icke förstå en ståndpunkt sådan som herr Winbergs. Herr Winberg anlägger det typiskt imperialistiska betraktelsesättet, enligt vilket det inom en stat helst icke bör finnas några nationella minoriteter och, om sådana finnas, bör man sträva att så snart som möjligt utrota dem. Det är ett åskådningssätt, som jag inte kan dela, och jag hoppas verkligen, att det inte heller har några andra anhängare här i kammaren än herr Winberg.

Samme talare ville sammanställa vårt intresse för denna svenska folkspillra i Estland med finnarnas intresse för det finska folkelementet i Sverige, och han frågade, huru vi svenskar och våra myndigheter skulld ställa oss till ett förslag från finskt håll att i Sverige upprätta en professur i finska språket för att bevara den finska nationaliteten uppe i översta Norrland. Jag ber att få framhålla för herr Winberg, att de estniska myndigheterna redan för sin del ha på det ivrigaste betygat att de icke ha några sådana betänkligheter, som herr Winberg antydde vara möjliga, utan att de tvärtom visat det allra varmaste intresse för att den föreslagna professuren skall komma till stånd. De ha alltså icke alls varit så angelägna som herr Winberg om att den svenska

folkminoriteten i Estland skulle vara i saknad av det stöd, som en sådan professur eventuellt kan utgöra. Jag medger naturligtvis, att existensen av detta lilla svenska folkelement icke får vara något huvudskäl för bifall till motionen. Det är ju endast 7,500 svenskar — precis lika många som antalet av de svenska kronor, motionen här begär av oss. Man kan ju tycka, att antalet är för litet, men jag vill liksom herr Bergman framhålla, att i ett sådant fall som detta får man inte endast räkna med siffervärden. Här gäller det ovägbara värden. Här gäller det för oss att verkligen för en gångs skull gå in för en god internationell kulturpolitik och på samma gång tillmötesgå det levande intresse för svensk kultur, som finnes där borta i Estland, och tillgodose det fullt berättigade önskemålet att skaffa oss anknytningar med andra folk och då i främsta rummet med sådana, som själva gå oss så långt till mötes som det estniska. Jag ber också att få instämma i herr Lindhagens synpunkt, att man bör betrakta denna fråga för sig och inte onödigtvis sammankoppla den med spörsmålet om professurer här inom landet. Denna fråga intager en särställning, som gör den fullt förtjänt av ett sådant behandlingssätt.

Herr Lindhagen jämförde frågan om denna lärostol i svenska med frågan om våra militärattachéer i utlandet. Det är i mitt tycke en ganska berättigad parallell, som herr Lindhagen där uppställt. Man kunde vara frestad att prägla ordet »kulturattaché» för en post, sådan som den här ifrågasatta, och jag undrar, om man inte kan anse, att det slagets tjänster äro minst lika motiverade som det andra.

I den föreliggande situationen kunde det nog vara riktigt att, som herr Lindhagen också framhöll, besluta en vädjan till Kungl. Maj:t att ett följande år framlägga proposition i ämnet, men för att inte splittra leden vill jag, liksom herr Lindhagen, ansluta mig till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Björkman* och *Sandegård*.

Herr Widell: Herr greve och talman! Då jag hörde herr Winbergs anförande, kände jag mig starkt frestad att återtaga mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan. Jag skall emellertid vidhålla mitt yrkande, men jag vill därvid på det allra bestämdaste förklara, att de åsikter herr Winberg framförde förvisso icke delas av statsutskottets majoritet och icke i minsta mån ägt något inflytande på sakens avgörande inom utskottet.

Herr Winberg: Ja, herr talman, herr Widells tillkännagivande nu var väl alldeles onödigt. Det är väl ingen människa i denna kammare, som tror, att statsutskottets vare sig majoritet eller minoritet delar de synpunkter jag företräder. Eftersom herr Widell kände sig illa berörd av att jag delvis instämt med honom, så lovar jag att för framtiden undvika detta och befria honom från dylika obehag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 92—94.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag
till en svensk
professur
i Dorpat.
(Forts.)*

Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
farmaceutiska
institutet.

Punkten 95.

Under punkten 89 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, utom annat, dels förklara, att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skulle från och med den 1 juli 1926 äga tillämpning å ordinarie befattningshavare vid farmaceutiska institutet;

dels bestämma antalet ordinarie befattningshavare vid institutet på följande sätt:

	Lönegrad
2 professorer	B 28
4 laboratorer	B 21
1 förste vaktmästare	B 7
1 vaktmästare, tillika maskinist och eldare	B 7
1 vaktmästare	B 7

dels fastställa av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastik-ärenden för den 7 januari 1926 förordad förslag till stat för farmaceutiska institutet.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *N. S. Norling* (nr 173) och den andra inom andra kammaren av herr *H. Weibull* (nr 225), däruti hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att farmaceutiska institutets professorer måtte i lönehänseende jämnställas med veterinärhögskolans, skogshögskolans och tekniska högskolans professorer;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *N. S. Norling* m. fl. (nr 172) och den andra inom andra kammaren av herr *H. Weibull* (nr 226), däruti hemstälts, att riksdagen måtte vid fastställande av stat för farmaceutiska institutet hänföra laboratorerna vid institutet till sådan lönegrad, att laboratorslönen och professorslönen därstädes komme att stå i samma förhållande till varandra som motsvarande löner vid annan institution, där sådana tjänster vore ordinarie.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herrar Norlings och Weibulls berörda motioner I: 172 och II: 226 samt med avslag å herrar Norlings och Weibulls berörda motioner I: 73 och II: 225, utom annat,

a) förklara, att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skulle från och med den 1 juli 1926 äga tillämpning å ordinarie befattningshavare vid farmaceutiska institutet;

b) bestämma antalet ordinarie befattningshavare vid institutet på följande sätt:

	Lönegrad
2 professorer	B 28
4 laboratorer	B 22
1 förste vaktmästare	B 7
1 vaktmästare, tillika maskinist och eldare	B 7
1 vaktmästare	B 7

c) fastställa följande

Stat för farmaceutiska institutet:

Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag	kronor 61,600:—
Vikariatsersättningar, förslagsanslag	» 1,400:—
Avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare	» 11,750:—
Summa förslagsanslag kronor	74,750:—
Materialier m. m., reservationsanslag	kronor 22,900:—

Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
farmaceutiska
institutet.
(Forts.)

Herr Norling: Herr talman! Med avseende på den av mig väckta motionen med yrkande, att farmaceutiska institutets professorer måtte i lönehänseende jämföras med veterinärhögskolans, skogshögskolans och tekniska högskolans professorer, har statsutskottet under denna punkt kort och gott förklarat, att det »icke funnit skäl tillstyrka det motionsvis gjorda yrkandet». Gentemot ett argument av så öfverväldigande beviskraft kan jag ju icke rimligtvis ha något att andraga, ehuru jag personligen tillåter mig hysa den uppfattningen, att mycket goda och talande skäl för mitt yrkande ha anförts i motionen.

Jag lämnar alltså denna del av ärendet åsido för att i stället yttra några få ord om den behandling, som utskottet har ägnat en annan av mig väckt motion, vari jag har yrkat, att laboratorerna vid farmaceutiska institutet måtte hänföras till sådan lönegrad, att laboratorslönen och professorslönen vid institutet komme att stå i samma förhållande till varandra som vid annan institution, där sådana tjänster äro ordinarie. Utskottet säger sig icke ha kunnat undgå att finna, att Kungl. Maj:ts förslag med avseende på laboratorernas löneställning innebär en orättvis särplacering av dessa befattningshavare, men när det gäller att draga den rimliga konsekvensen av dessa sina iakttagelser, stannar utskottet så att säga på halva vägen och förordar, att farmaceutiska institutets laboratorer må överföras till lönegraden B 22.

I egenskap av motionär måste jag ju känna mig tacksam för att utskottet sålunda har förordat ett litet steg åt det rätta hållet, men om man vill effektivt undanröja den av utskottet självt konstaterade orättvisan, så är det nödvändigt att taga ett något längre steg än det utskottet velat förorda. Först om man placerar laboratorerna i lönegraden B 24 sörjer man för, att dessa befattningshavare komma i samma löneställning i förhållande till institutets professorer, som eljest i regeln är fallet vid institutioner av jämförbar karaktär.

I förbigående vill jag här fästa uppmärksamheten på ett litet fel av snarast formell natur, som har insmugit sig i utskottets yttrande. Utskottet borde nämligen ha talat om ordinarie laboratorer vid andra institutioner, där ordinarie professorer finnas anställda. Exempelvis vid veterinärhögskolan finnas ordinarie professorer och även laboratorer, men dessa senare äro där icke ordinarie. Sistnämnda laboratorer ha i motsats mot farmaceutiska institutets icke självständig ställning och böra följaktligen icke heller anses ha samma ansvar. Enär institutets laboratorer äro ordinarie, bör man givetvis jämföra dem med andra ordinarie laboratorer.

Genom att uppflytta farmaceutiska institutets laboratorer från den av Kungl. Maj:t föreslagna lönegraden B 21 till lönegraden B 22 skipar utskottet, såsom jag redan har tillåtit mig framhålla, icke full rättvisa, enär icke mindre än 6 lönegraders skillnad i så fall kommer att förefinnas mellan professorslön och laboratorslön vid institutet. Ser man på, hur förhållandena gestaltat sig vid exempelvis centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet, så finner man, att professorerna där inordnats i lönegrad B 30 och laboratorerna i lönegrad B 26. Det är således 4 lönegraders skillnad mellan dessa tjänster. Enahanda är, kan man säga, förhållandet vid universiteten. I analogi härmed, och

Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
farmaceutiska
institutet.
(Forts.)

enär institutets professorer hänföres till lönegrad B 28, borde dess laboratorer komma i lönegrad B 24.

Jag finner så mycket större anledning föreligga att bestämma sig för en dylik placering, som ju redan professorernas löneplacering vid farmaceutiska institutet är anmärkningsvärt låg. Det bör även påpekas, att i övrigt ingen ordinarie laborator med undervisningsskyldighet är placerad lägre än i lönegrad B 26. Beträffande ordinarie laboratorer i allmänhet gäller, att ingen utom just institutets är placerad lägre än i lönegrad B 24, där 1925 års riksdag även satte laboratorerna i kontrollstyrelsen.

Det må även slutligen anföras, att farmaceutiska institutet är en verklig högskola, enär studenter där vidare utbildas. Enär institutets professorer äro endast två till antalet, är där en hel del av den föreläsnings-, tentamens- och examinationsbörd, som på andra håll påvilar professorer, anförtrodd åt laboratorerna. Det arbete som där måste presteras av en laborator, är på den grund synnerligen krävande i såväl kvalitativt som kvantitativt hänseende. Detta förhållande avspeglar sig i det sätt, varpå sådan tjänst tillsättes. Sökande till tjänsten har nämligen att hålla provföreläsning, och hans vetenskapliga produktion prövas av sakkunniga. Det går således till på ungefär samma sätt, som när en professur skall tillsättas.

Med anledning av vad jag sålunda framhållit, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag med den ändringen, att de 4 laboratorerna placeras i lönegrad B 24, varav följer, att förslagsanslaget till avlöningar för ordinarie tjänstemän höjes till 63,600 kronor och summan förslagsanslag följaktligen till 76,750 kronor.

Häri instämde herrar *Österström* och *Sandegård*.

Herr Bergqvist: Den placering i lönegrad, som av utskottet föreslagits beträffande de fyra laboratorerna vid farmaceutiska institutet, är resultatet av en kompromiss inom andra avdelningen i statsutskottet. Meningarna stodo där mot varandra. Några ville placera dessa laboratorer i lönegrad B 24, andra ville placera dem i B 21. För att man inte skulle behöva gå in med olika alternativ på denna punkt, uppgjordes en kompromiss, varigenom de placerades i lönegrad B 22, och de, som då ansågo, att laboratorerna bort placeras något högre, trodde sig finna detta vara förenligt med deras fördel enär man ju riskerade, att de eljest bleve placerade i lönegrad B 21. I detta hänseende komma dessa laboratorer att intaga samma löneställning i förhållande till professorerna som andre lärarna vid Chalmerska institutet till därvarande professorer. Man kan ju ungefär jämställa dessa andre lärare med laboratorerna vid farmaceutiska institutet.

Det fanns sålunda ett mönster att gå efter, och då ansåg sig utskottet kunna följa detta. Jag var för min del av den uppfattningen, att dessa laboratorer bort placeras i lönegrad B 24, men för att inte behöva riskera, att de skulle komma ännu lägre än i B 22, så gick jag för min del med på denna kompromiss.

Jag ber nu att få yrka bifall till utskottets hemställan utan förändring.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att i avseende å den nu ifrågakvarande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Norling*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att de i mom. b) förekommande orden »4 laboratorer B 22» utbyttes mot »4 laboratorer B 24» samt i följd därav de i mom. c) upptagna anslagsbeloppen å 61,600 kr. och 74,750 kr. ändrades till resp. 63,600 kr. och 76,750 kr.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner jämlikt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Norling* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given vassel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 95, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Norlings under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 96—100.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 101.

I denna punkt hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar G. Boman och E. Björnsson (nr 44) och den andra inom andra kammaren av herrar E. Röing och H. Almquist (nr 55), utom annat,

*Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
Chalmers tek-
niska institut.*

a) förklara, att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skulle från och med den 1 juli 1926 äga tillämpning å ordinarie befattningshavare vid Chalmers tekniska institut;

b) bestämma antalet ordinarie befattningshavare vid institutet på under punkten angivet sätt;

c) fastställa under punkten införd stat för Chalmers tekniska institut.

I herrar *Bomans* och *Björnssons* samt herrar *Röings* och *Almquists* berörda motioner hade hemställts, att på Chalmers tekniska instituts stat från och med nästa budgetårs början måtte uppföras ett ordinarie anslag till en ny professur inom den kemiska fackskolan, vilken professur borde omfatta ämnet kemisk teknologi.

Enligt en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herrar *A. C. Lindblad* och *E. Kristensson* ansett, att utskottet bort tillstyrka de under punkten omnämnda motionerna I: 44 och II: 55 angående en ny professur i kemisk teknologi vid Chalmers tekniska institut.

Herr **Björnsson**: Herr talman! Under denna punkt behandlas en motion, som i denna kammare väckts av herr Boman och mig. Utskottet har med anledning av denna motion och i anslutning till vad Kungl. Maj:t anfört uttalat sig åtminstone i sak mycket välvilligt för inrättandet av en professur i kemisk teknologi vid Chalmerska institutet i Göteborg. Jag vet, att det

Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
Chalmers tek-
niska institut.

(Forts.)

är hopplöst att mot ett förhållandevis enhälligt statsutskott försöka få ett beslut i överensstämmelse med motionärernas önskemål, men jag vill dock i alla fall begagna tillfället att framhålla ett par synpunkter, som under frågans föregående behandling icke synas mig ha kommit till sin fulla rätt.

Det är så, att detta ämne, kemisk teknologi, vid Chalmerska institutet innefattas i en professur, vilken dessutom omfattar organisk kemi. Den organiska kemien företrädes såväl vid våra statsuniversitet som vid tekniska högskolan av särskilda egna professorer.

Den kemiska teknologien omfattar en massa olika industrier. Professorn i kemisk teknologi vid tekniska högskolan har uppgivit, att han inom sitt ämne räknar med ett 25-tal olika typer av industrier. Jag skall be att få nämna, att till denna professur hör sådan teknisk verksamhet, som faller t. ex. under kvarn-, socker- och jästindustrin, för att taga ett par exempel från livsmedelsindustrin. Vidare hör hit den kemisk-tekniska industritypen i ordets trängre mening, således fettindustrin, konstgödselproduktionen, garverier och färgerier o. s. v. Vidare ler- och cementindustrierna, slutligen pappers- och cellulosaindustrin och bland annat den sista avläggaren av cellulosaindustrin, konstindustrin.

För att belysa den ekonomiska betydelsen av dessa industrier kan det vara tillräckligt, om jag här nämner, att cellulosaindustrin, pappersindustrin och den kemisk-tekniska industrin i trängre mening vardera representera ett tillverkningsvärde av omkring 200 miljoner kronor per år i nuvarande stund.

Det är ju tydligt, att man av en professor vid en högskola begär, icke endast att han skall hjälpligt handleda eleverna vid laboratoriearbetena och år efter år vända på föreläsningsfjärdingen, utan man begär också, att han skall följa med utvecklingen på de områden, som han har att representera, och det på sådant sätt, att han vid förefallande behov kan tillhandagå industriens män samt offentliga myndigheter med nödig sakkunskap, då sådant erfordras. Det torde då för denna kammars ledamöter vara tämligen självklart, att ett område så vidlyftigt som det kemisk-tekniska är alldeles för stort för att vara en annexförsamling till den organiska kemien, och pastoratet i dess helhet blir fullkomligt omöjligt att sköta, såvitt jag kan förstå. Överhuvud taget förefaller mig redan den kemiska teknologien vara ett så stort område, att jag icke förstår, hur det kan bemästras av en enda person, och jag skulle tro, att förhållandena här ge stöd för antagandet, att man skulle behöva undersöka, huruvida den arbetsfördelning, som nu råder i fråga om den tekniska undervisningen mellan tekniska högskolan och Chalmerska institutet, överhuvud är lyckligt avvägd och om icke en specialisering i fråga om olika utbildningsgrenar skulle kunna vara fullt befogad. Emellertid är det uppenbart, att förhållandena vid Chalmerska institutet sådana de nu äro, även om man bortser från de ogynnsamma laboratorieförhållandena, som ha påpekats på annat håll i samband med denna frågas behandling, också tala för, att det icke kan få fortgå på detta sätt.

Då jag således har den bestämda uppfattningen, att den kemiska teknologien med hänsyn till dess ekonomiska betydelse för vårt land och med hänsyn till dess oerhörda omfång med nödvändighet borde kräva en särskild professur vid Chalmers, har jag velat begagna detta tillfälle för att betona, att det är önskvärt, att denna fråga, då budgeten för nästa finansår uppgöres, måtte tillerkännas den förturställning i konkurrensen med andra önskemål av liknande slag, som den utan allt tvivel förtjänar.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 102—111.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 112.

Lades till handlingarna.

Punkterna 113—115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 116.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte

*Anslag
till slöjdunder-
visning vid de
allmänna
läroverken.*

a) höja det ordinarie förslagsanslaget till undervisning i manlig slöjd vid de allmänna läroverken, nu 21,000 kronor, med 20,000 kronor till 41,000 kronor;

b) medgiva, att från nämnda anslag finge såsom arvode för undervisning i manlig slöjd vid de allmänna läroverken från och med den 1 juli 1926 utgå: till manlig lärare 85 kronor och till kvinnlig lärare 70 kronor, allt för veckotimme och år.

Reservation hade anförts av herrar *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *C. A. Carlsson* i Gävle, *S. Bengtsson* i Norup, *P. M. Olsson* i Blädinge, *S. Persson* i Fritorp, *G. Strindlund* och *A. Danielsson*, vilka ansett att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, måtte

a) i riksstaten uppföra det ordinarie förslagsanslaget till undervisning i manlig slöjd vid de allmänna läroverken med oförändrat belopp, 21,000 kronor;

b) medgiva, att från nämnda anslag finge såsom arvode för undervisning i manlig slöjd vid de allmänna läroverken från och med den 1 juli 1926 utgå: till manlig lärare 42 kronor 50 öre och till kvinnlig lärare 37 kronor 50 öre, allt för veckotimme och år, under villkor att vederbörande kommun för ändamålet tillskote minst samma belopp.

Herr Nilsson, Petrus: Herr talman! Sedan budgetåret 1924—1925 ha bidragen till slöjdundervisning vid de allmänna läroverken delvis bestritts av kommunerna. Kommunerna ha alltså betalat hälften av anslaget och hälften har utgått av statsmedel. Nu föreslår Kungl. Maj:t emellertid en ändring så till vida, att hela avlöningen till lärare i manlig slöjd vid de allmänna läroverken skall utgå av statsmedel och begär för detta ändamål ett anslag av 41,000 kronor.

Såväl jag som åtskilliga andra ledamöter av utskottet ha emellertid ansett, att vederbörande kommuner böra ha så stort intresse av, att undervisning i manlig slöjd — som dock, vill jag förutskicka, icke är obligatoriskt läroämne — bedrivs vid de allmänna läroverken, att även de borde bidra med anslag för detta ändamål. Jag får därför, herr talman, hemställa, att anslaget även för nästkommande budgetår måtte utgå på samma villkor och på samma grunder som under de två närmast föregående budgetåren, ty det har visat sig, åtminstone av de uppgifter, som infordrats och inkommit till skolöverstyrelsen, att i flertalet kommuner anslag beviljats av stadsfullmäktige, och skolöverstyrelsen säger, att den till en början var tveksam, huruvida den skulle hemställa om ändring i de nuvarande grunderna för anslagets utgående.

Jag anser alltså, att det finnes starka skäl för att icke nu göra någon änd-

Anslag
till slöjdunder-
visning vid de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

ring beträffande detta anslag. I det reservationsvis framställda yrkandet begär man endast ett anslag av 21,000 kronor eller ungefär hälften av det, som utskottet här tillstyrkt, och jag ber, herr talman, få yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Bergqvist: Herr talman! Detta anslag har ju tidigare helt och hållet utgått av statsmedel, men för några år sedan framställdes förslag av Kungl. Maj:t, att det skulle utgå till hälften av statsmedel och till hälften av kommunala medel. Orsaken till denna hemställan var finansiella skäl, och det angavs, att anordningen endast vore provisorisk och tänktes komma att räcka endast någon tid framåt.

Nu har det visat sig, att den manliga slöjden vid de allmänna läroverken gått mycket tillbaka. Därom lämnade skolöverstyrelsen redan i fjol en redogörelse och även i år finnes det en sådan på sidan 438, åttonde huvudtiteln, där man ser, att antalet av de läroverk där undervisning i manlig slöjd bedrivits, minskats år från år.

Då det utan tvivel är av vikt att kunna bibehålla undervisning i manlig slöjd vid de allmänna läroverken i den utsträckning, vari den förut bedrivits, har utskottet ansett, att man nu bör gå tillbaka till den gamla anordningen, så att undervisningen bleve fullkomligt oberoende av vederbörande kommuners anslag och utskottet har därför tillstyrkt, att detta jämförelsevis begränsade anslag hädanefter skall helt och hållet utgå av statsmedel. Vi ha väl också nu kommit in i så pass normala förhållanden, att den lilla skillnaden mellan 21,000 och 41,000 kronor icke spelar någon synnerligt stor roll i budgethänseende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Petrus, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 116, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 117—126.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 127.

Mom. a).

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att minska det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 751,000 kronor, med 1,500 kronor till 749,500 kronor samt i riksstaten för budgetåret 1926—1927 uppföra de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp, nämligen:

enskilda mellanskolor	kronor	20,000:—
högre flickskolor	»	470,000:—
högre goss- eller samskolor	»	232,500:—
enskilda lärarinneseminarier	»	27,000:—

att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sammanlagt 749,500 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av fröken *Kerstin Hesselgren* väckt motion (nr 176), däruti hemställt, att riksdagen, i syfte att bereda Anna Sandströms seminarium samma årsanslag som det förut haft, ville öka det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagna ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk med 1,500 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna momentet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte,

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt fröken Hesselgrens berörda motion I: 176 uppföra det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 751,000 kronor, med oförändrat belopp samt i riksstaten för budgetåret 1926—1927 upptaga de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp, nämligen:

enskilda mellanskolor	kronor	20,000:—
högre flickskolor	»	470,000:—
högre goss- eller samskolor	»	232,500:—
enskilda lärarinneseminarier	»	28,500:—

att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sammanlagt 751,000 kronor.

Herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! I det knippe ärenden, som ligger under punkt 127, förekommer också frågan om indragning av Anna Sandströms högre lärarinneseminarium. Det har, sedan Kungl. Maj:t lagt fram sitt förslag, skrivits mycket i den saken, och man kan inte säga, att det skett alldeles lidelsefritt. I den till synes allmänna indignationen har man, förefaller det mig, varit rätt skonsam mot departementschefen, någonting som han naturligtvis är tacksam för. Men på en punkt tycker jag, att man varit orättvis mot honom, och det är, när man talat om tillskyndare. Jag är säkerligen en syndig människa, men jag tror inte, att jag är förledd, och särskilt vad det här beträffar är det verkligen så, att jag själv funnit på förslaget. Det är naturligtvis inte för att på något vis beklaga mig som jag begärt ordet, utan det är därför, att jag känner ett behov att på detta sätt deltaga i diskussionen och lägga fram, huru det kom sig, att jag stannade vid den ståndpunkt, som jag sedermera hemställde skulle få läggas fram i statsverkspropositionen.

Jag vill då omedelbart säga, att det inte var för att spara pengar. Det jobbet som jag hade — om jag nu får använda ett sådant ord — det var att söka hejda den överproduktion på lärarinnebanan, som jag fann vara för han-

*Ang.
statsanslaget
till Anna
Sandströms
seminarium.*

Ang.
statsanslaget
till Anna
Sandströms
seminarium.
(Forts.)

den. Den undersökning jag lät göra visade, att av de under de senaste åren från seminarierna utgångna lärarinnorna var det inte mindre än ett 60-tal, som saknade anställning. Jag frågade mig, liksom alla andra gjort, om detta möjligen kunde bero på en tillfällighet, men jag hade synnerligen svårt att svara ja på den frågan. Ty allt det, som annars brukar absorbera överskottet och som man kunde tänka sig skulle absorbera detta överskott — jag tänker på skolväsendets expansion, övergången till andra yrken, giftermålen o. s. v. — alla dessa faktorer hade verkat och verkade fortfarande, och man kan inte tänka sig, att de i framtiden skola verka med större kraft än de göra den dag, som i dag är.

Jag fann emellertid en faktor, som visserligen inte var ny men som föreföll mig vara särskilt bestämmande, nämligen den, att seminarierna inte på samma sätt som förr behärska arbetsmarknaden. Under de sista 5 åren hade från de högre lärarinneseminariernas tredje avdelning utgått ett 330-tal lärarinnor, men samtidigt hade vid högskolorna av kvinnliga studerande avlagts filosofie magisterexamen i 132 fall och filosofie kandidatexamen i 182 fall. Detta betyder inte, att man kan lägga tillsammans dessa två siffror, 132 och 182, därför att många av dem, som togo den ena examen även togo den andra. Men jag tror, att man är på den säkra sidan, om man säger, att ungefär en 200 utgått från högskolorna med akademisk examen. Det betyder, att dessa 330 lärarinnor under samma tid fått 200 nya konkurenter.

Om man studerar förhållandena på denna arbetsmarknad med de anställningar den har att erbjuda, skall man finna, att man har akademici och högre seminarister jämsides med varandra. Såväl vid statens samskolor som vid de kommunala mellanskolorna, de högre folkskolorna och de privata läroverken stå de jämsides i arbetet och konkurrera om platserna. Tills vidare har detta gått ut över dem, som ha den lägre kompetensen, ja, under de fem sista åren har det gått rätt duktigt ut över dessa mindre kompetenta. Men det står och väger mellan akademici och de från seminarierna utgångna, och det är inte rätt att säga på förhand, åt vad håll utslaget en gång kommer att ske. För min egen del tror jag, att akademici komma att gå segrande ur tävlingen.

Nu är det mycket enkelt för dem, som inte ha med saken att göra annat än diskussionsvis, att låtsas, som om det inte finnes några svårigheter att räkna med. Men jag personligen hade att överväga, huruvida staten bör medverka till denna överproduktion och således också medverka till de bekymmer, som ju alltid möta den arbetslöse. Ty det är skillnad mellan utbildningsanstalter och utbildningsanstalter. Det är skillnad mellan en folkhögskola och ett högre lärarinneseminarium exempelvis. Den som går igenom en folkhögskola har inga andra pretentioner än att få bildning i bästa möjliga utsträckning, men den, som går igenom ett lärarinneseminarium, har vid sidan av detta också den pretentionen att få en plats. Om nu staten understödjer en sådan anstalt och på det sättet indirekt säger ifrån, att platser finnas, kan jag inte se annat, än att staten gör sig meddelaktig i och i sin mån ansvarig för de besvärligheter, som möta de utgående lärarinnorna.

Nå, men säger man, för den skull behöver man väl inte taga till den drastiska åtgärd, som departementschefen föreslagit. Man kan väl tänka sig en annan anordning, som kan leda till målet. Skolöverstyrelsen har föreslagit och statsutskottet omnämner här i sitt utlåtande en sådan annan anordning, nämligen den, att man endast vartannat år tager in nya elever. Jo, man kan intaga elever vartannat år. Men om man gör detta, händer det, att varje seminarium kommer att vartannat år endast ha en årskurs; det vill med andra ord säga, att vartannat år bli två årskurser lärare överflödiga. Jag vet inte, hur det skall komma att se ut i seminariernas lärarstab, för den händelse man går in för den utvägen. Och hur tänker man sig, att det skall förhålla sig med statsbidraget?

Skall statsbidrag gå ut varje år till alla kurserna? Om det inte så skall göra, hur tänker man sig då, att seminarierna skola reda sig? Om det åter skall gå ut till alla kurser även de år de två kurserna saknas — jag måste säga mig, att det blir rätt dyrbara lärarinnor.

Naturligtvis är jag villig att medgiva, att det var en hård utväg, den som föreslogs, men jag tror, att den är sund och att den i varje fall är öppen.

Det har i diskussionen fällts en sats, som är mycket vacker. Man har sagt, att man inte skall sätta yxan till roten på det friska trädet. Detta är riktigt. Men om man skall tillämpa den på detta fall, kan man göra det endast under en enda förutsättning, nämligen den, att man låter seminarierna alldeles skynna bort de lärarinnor, som utexamineras från dem. Men om dessa, när de komma ut i världen, stå där med två tomma händer — vad sedan? Jag tror, att i en sådan situation — en departementschef i varje fall — inte längre diskuterar ett seminariums kvalitet, han diskuterar i stället seminariets behövlighet.

Detta är de par ord jag velat lägga i diskussionen, herr talman.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Utskottet eller åtminstone dess andra avdelning, som haft att förbereda och behandla detta ärende, är fullt på det klara med att de skäl, som departementschefen anför, äro fullt bärande. Det är också helt naturligt, att det var efter långa överläggningar, som avdelningen och därmed också utskottet kunde komma till det resultat, för vilket utskottet stannat.

Jag skulle vilja gå ett steg längre. Man får vara tacksam för, att man inom statsutskottet i tid fick reda på, huru hotande överproduktionen av lärarinnor vid de högre lärarinneseminierna verkligen är. Man får i detta fall vara tacksam i synnerhet därför, att några tillfredsställande siffror icke i tid framkommit med hänsyn till folkskoleseminarierna. De utredningar, som gjorts beträffande dessa seminarier ha varit av den art, att riksdagen förts fullkomligt vilse, då den på grundvalen av desamma gått att skapa nya dubbelseminarier o. s. v.

Den begränsning, som riksdagen i år gjort beträffande folkskoleseminarierna, är, därom är jag övertygad, för liten. Men då det var i allra sista ögonblicket, som man fick tillförlitliga uppgifter angående den hotande överproduktionen där, ansåg man sig icke utan våda kunna beskära ytterligare på det området. Det faller då av sig självt, att utskottet måst vara mycket försiktigt, då det gått att taga ståndpunkt i en fråga på ett annat område, där överproduktionen av lärarkrafter också är påtaglig.

De synpunkter, som departementschefen framlagt, ha vi följaktligen tagit under öfvervägande, och vi ha, det erkänner jag öppet, mycket sent gått ifrån dem över till det förslag, som vi här framlagt för riksdagen. Men då vi sutto där och öfvervägde, så ansågo vi, att ett sista försök dock borde göras, för den händelse detta utmärkta seminarium på något sätt skulle kunna åtminstone till någon del räddas. Det var därför vi i sista ögonblicket föllo tillbaka på en utväg, som skolöverstyrelsen anvisat.

Jag tror, att departementschefen har fullkomligt rätt uti, att det blir dyrbara lärarinnor för det allmänna, om man skall gå fram den vägen, och det är därför den vägen bör ytterligare öfvervägas, innan man binder sig för dess framkomlighet. Det är helt naturligt, att statsmakterna icke kunna taga ansvaret att med öppna armar ställa till en överproduktion av lärarinnor för de högre skolorna av den art, att hundratals lärarinnor lockas in på den banan och sedan ställas med tomma händer — däri har departementschefen fullkomligt rätt.

Jag är medveten om, att riksdagen åtager sig ett visst ansvar i det hänseendet redan genom ett bifall till utskottets förslag, sådant det här föreligger.

*Ang.
statsanslaget
till Anna
Sandströms
seminarium.
(Forts.)*

Ang.
statsanslaget
till Anna
Sandströms
seminarium.
(Forts.)

Men det kan hända, att någon utväg kan finnas, varigenom detta seminarium icke behöver helt och hållet indragas. Men jag är icke blind för, att en fortsatt utredning kan komma till det resultat, att både Anna Sandströms seminarium och privata högre lärarinneseminariet äro överflödiga, och då kan jag icke se någon utväg att behålla någon av dessa läroanstalter med statsunderstöd.

Det är således icke för att på något sätt underkänna de skäl, som statsrådet anfört, som jag deltagar i denna debatt, utan det är endast för att visa, att vi väl känna till statsrådets skäl och att vi inom statsutskottet äro beredda att gå ännu längre i begränsning, i fall det nästa år skulle efter ytterligare utredning visa sig vara behöfligt.

Att vi dock varit så varsamma bör riksdagen hålla oss räkning för med den känslighet, som riksdagen alltid visat, då det varit fråga om att gå hårt fram mot privata utbildningsanstalter här i landet. Riksdagen har i det fallet vid åtskilliga tillfällen sagt ifrån, att man bör gå varsamt fram, och det är det som utskottet här gjort. Men då utskottet nu förordat en annan anordning för nästa år, har utskottet på samma gång velat säga ifrån, att, därest de åtgärder utskottet här föreslår, icke skulle visa sig vara framkomliga, så har Kungl. Maj:t i sin utredning att söka komma fram även på andra vägar, låt vara att de skulle gå ännu hårdare fram över produktionen av lärarinnor än den anordning, som vi här givit anvisning på. Jag är övertygad om, att såväl för dem, som här följt Kungl. Maj:t, som för statsutskottet det avgörande i denna fråga är, att en överproduktion av lärarkrafter icke får med öppna ögon fortsättas här i landet.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag vill såsom motionär endast säga ett par ord.

Herr statsrådet sade, att det varit en något lidelsefull diskussion i tidningarna rörande denna sak, och det är ju riktigt. Den har varit i viss mån lidelsefull, men det är ju svårt att icke låta känslorna tala, då de bli så pass upprörda, som de blivit i detta fall. Vi få komma ihåg hur oerhört djupa spår detta läroverk har satt i vår tids pedagogiska utveckling. När man så ställes inför frågan om att det skall upphöra, måste alla, som rönt inflytande från detta läroverk, börja undra, om det icke skulle finnas någon annan utväg. En sådan möjlig utväg är den, som statsutskottet föreslår. Statsutskottet har genom sitt förslag gjort det möjligt att litet mera tränga till botten av frågan för att se, om överproduktionen är så stor, som det ser ut.

Det är ett par saker, som man därvidlag bör taga med i räkningen. Ett förhållande, som spelar in, är t. ex. att genom riksdagens beslut klasserna i olika skolor måst göras större, så att en del äldre lärarinnor blivit överflödiga. Det åtgår en tid, innan den saken kan jämnas ut sig.

Vi få också komma ihåg, att vår tid är en utvecklingens tid på det pedagogiska området, som gör, att man har mycket svårt att se, huru behovet av lärarkrafter verkligen ligger till. Jag har själv rönt ett starkt intryck av detta då jag för ett par år sedan kom att sitta i det utskott, som behandlade frågan om dispens för småskollärarinnor att bli folkskollärarinnor. Motionen motiverades med den *brist* på lärarkrafter som fanns och utredningen visade att det fanns 2,000 vakanser inom folkskollärarkåren. Jag menar, att då det under en tid av 3—4 år varit en så oerhörd omkastning, kan man icke värja sig för den tanken, att möjligen omkastningen kan komma att gå i en annan riktning. Jag anser därför att det på detta stadium är svårt att se, om överproduktionen verkligen är så stor, som man fruktar. Är den det, ja då *måste* man gå fram den väg statsrådet föreslagit, men jag undrar om icke herr stats-

rådet själv tycker, att det vore rätt så gott att få litet andrum för att se, om det möjligen kan finnas någon annan utväg.

Herr talman, jag har intet yrkande.

I fröken Hesselgrens yttrande instämde herr *Bergman*.

*Ang.
statsanslaget
till Anna
Sandströms
seminarium.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Jag skall endast be att få säga ett par ord i anledning av herr Oscar Olssons yttrande.

Han framhöll, att en stark begränsning måste göras här, då en vid vissa andra läroverk gjord begränsning i vissa av honom åberopade fall varit för liten. Det är ju en allmän strömning på grund av förhållandena att begränsa tilloppet av lärjungar till alla möjliga högre läroanstalter. Man bör icke på samma gång som man uttalar önskvärdheten av detta glömma bort, att man även måste ha lämpliga motiv och utvägar för att åstadkomma en sådan begränsning. Det förekommer nu, att inträdet helt och hållet beror på betygssättningen; man tager ut dem, som ha de högsta betygen. Men det är icke nog med detta, utan man skärper betygssättningen till den grad, att endast ett fåtal om ens några äro kompetenta att fullfölja studierna. De måste därför taga långvariga privatlektioner för att uppnå högsta betyg även i ämnen, som icke ha det ringaste att skaffa med det yrke, för vilket de utbildat sig. Ett sådant sätt att råda bot på missförhållandena framkallar ett annat missförhållande och leder till den receptiva mänsklighetens privilegierande på bekostnad av den produktiva. När det gäller praktiska yrken, är det i all synnerhet orimligt att icke kunna utfinna andra utvägar än dem, som nyss antydde.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande momentet hemställt.

Mom. b).

I en inom första kammaren av herr *C. Lindhagen* väckt motion (nr 104) hade hemställts, att riksdagen, såsom ytterligare villkor för åtnjutande av det i årets statsverksproposition föreslagna anslaget till privatläroverken, ville uppställa även den betingelsen, att till tryggande av lärarpersonalens rättsliga ställning lärarinnor och lärare, som minst 3 år biträtt vid undervisningen, ej skulle kunna entledigas med mindre frågan underställdes skolöverstyrelsens prövning.

*Om
tryggande av
lärarpersona-
lens rättsliga
ställning.*

Utskottet hade i det nu förevarande momentet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå herr Lindhagens berörda motion I: 104.

Herr Lindhagen: Här föreligger till behandling den bekanta frågan om anslag till privatläroverk, särskilt högre flickskolor och samskolor för gossar och flickor. Det är en provisorisk åtgärd, som staten använt för att gottgöra sina försummelser att taga hand om flickornas högre undervisning, och man kan därför också säga, att dessa anstalter äro statens flickskolor till betydande omfattning. Staten uppställer ju åtskilliga villkor och ingriper också därigenom reglerande och kontrollerande på dessa anstalters verksamhet trots det att de äro privata. Men därvid får man väl icke glömma, att staten också bör öva en viss uppsikt över, att icke orättvisor begås, utan att lärarpersonalen ges en tryggad ställning. Varför skall man bara syssla med de tekniska frågorna men alltför mycket glömma, här liksom på många andra områden, människorna själva? Det är ju huvudsakligen för lärarepersonalens avlöning som dessa statssubventioner utgå. Man skall väl då också ägna någon omtanke åt att lärarepersonalen, att lärarna, åtminstone de ordinarie eller de, som borde vara det, jämte vikarier, såsom individer betraktade, skola få en någorlunda

Om
tryggande av
lärarpersona-
lens rättsliga
ställning.
(Forts.)

tryggad ställning. Så är fallet vid de kommunala mellanskolorna, statens samskolor och de statsunderstödda elementarläroverken. Varför skall det då icke vara så även i förevarande fall?

Det är således en rimlig fordran, att staten också under detta provisorium uppställer såsom villkor att i viss ordning och för vissa fall även lärarinnor och lärare, anställda på permanent sätt vid dessa skolor, icke kunna avskedas utan vidare, utan att det bör finnas statskontroll även på det området.

Detta är en fråga, som icke är ny. Jag påminner om, att redan i lärarlönenämndens betänkande av år 1918 — kanske också tidigare, men min kunskap sträcker sig bara till detta — förordas vältaligt i ett par reservationer utav ledamöterna Sven Nylund och Olof Olsson, den senare numera ecklesiastikminister, att det vore oundgängligt att uppställa sådana villkor. Även de sakkunniga för utredning av vissa frågor rörande privatläroverken konstatera på ett ställe i sitt betänkande detta problems tillvaro.

Skolöverstyrelsen har i ett yttrande över lärarlönenämndens betänkande av år 1918 också framhållit, att »det synes vara rimligt, att en viss tids anställning, varunder lärarinnan hunnit provas, bör tillförsäkra henne rätt att sedan ej utan vägande skäl kunna entledigas». Det föreslogs därför, att »en allmän bestämmelse gives av innehåll, att lärarinna» — — — »ej må mot sin vilja kunna entledigas utan läroverksöverstyrelsens medgivande». Överstyrelsen har vidare i en skrivelse angående statsunderstöd åt privatläroverken för tiden 1 juli 1925—30 juni 1927 föreslagit en organisation, på så sätt beskaffad, att varje sådant läroverk skall ha »en styrelse, bland vars ledamöter en utses av skolöverstyrelsen» och så skulle Kungl. Maj:t fastställa vissa reglementen rörande denna styrelsens befogenhet. Man har sagt mig under hand, att det var meningen att i dessa reglementen även skulle, såvitt på överstyrelsens förslag ankom, införas en sådan föreskrift om rättsskydd åt de anställda.

Ett färskt exempel på överstyrelsens uppfattning i den frågan är en skrivelse till styrelsen för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala den 4 december 1925, vari det säges att det »har ifrågasatts lämpligheten av att vidtaga vissa ändringar» — — »i det föreslagna reglementet», just i syfte »att bereda personalen vid läroanstalten en något mera tryggad ställning». Överstyrelsen förklarar vidare i denna skrivelse att »Överstyrelsen är betänkt på att tämligen allmänt vid statsunderstödda enskilda anstalter få genomförd den principen, att person, som varit anställd under fem år vid samma anstalt, ej sedan må utan överstyrelsens medgivande mot sin vilja kunna entledigas».

Denna fråga upptogs av mig i en motion vid förra årets riksdag. Att det finns en allmän opinion bland lärarpersonalen till förmån för densamma, behöver jag icke omnämna. Herrarna ha för övrigt kanske fått en resolution även vid detta tillfälle, som går i den riktningen.

Fjölårets statsutskott yttrade sig icke alls över motionen i denna del — motionen innehöll även en annan del — och jag påtalade det förhållandet, att statsutskottet icke ställt sig grundlagens bud till efterrättelse, att utskotten skola avgiva utlåtande över dit hänvisade motioner. Men herr Bergqvist bagatelliserade då detta, och statsutskottets hemställan bifölls. Trots denna frånvaro i fjölårets utskottsutlåtande av något yttrande angående nu berörda del av motionen, har statsutskottet nu kommit igen och sagt, att kammarei avslagit motionen förra året. Man avslog icke motionen genom att bifalla utskottets hemställan, ty i den fanns icke något yttrande över motionen i denna del. Statsutskottet kunde således gärna ha besparat sig att återopa, att motionen avslogs av förra årets riksdag.

Nu säger statsutskottet emellertid: »Med hänsyn till de utomordentligt stora praktiska svårigheter, som äro förknippade med ett bifall till det i motionen nu framlagda förslaget, har utskottet icke funnit sig böra tillstyrka detsamma.»

Det är allt vad utskottet säger i denna gamla och för enskilda människor så viktiga rättsfråga.

Men under hand säger en del av utskottets ledamöter: »Ja, det är en rättsprincip, som är fullkomligt riktig» — varför kan man då icke säga ifrån detta i utskottsutlåtandet? Andra förmena — också enskilt — att frågans övervägande bör komma i fråga först senare och i ett annat sammanhang av det ena eller andra slaget. Det är ofta så, att man vill, att saker, som äro aktuella för ögonblicket och som det brådskar med, skola komma fram i ett annat sammanhang. Det är så bekvämt för oss, som sitta när och icke ha frågan över oss personligen och som icke själva äro intressenter i dess lösning, att säga så. Men det är icke alls bekvämt för dem, som frågan gäller och som måste ha denna bestämmelse just nu, i morgon eller helst i dag! För övrigt säges det heller ingenting om, att man åtminstone kan hysa någon förhoppning beträffande frågans lösning i framtiden. Ingen rättvisa i nuet känner utskottet till, ingen förhoppning för framtiden, och dessutom är det så utomordentligt stora praktiska svårigheter! Är det då så svårt att lösa frågan? Överstyrelsen har ansett, att det skulle vara mycket enkelt, ty det kan gå till på det sättet att, då ett avskedande äger rum och det är bestämt, i vilket fall det skall ske, skall beslutet underställas någon statsmyndighets beprövande, innan avgörandet får äga rum. Skall det vara en så utomordentligt svår sak? Värre saker ha väl de svenska statsmakterna klarat även i undervisningsfrågor, föreställer jag mig.

Enskilt däremot säga, som sagt, herrarna: »Detta krav är alldeles rättvist.» Även biskop Bergqvist har sagt åt mig, att naturligtvis är det rättvist och naturligtvis borde det ske, men han säger det icke här i kammaren och jag är övertygad om att han icke kommer att säga det i diskussionen, såvida jag icke provocerar honom alldeles utomordentligt. Det är emellertid nödvändigt, att vi få ett uttalande om, var herrarna ha sitt hjärta i frågan, ty annars ser det ut, som om frågan vore olöslig och aldrig kan komma upp. Då kommer man att säga i sådana skolor, där det icke är så noga med individens rätt, vilket kan inträffa på detta såväl som på andra områden i världen: »Det är alldeles utmärkt, vi ha fått en fullkomlig fullmakt att handla hur godtyckligt som helst, och inga äventyr vila över oss för framtiden!» På det sättet, kan man ju säga, har motionen till och med varit olämplig, därför att den framhållit rätts-synpunkten. Om man förklarar gentemot sin egen åsikt, att det är en olöslig fråga och att man icke vill inlåta sig på den eller ens uttala, att det är en rättsfråga, som bör lösas, så är det dessa, som genom förbiseende eller genom oaktsamhet, vilket nog oftare är fallet, ställa så till, att vederbörande känna sig fria, och anse sig icke behöva närmare överväga sitt handlingssätt eller frukta för att man kommer att granska deras åtgöranden.

När statsutskottet emellertid icke föreslagit någon formulering av detta villkor, vilket utskottet med sin sakkännedom och sin träning bort lätt kunna göra, när statsutskottet nu, säger jag, på dessa skäl icke gör det, så kan väl jag ändå mindre göra det. Vad man däremot skulle kunna begära är, att på grundval av och med hänsyn till att sakens natur kräver det — och det bör en var förstå, då man har såväl den nuvarande ecklesiastikministerns som skolöverstyrelsens uttalanden till förmån för densamma och då jag nu kunnat konstatera, att biskop Bergqvist är i sitt hjärta för den liksom flera andra auktoriteter på området — riksdagen i alla fall fordrar, att Kungl. Maj:t nu omsider skall tänka på saken.

Jag hemställer därför, att riksdagen måtte besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga, huruvida och i vad mån såsom ytterligare villkor för åtnjutande av anslaget till privatläroverken må uppställas betingelser till trygghet av lärarpersonalens rättsliga ställning.

Om
trygghet av
lärarpersona-
lens rättsliga
ställning.
(Forts.)

Om
tryggande av
lärarpersona-
lens rättsliga
ställning.
(Forts.)

Jag talade om för herr ecklesiastikministern, innan jag begärde ordet, att jag ville interpellera eller provocera honom — hur nu detta skall uttolkas — att han skulle inför kammaren förklara, om han vidhåller det hjärtelag, som han hade år 1918. Men under det att jag nu talat här, har ecklesiastikministern försvunnit, vilket han icke borde ha gjort.

Herr Bergqvist: När man hör herr Lindhagens omdömen om statsutskottet, får man nästan den föreställningen, att utskottet består av en samling kvinnohatare, som icke alls vilja taga hänsyn till exempelvis dessa lärarinnors rättsliga ställning. Detta är dock icke fallet.

Jag tror, att de flesta ledamöterna i utskottet väl kunna sentera syftet med herr Lindhagens motion och att det finns bestämda önskemål om att kunna bereda lärarinnorna vid privatläroverken en fastare anställning. Det är emellertid icke alla önskemål, som kunna genomföras så där i ett nu, utan de måste ju genomföras efter nödig utredning och i sitt sammanhang.

Utskottet har talat om de utomordentligt stora praktiska svårigheter, som äro förknippade med ett bifall till det i motionen nu framlagda förslaget, och så är det faktiskt. Dessa privatskolor äro av så många olika typer och de ägas av så många olika organisationer — somliga ägas av kommunerna, andra av bolag, andra av föreningar och av privata personer — att det icke är så lätt att utan föregående utredning utfärda en sådan allmän bestämmelse om att en lärarinna icke skall få entledigas annat än efter skolöverstyrelsens prövning. Man kan t. ex. tänka sig, att en person, som äger en sådan privatskola, kommer på obestånd. Hur skulle man kunna bibehålla lärarinnorna vid ett sådant läroverk, då det icke kunde fortsätta verksamheten? Den, som eventuellt övertager läroverket, bör väl knappast heller på förhand utan vidare förpliktigas att bibehålla alla de lärarinnor, som varit där förut anställda. Saken bör emellertid otvivelaktigt utredas, och denna utredning bör ske i samband med en blivande lönereglering för lärare och lärarinnor vid privatläroverk. En sådan lönereglering bör väl icke låta vänta på sig alltför länge. Det uttalande, som herr Lindhagen här anför utav skolöverstyrelsen, hänför sig till den blivande löneregleringen, ty överstyrelsen yttrar sig på följande sätt: »Överstyrelsen får alltså förorda, att i samband med den nya löneregleringen en allmän bestämmelse gives» o. s. v.

Lärarinnorna själva ha också insett svårigheten att kunna få någon allmän bestämmelse till stånd, ty den resolution, som herr Lindhagen omnämnde, lyder så här: »Stockholms flick- och samskolors lärarinneförbund instämmer i syftet med och motiveringen till herr Lindhagens motion nr 104 i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag till privatläroverken, utan att vilja uttala sig angående möjligheten och lämpligheten av en lösning i den form, som förordas i denna motion.» De ha alltså själva insett, att det icke är så lätt, som herr Lindhagen föreställer sig att få en sådan allmän bestämmelse till stånd.

Nu har herr Lindhagen sagt att denna sak är ytterst brådskande: vi behöva få den införd i morgon, ja, redan i dag, men herr Lindhagen har icke visat ett enda exempel på, att en lärarinna utan fog blivit avlägsnad från ett läroverk. Om man kunde påvisa, att det råder missförhållanden vid läroverken, så att lärarinnor avskedats utan någon som helst orsak, kunde man ju säga, att saken brådskade, men något sådant har icke kunnat påvisas. Jag har för övrigt satt mig i förbindelse med representanter för privatskolornas lärarinneförbund och frågat, om de kända till, att det faktiskt förekommer några sådana fall. De kunde icke säga, att man på det området kunnat uppvisa, att sådana förhållanden ägt rum.

Jag vill dock säga, att jag håller herr Lindhagen all räkning för, att han värnar om privatläroverken och den personal, som där är anställd. I det av-

seendet instämmer jag med honom av fullaste hjärta, men som saken nu ligger, nödgas jag i alla fall här yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergman: Jag skall be att med avseende på den siste ärade talarens yttrande få säga ett par ord. Han polemiserade emot ett bifall till herr Lindhagens framställning med den motiveringen, att man icke så lätt kunde fatta beslut i frågan utan föregående utredning. Det är en underlig anmärkning, ty herr Lindhagen begär ju just, att en utredning skall verkställas.

Vidare anförde herr Bergqvist, att flick- och samskolornas lärarinneförbund självt varit något tveksamt, ty det hade sagt, att det instämde i syftet med och motiveringen till herr Lindhagens motion utan att dock vilja uttala sig angående möjligheten och lämpligheten av en lösning i precis den form, som förordas i denna motion. Detta är ju dock ett uttalande, som i allo talar för den av herr Lindhagen begärda utredningen. De gilla ju fullkomligt både syftet och motiveringen, och det är endast vissa detaljer med avseende på formen, som de anse, att man kan ha olika mening om. Det anser jag för min del också. Herr Lindhagen har emellertid lagt sitt här i dag framställda förslag så pass allmänt, att alla dessa önskingar kunna inrymmas däri. Därför kan jag icke se, att det föreligger det ringaste hinder mot att ansluta sig till hans begäran om en utredning i denna sak.

Herr Bergqvist har här sagt, att det vore lämpligt, att en sådan utredning skedde först i samband med löneregleringen för privatläroverkens personal, men herr Bergqvist måste ju också samtidigt erkänna, att man icke riktigt visste, när denna reglering skulle komma till stånd. Den kan dröja rätt länge. Det kan väl vara bra, att en utredning i denna speciella fråga är på förhand undan- gjord. Denna utredning har ju icke något oskiljaktigt samband med frågan om löneregleringen.

Det har vidare under debatten sagts, att några exempel på orättvisa entlediganden icke ha framdragits. Ja, det är naturligtvis ganska odiöst att draga fram sådana exempel, ty de framkalla genast polemik, och man blottställer både den, som avskedat, och den, som blivit avskedad, på ett ganska obehagligt sätt, så att det är ingalunda underligt, att folk icke gärna vill draga fram dylika fall. Men nog ha fall förekommit. Det finns säkerligen flera av kam- marens ledamöter, som känna till sådana.

Jag ber få erinra om ett fall, som redan så mycket omtalats i pressen, att man icke har någon anledning att förtiga det. Det gällde visserligen icke ett direkt avskedande, men det gällde i alla fall just vad herr Lindhagen nu talar om, nämligen privatläraarnas rättsliga ställning. Det var ett fall, som inträffade i Lidingö stad för icke länge sedan, då en ung filosofie doktor, lärare vid en skola därstädes, ehuru han både var kunnig och nitisk och trodde sig ha handlat efter bästa förstånd och samvete i sitt undervisnings- och uppfostrings- arbete, dock blev föremål för en behandling, som skulle ha varit, föreställer jag mig, alldeles otänkbar, därest han varit anställd i statens tjänst, en behandling, som åtminstone på avstånd och även för många på närmaste håll, framför allt för honom själv, tedde sig som fullkomligt upprörande. Han ansåg sig icke ha fått sin sak prövad på ett fullt opartiskt och fullständigt sätt. Jag skall icke för min del uttala något som helst omdöme om vem som hade rätt i denna uppseendeväckande skolstrid, vad själva det ursprungliga tvisteämnet angår, men jag föreställer mig, att alla måste vara ense om, att saken borde ha blivit prövad på ett allsidigt sätt och icke så summariskt och ensidigt som skedde. Denne lärare blev bland annat berövad rätten att undervisa i den klass han förut omhändertäckt, han blev därigenom berövad auktoritet inför lärjun- garna och i flera avseenden skadad i sina intressen. Så allvarliga åtgärder böra väl dock föregås av en fullständigt invändningsfri undersökningsprocedur.

*Om
tryggande av
lärarpersona-
lens rättsliga
ställning.
(Forts.)*

Om
tryggande av
lärarpersona-
lens rättsliga
ställning.
(Forts.)

När nu herr Lindhagen här framställt ett yrkande, som i sig innesluter olika möjligheter och borde kunna ena oss, ber jag att få yrka bifall till detta herr Lindhagens under diskussionen gjorda yrkande.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren*.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag tvivlar icke på, att den utredning, som herr Lindhagen påyrkat, kommer att framläggas i samband med frågan om en lönereglering för privatlärarna. Det är självklart, att så blir fallet, vare sig riksdagen skriver i denna fråga eller ej, så att för den sakens skull torde det knappast behövas någon skrivelse.

Vidare skall jag be att få säga, att mitt hjärta visserligen är för herr Lindhagens förslag i alldeles särskilt hög grad på grund av många omständigheter, men det är icke alltid som en statsutskottsledamot och riksdagsman får följa sitt hjärtas mening. Här skulle det nu tagas hänsyn till de privata läroverkens personal, utan att man ägnade en tanke åt förhållandena vid statsläroverken. Jag tycker det skulle vara alldeles förtjusande, om man kunde ordna det så, att en lärare vid ett privat läroverk under statens överinseende liksom vid statens egna läroverk icke kunde avskedas, utan att skolöverstyrelsen fick säga ett ord i saken. Emellertid är förhållandet vid statens skolor sådant, att lärarna där få lov att tjänstgöra under 10 år i genomsnitt, innan de kunna känna sig säkra för att icke bli avskedade vilken termin som helst. Herrarna kunna förstå, att just med hänsyn till min egen kår jag skulle vara mycket glad över att kunna få en sådan bestämmelse för privatläroverken som den nu ifrågasatta.

Det är visserligen så, att kamrarna icke alltid varit benägna att ge statens egna lärare de förmåner, som kamrarna velat ge lärarkåren hos de av staten understödda privatskolorna, men jag kan icke föreställa mig annat, än att kamrarna, därest de ginge med på denna fasta anställning för t. ex. flickskolornas lärarpersonal efter tre års tjänstgöring, skulle vara absolut tvungna att ordna det på samma sätt för extralärarna vid statens egna skolor. Jag skulle vara mycket glad över att kammaren fattar ett sådant beslut, om herrarna äro beredda att taga även den konsekvensen och på så sätt genast avskaffa en otäck sida av extralärareländet. Då jag, som sagt, är statsutskottsledamot och såsom sådan är skyldig att, när en fråga behandlas i statsutskottet, taga hänsyn till frågans sammanhang med övriga frågor, kan jag icke se, att det kan läggas fram ett sådant förslag enbart för personalen hos de av staten understödda privatskolorna, utan att man på samma gång föreslår, att personalen hos statens egna skolor kommer i åtnjutande av samma fördelar.

Det är på grund av dessa synpunkter ganska svårt för mig att kunna gå med på ett sådant förslag som det av herr Lindhagen här framställda.

Herr Bergqvist: Med anledning av herr Bergmans yttrande skulle jag endast vilja framhålla, att när jag hade ordet förra gången, ville jag förklara, varför utskottet kommit till det slut, vartill det kommit. Utskottet hade ju endast herr Lindhagens motion att hålla sig till. Herr Lindhagen har nu sedan här i kammaren framställt ett yrkande om en skrivelse. Den saken har jag icke yttrat mig om i mitt föregående anförande, men om jag nu skall yttra mig om den, vill jag säga, att jag anser en skrivelse i denna fråga vara tämligen överflödigt, alldenstund frågan om lärarinnornas rättsliga ställning otvivelaktigt kommer upp i samband med frågan om en lönereglering för privatläroverkens personal.

Herr Bergman: Med anledning av herr Oscar Olssons yttrande vill jag blott säga, att det ju icke av någon har yrkats, att alla lärare och lärarinnor vid

privatskolorna skulle få fast anställning efter tre år. Det är endast fråga om att, sedan de tjänstgjort en viss tid, de icke skulle kunna utan vidare avskedas av privatläroverkens föreståndare eller lokala styrelse, utan att kungl. skolöverstyrelsen hade något ord att säga i den saken. Detta innebär väl knappast någon bättre ställning än den, som statsläroverkens extralärare intaga. För övrigt behöver man ju icke ens gå så långt genom att ansluta sig till herr Lindhagens under överläggningen gjorda yrkande, ty detta innebär endast en skrivelse om utredning rörande ett bättre ordnande av privatläroverkens lärares och lärarinnors »rättsliga ställning» i allmänhet. Och en så allmänt hållen och i sig själv så berättigad begäran borde man väl kunna vara med om.

*Om
tryggande av
lärarpersona-
lens rättsliga
ställning.
(Forts.)*

Herr Olsson, Oscar: Man kan tala om fast anställning och fast anställning såsom mer eller mindre lös anställning. Jag har icke sagt, att det är fast anställning under alla förhållanden, som det nu är fråga om, men jag skulle ändå kunna försäkra herr Bergman, att extra lärarna här i Sverige skulle vara rysligt glada, om de finge så pass fast anställning vid läroverken, som i detta fall föreslås för lärarna vid privatskolorna.

Herr Lindhagen: Nu har denna diskussion äntligen kunnat föranleda biskop Bergqvist att börja sitt anförande med, att statsutskottet givetvis står med sin sympati på den här sakens sida eller något liknande, hur nu orden föllo, och därmed är ju alltid något litet vunnet. Således finns det även en rättsfråga härvid och icke bara utomordentliga svårigheter. Av alla de skäl, som nu upprullats, finns det ej ett spår i utskottets betänkande, och allra minst i herr Oscar Olssons oerhört goda hjärtelag, som enligt hans försäkran tycks vara ännu varmare, än vad som kunnat uppdrivas på annat håll. Det finnes icke ett spår av detta i utlåtandet, utan där finns bara utomordentliga svårigheter. Om nu så är — och kanske det förhåller sig så, som herr Bergqvist sade, att det måste bli olika bestämmelser för olika skolor, vilket jag icke känner till — ligger det nära till hands att begagna sig av den väg, som vi i utskotten gjorde förr i världen. När vi funno en åtgärd behjärtansvärd, men det behövdes en utredning och yrkades på ett positivt beslut, hemställde vi i anledning av den föreliggande motionen om en skrivelse. Jag vet icke, varför denna då för tiden självklara befogenhet och plikt, kan jag ju också tillägga, för utskotten numera försvunnit. Då man nu kommer och föreslår riksdagen en positiv åtgärd, säga ledamöterna i utskotten: Inte kan man begära en skrivelse, när det påyrkas ett positivt beslut. Det måste dock herrarna lära sig, i all synnerhet i utskottet, att det går för sig.

Herr Bergqvist invände, att motionären väckt ett annat yrkande i motionen än det han här framkommit med. Jag har gjort det yrkandet såsom en naturlig konsekvens av statsutskottets egen motivering om dessa svårigheter, som utskottet icke kunnat reda sig med. Då böra herrarna väl begära en utredning i denna sak. Även detta har nu uppskjutits »ad calendas graecas». Talaren föreslog exempelvis, att en ny lönereglering borde avvaktas. Skall det nu bli en ny lönereglering för privatläroverken igen? Det var ju icke länge sedan det förekom en sådan reglering? Men varför kom denna fråga ej upp då? Det vet tydligen icke herr Bergqvist. Man kan väl då begära hos regeringen, att den skall taga upp saken. Det är i alla fall en brådskande sak, som obehörigen förhalats sedan 1918, ehuru den förordats av både skolöverstyrelsen och den nuvarande ecklesiastikministern. Man hör aldrig något av den. Det är till och med ett så ömtåligt ämne, att det ej finnes en möjlighet att offentligt i utskottsmotiveringar eller riksdagsdebatter få en klar uppfattning, var man har höga vederbörande i denna sak. Det vilar något mystiskt över den;

Om
tryggande av
lärarpersona-
lens rättsliga
ställning.
(Forts.)

det är jag vet ej vad för hemliga kabaler, som ligga bakom och icke tåla dagens ljus.

Herr Oscar Olsson kommer, så ofta han kan, tillbaka till sina extra lärare vid allmänna läroverken, och då får allting annat falla. Om jag nu vore i Olssons ställning och uttryckt såsom han gjorde ett högggradigt intresse just för denna fråga, skulle jag ha tyckt och sagt, att man väl i all rimlighets namn inte behöver låta det bästa vara det godas fiende. I detta fall låter han extra lärare vid de allmänna läroverken slå krokben för den ordinarie personalen vid de av staten subventionerade flickskolorna. När jag satt i lagutskottet förr i världen, stod utskottet på den ståndpunkten, att om i en sak, som utskottet intresserade sig för, hinder ansågs möta för ett påfordrat omedelbart beslut, var utskottet angeläget om, att dess intresse utmynnade åtminstone i en skrivelse till förmån för sakens närmare begrundande. Men när det ansågs behövas motsvarande förbättringar även på andra områden, än det varom motionerats, tillades i motiveringen, att man hoppades, att Kungl. Maj:t i samband med den väckta frågan även ville taga upp det andra till övervägande. På det sättet gingo sakerna framåt.

Men herr Olsson står så ofta, när han talar, på en negativ ståndpunkt, det har jag märkt, utom då det gäller extra lärarna, ty då är det han, som är positiv. Kunna icke herrarna hjälpa honom med dem någon gång, så att herr Olsson kan ägna sig åt något produktivt riksdagsarbete för framtiden? För övrigt är det icke här fråga om de tre åren, som herr Bergqvist sade, utan endast om en skrivelse, avfattad så, som den bör skrivas. Jag har hört flera — även i andra kammaren, där förslaget likaledes framföres — som förmenat, att en sådan skrivelse kan man gå med på och att den är av förhållandena påkallad.

Därför tillåter jag mig vidhålla mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att i avseende å det nu föredragna momentet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga, huruvida och i vad mån såsom ytterligare villkor för åtnjutande av anslaget till privatläroverken borde uppställas betingelser till tryggande av lärarpersonalens rättsliga ställning.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 127 mom. b), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Mom. c).

I en inom andra kammaren av herrar *O. Holmdahl* och *H. Almquist* väckt motion (nr 246) hade hemställts, att sista punkten av mom. 4, avdeln. A. av kungl. kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 326) måtte erhålla följande ändrade lydelse: »För biträdande föreståndarinna må tjänstgöringsskyldigheten kunna med skolöverstyrelsens medgivande nedsättas med högst 5 veckotimmar».

Ang.
tjänstgörings-
skyldigheten
för biträdande
föreståndarinna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande momentet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå herrar Holmdahls och Almquists berörda motion II: 246.

Enligt en vid den under behandling varande punkten avgiven reservation hade herrar *J. L. Widell*, *C. A. Carlsson* i Gävle, *S. Bengtsson* i Norup, *P. M. Olsson* i Blädinge, *C. Lindskog* och *A. Danielsson* ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava den lydelse reservationen visade. Under mom. c) av nämnda reservation hade hemställts, att riksdagen, i anledning av herrar Holmdahls och Almquists berörda motion II: 246, måtte besluta, att mom. 4 i avd. A av kungörelsen den 18 juni 1925 om ändring i vissa delar av kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning åt lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. skulle hava följande ändrade lydelse:

»Med full — — — allmänt läroverk.

Vid skola — — — i veckan.

För föreståndare — — — prövas skäligh.

För biträdande föreståndarinna må tjänstgöringsskyldigheten kunna med skolöverstyrelsens medgivande nedsättas med högst 5 veckotimmar.»

Herr **Widell**: Enligt de 1925 fastställda villkoren för statsbidrag till de enskilda läroverken gäller, att ämneslärarinna, som tjänstgör som biträdande föreståndarinna, kan få sin undervisningsskyldighet minskad med högst fem veckotimmar. Detta gäller dock endast läroverk, som ha manlig föreståndare, men däremot icke läroverk, som ha kvinnlig föreståndare. Det förefaller nästan, som om man 1925 ej hade klart för sig, att det kan förekomma biträdande föreståndarinna även vid läroverk med kvinnlig föreståndare. Det är emellertid förhållandet. Såsom i en motion i andra kammaren påpekas, förekommer det i ganska stor utsträckning, att det finnes biträdande föreståndarinnor vid skolor, som ha kvinnliga föreståndare, och då den biträdande föreståndarinns tjänstgöring är i stort sett densamma, om föreståndaren är manlig eller kvinnlig, förefaller det fullkomligt befogat, att samma villkor gälla i bägge fallen. I den omnämnda motionen har också yrkats, att de villkor, som för närvarande gälla, då det är manlig föreståndare, skola utsträckas till att gälla även i de fall, då det är kvinnlig föreståndare.

Statsutskottet har nu avstyrkt motionen på, som det förefaller mig, ganska svaga skäl. En minoritet i utskottet, till vilken jag anslutit mig, har avgivit reservation mot utskottets hemställan. I denna reservation har yrkats bifall till motionen, så att biträdande föreståndarinna skall även i det fall, att föreståndaren är kvinnlig, kunna få avkortad tjänstgöringsskyldighet.

Jag anhåller, herr förste vice talman, att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Widell förenade sig herrar *Carl Carlsson*, *Bergman* och *von Koch*.

Herr **Bergqvist**: Herr förste vice talman! Anledningen till, att det blev en skillnad i avseende på tjänstgöringen mellan biträdande föreståndarinna vid sådan samskola, där det är manlig föreståndare, och sådan, där det är kvinnlig föreståndare, var, att man ansåg, att där det var kvinnliga elever, kunde ej en

Ang.
tjänstgörings-
skyldigheten
för biträdande
före-
ståndarinna.
(Forts.)

manlig föreståndare taga den vård om flickorna i alla avseenden, som vore önskvärd, utan den särskilda omvårdnaden om de kvinnliga eleverna skulle där överlämnas åt den biträdande föreståndarinnan. För att hon skulle utöva denna mera rådgivande verksamhet och omvårdnad om eleverna, fick hon en lindring i sin tjänstgöring med fem timmars avkortning. Vid en sådan anstalt återigen, där det var en kvinnlig föreståndare, ansåg man, att denna särskilda omvårdnad om eleverna ålåg henne och icke i samma grad den biträdande föreståndarinnan, och fördenskull ansågs det icke, att denna senare behöfde den lindring i sin tjänstgöringsskyldighet, som biträdande föreståndarinna vid en samskola, där föreståndaren var manlig, finge åtnjuta. Det är orsaken, varför utskottet avstyrkt motionen i förevarande fall, och detta avstyrkande står i fullkomlig överensstämmelse med det beslut, som förut fattats i ärendet.

Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Fröken **Hesselgren**: Jag är glad att höra vad herr Bergqvist sade, ty jag hade en misstanke, att utskottet menade, att den biträdande föreståndarinnan vid en samskola egentligen endast vore till för att pyssla om de kvinnliga eleverna. Det är nog alldeles riktigt, att de behöva ompysslas. Men jag frågar mig, om man i så fall icke kan behöva hjälp i den saken också vid sådana läroverk, där man har *kvinnlig* föreståndare. Men det är klart, att den speciella omvårdnad den biträdande föreståndarinnan har om de kvinnliga eleverna vid en samskola, ej är det *enda* arbetet, hon har, även om det är, låt oss säga, det väsentligaste. Och säkerligen behöver den kvinnliga föreståndaren vid ett dubbelläroverk t. ex. där det är både seminarium och skola, vilket är den vanliga formen för de läroverk, där man har biträdande föreståndarinna, lika väl ha hjälp i både det ena och det andra avseendet.

Här gäller det ju bara att låta en gammal praxis fortfa, som verkligen har ganska lång hävd och som av skolöverstyrelsen förut tagits för given. Skolöverstyrelsen har också tillstyrkt saken och sagt, att det är givet, att det vid vissa läroverk behöves biträdande föreståndarinna, även om det är kvinnlig föreståndare, och styrelsen tillägger, att det ju icke är fråga om, att denna rätt skall tagas ut överallt utan endast i de fall, där styrelsen själv tycker, att det behöves. Överstyrelsen framhåller vidare, att det är ett fåtal skolor, summa summarum tio, där det behöves, men för dessa tio är det givetvis en kännbar sak, om man icke får denna hjälp. Bland dessa tio äro Anna Sandströms högre lärarinneseminarium, Anderssons seminarium och det Kjellbergska seminariet i Göteborg. Jag måste säga, att jag ej tycker, att det är orimligt, att seminarierna få rätt att ha biträdande föreståndarinna. Statens eget seminarium har ju *två* biträdande föreståndarinnor jämte rektor. Här har man tydligen funnit, att för ett seminarium och en skola i förening behöver man två föreståndarinnor, ehuru man dessutom har manlig föreståndare därför att uppgifterna äro så mångahanda. Så är också fallet vid de av mig nämnda seminarierna, och även i fråga om andra skolformer, t. ex. där det är flickskola och gymnasium kombinerat. Det arbete, som där utföres av den som förestår skolan, är verkligen så pass omfattande, att det är rimligt, att hon får hjälp av biträdande föreståndarinnan.

Det har framhållits för mig, och det tror jag är alldeles riktigt, att behov av biträdande föreståndarinna skulle förefinnas också vid vissa andra typer av skolor, nämligen dem som man brukar kalla för försöksskolor, där olika pedagogiska metoder skola prövas. I fråga om sådana skolor är det ej bra, att icke Överstyrelsen, om den finner lämpligt, skall kunna ge tillstånd för en biträdande föreståndarinna att få något minskad tjänstgöring. Det hela gäller en minskning av *fem* timmar, det är således icke något stort krav, man ställer. Det är ju dessutom en anordning, som har haft hävd ända till omlägg-

ningen förra året. Nu har man fått lov att avstå från dessa biträdande föreståndarinnor eller måst, såsom man gjort vid en läroanstalt, ordna så, att föreståndarinnan själv avstår från att vara statsanställd för att kunna slippa från lektionerna och taga upp allt annat arbete, som hon förut haft hjälp till av den biträdande föreståndarinnan.

Jag tror, att det varken är för dyrbart eller kan betraktas på något sätt som pjosk med privatläroverken, om man tillåter en sådan sak. Jag tror, att det är fullt berättigat att rösta för reservationen, och därför ber jag, herr förste vice talman, att få göra det.

Herr Olsson, Oscar: Fröken Hesselgren har alldeles rätt i, att två saker föreligga här. Det är dels frågan om det administrativa arbetet vid samskolorna och dels arbetet ur uppfostringens synpunkt, när det gäller de kvinnliga eleverna. Nu har statsutskottet lagt tyngdpunkten på den senare synpunkten, då fröken Hesselgren däremot tydligen lägger tyngdpunkten på skrivgöromålen, som kunna vara av betungande beskaffenhet i skolorna. Jag tror, att statsutskottet har goda skäl att icke vilja sammanblanda de två synpunkterna. När det är en manlig rektor vid flickskolan, förefaller det mig alldeles naturligt, att det *måste* finnas en kvinnlig föreståndare, till vilken flickorna kunna i en hel del saker och ting vända sig för att få råd och hjälp. Det är huvudsynpunkten för statsutskottet, och är det så, att fröken Hesselgren och reservanterna anse, att den synpunkten kan skjutas åt sidan för de rent administrativa synpunkterna, skrivarbetssynpunkterna så att säga, så förefaller det mig vara en mycket egendomlig ståndpunkt. Just genom att statsutskottet redan från början tryckt på den riktiga synpunkten, just därigenom har statsutskottet velat garantera, att biträdande föreståndarinna ej sjunker ned till att bli använd bara som skrivbiträde i administrationen. Om icke herrarna sätta värde på den garantien, så antager jag, att flickorna i samskolorna komma att sätta ett visst värde på den, och det är för mig huvudsaken.

Jag kan visst gå med reservanterna och fröken Hesselgren i den ståndpunkten, att vid en stor samskola rektorn kan behöva skrivbiträde i betydligt större utsträckning, än det kan gå för sig med den vanliga tillgången på skrivbiträde, som finnes. Men jag vill fråga fröken Hesselgren, varför det skall vara *kvinnligt* skrivbiträde. Duger det icke med ett manligt? Det är det, som väckt den stora förvåningen hos mig, att det nödvändigt skall vara en kvinnlig biträdande föreståndarinna för skrivgöromål och administrativa göromål i en skola. Jag finner ej något skäl att på den punkten suspendera den manliga och kvinnliga likställigheten i fråga om tillträde till tjänster, men jag finner mycket starka skäl för att, såsom jag förut påpekat, när det är fråga om pedagogisk hjälp åt flickorna, den hjälp man skall ge dem, lämnas på sådant sätt, att det otvetydigt just är uppfostringssynpunkten, som är den bestämmande i detta fall.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fröken Hesselgren: Ja, jag kan ej låta det sista anförandet vara oemotsagt, även om tiden är långt framskriden. Jag förmodar, att det var ett illa valt uttryck, när jag sade, att biträdande föreståndarinnan skulle pyssla om eleverna. Herr Olsson menade, att jag skulle förklarat, att det arbete, som dessa biträdande föreståndarinnor skulle behövas för, huvudsakligen vore skrivarbete. Vare det långt från mig. Jag vill icke på något sätt, att man tager bort den föreståndarinna i samskolan, som tillsatts jämte den manliga föreståndaren. Men jag sade, att om värden av de kvinnliga eleverna är huvudskälet, varför hon är anställd i samskolan, behöver man också av det skälet en hjälp för en föreståndarinna vid enbart kvinnligt läroverk. ifall detta läroverk antingen är mycket stort, så att hon icke kan hinna med detta

Ang.
tjänstgörings-
skyldigheten
för biträdande
föreståndarinna.
(Forts.)

Ang.
tjänstgörings-
skyldigheten
för biträdande
före-
ständerinna.
(Forts.)

uppfostringsarbete ensam, eller består av seminarium och skola bredvid varandra, där ju föreståndarinnans tid i så hög grad är upptagen med provlektioner och sådana saker. Hon behöver således även hjälp för den rent uppfostrande sidan, som ingen kan lägga större vikt vid än jag. Men jag sade samtidigt, att det dessutom är skäl, att hon får hjälp i andra saker, och därmed menar jag icke bara skriverier, utan t. ex. när det gäller att tala med föräldrarna, ordna de sociala sakerna i skolan o. s. v. Det är en mångfald arbeten, som läggas på en föreståndarinna, som hon har svårt att medhinna med den förlängda tjänstgöringsskyldighet, hon nu har, ifall hon ej får möjlighet att få hjälp av en biträdande föreståndarinna. Även om det blir ett manligt skrivbiträde, skall jag icke sätta mig däremot, men jag tror icke, det finns möjlighet att få manliga skrivbiträden på detta område, därför att det icke utgår statsbidrag till deras löner. Därför vore de dumma, om de skulle ge sig dit. Det är t. o. m. svårt att vara s. k. studierektor vid en flickskola, vare sig det är en man eller kvinna, därför att man icke får statshjälp till studierektors lön. Vill herr Olsson hjälpa till att få bort denna orättvisa mot de manliga lärarna vid de privata läroverken, skall jag vara den första att kraftigt understödja honom.

Tillsvidare nödgas jag nog rösta på reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande momentet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr J. L. Widell m. fl. vid nu ifrågavarande punkt avgivna reservationen; och förklarade herr förste talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 127 mom. c) och antager det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr J. L. Widell m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkterna 128—130.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang.
understöd åt
kommunala
gymnasier.

Punkten 131.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till beredande av understöd enligt Kungl. Maj:ts beprövande åt kommunalt gymnasium, som vore förenat med ett statens högre läroverk eller en statens realskola, för budgetåret 1926—

1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 60,000 kronor, att utgå på de villkor och under de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte till beredande av understöd enligt Kungl. Maj:ts beprövande åt kommunalt gymnasium, som vore förenat med en statens realskola, för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor, att utgå på de villkor och under de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Reservation hade anmälts av herrarna *Oscar Olsson, J. Nilsson* i Malmö, *O. Bergqvist, C. A. Carlsson* i Gävle, *I. H. E. Pauli* och *C. Lindskog*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte till beredande av understöd enligt Kungl. Maj:ts beprövande av kommunalt gymnasium, som vore förenat med ett statens högre läroverk eller en statens realskola, för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 60,000 kronor, att utgå på de villkor och under de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Herr Olsson, Oscar: Här kommer jag med ett positivt förslag, som jag hoppas må understödjas av dem, som äro positivt lagda, när det gäller statsutskottets utlåtanden. Det är på det sätt, att Kungl. Maj:t här har begärt, att statsanslag skall utgå till de enda två gymnasielinjer, som ej ha statsanslag, nämligen till de kommunala linjerna vid Ystads och Hudiksvalls gymnasier. År 1925 beslöt riksdagen att ge anslag till kommunala gymnasielinjer, upprättade på statens realskolor, och nu ha dessa kommunala gymnasielinjer anslag här i Sverige med belopp mellan 6,000 och 10,000 kronor. Däremot finns det två gymnasier, i Ystad och Hudiksvall, som ej kommit i åtnjutande av denna förmån. Dessa gymnasier ha en av staten understödd gymnasielinje, en latinlinje vid den ena och en reallinje vid den andra. Nu har Ystad upprättat ett kommunalt latinalgymnasium redan 1888, d. v. s. för bortåt 40 år sedan, som det aldrig haft statsanslag till. 1897 upprättade Ystad också en reallinje, som 1905 övertogs av staten. Man tycker, att en kommun, som i 40 år med stora uppoffringar uppehållit en gymnasielinje, skulle kunna komma i åtnjutande av 5,000 kronor i statsanslag om året. Det är ej mer, som här är begärt för detta gymnasium. Vad Hudiksvall beträffar, ligger saken på samma sätt, ehuru ej så lång tid förflutit, sedan Hudiksvalls, fortfarande utan statsanslag varande kommunala reallinje upprättades. Den kom till året 1910—1911.

Man har sagt i utskottet, att det kan bli farliga konsekvenser av detta. Är det någon av herrarna, som kan visa mig vilka farliga konsekvenser det skulle bli? Jag har efterlyst den saken redan i utskottet. Åtminstone på 10 år kan det ej bli några farliga konsekvenser, ty Hudiksvall, som här ligger närmast till, har dock i 15 år själv understött sin kommunala gymnasielinje. Man skulle således lugnt kunna säga, att de, som här tala om konsekvenser, dock icke kunna påvisa några allvarliga farhågor, förrän halvtannat årtionde förgått, då riksdagen möjligen skulle vara tvungen, om någon kommun på rena okynnet inrättade ett gymnasium, att understödja det. Men är det någon av herrarna, som tror, att en kommun utan tvingande skäl ikläder sig stora kostnader för en kommunal gymnasielinje för att av staten om en 10—15 år få 5,000 kronor till hjälp för denna linje? En så lättsinnig kommunalpolitik är, vågar jag tro, knappast tänkbar i något land, allra minst i detta land med dess försiktiga kommunalpolitik.

Följaktligen anser jag, att den kungl. propositionen rörande ett litet anslag till vardera av dessa två städer, som under så lång tid på egen bekostnad uppe-

Any.
understöd åt
kommunala
gymnasier.
(Forts.)

Ang.
understöd åt
kommunala
gymnasier.
(Forts.)

hållit kommunala gymnasielinjer, är synnerligen väl befogad, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Nilsson, Petrus: Genom beslut av 1925 års riksdag har för innevarande budgetår statsbidrag beviljats för vissa med statens realskolor förenade kommunala gymnasier. Såväl Hudiksvall som Ystad har erhållit statsbidrag till en linje för utav dem upprättade kommunala gymnasier. Nu begäres statsbidrag till ytterligare en gymnasielinje för vardera av dessa städer. I likhet med utskottet anser jag, att detta skulle kunna få såväl principiella som ekonomiska konsekvenser. Här ifrågasättes ju möjligheten att utvidga statsbidraget till att utgå även till av kommun inrättat allmänt läroverk.

Jag yrkar alltså, herr vice talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Olsson: Herr talman! När de båda städer, som det här gäller, anmälde sig i ecklesiastikdepartementet, hade vi där mycket svårt för att säga, att inte deras anspråk hade lika god hemul för sig som de andras. Ja, den tanken inställde sig till och med, huruvida det inte var ren glömska, att inte dessa båda städer kommit med, eller också bristande företagsamhet hos dem själva att inte hålla sig framme. Emellertid delar ju inte statsutskottet den uppfattning, som vi hade i ecklesiastikdepartementet. Tvärtom har man ju invändningar av mer än ett slag att göra. Utskottet säger nämligen, att »gentemot den nya princip i fråga om understöd från förevarande anslag, som innefattas i Kungl. Maj:ts förslag, ställer sig utskottet synnerligen tveksamt. Under det att enligt för anslaget hittills gällande grunder understöd kan beviljas endast till kommunalt gymnasium, som är förenat med realskola, innebär förslaget, att understöd skulle beviljas till gymnasiallinje, som av kommun upprättats till fullständigande av ett högre allmänt läroverk». När jag läser detta och söker finna ut, vari det särskiljande ligger, måste jag erkänna, att jag går bet på den saken. Jag kan inte finna denna nya princip, som man säger skulle ligga i Kungl. Maj:ts förslag. Jag är rädd för att det egentligen är ordalagen i utskottets utlåtande, som förvillat ledamöterna. I det ena fallet talar man nämligen om kommunala gymnasiallinjer, som äro förenade med statens realskola, och i det andra fallet talar man om en dylik linje, som är placerad inom ett högre allmänt läroverk. Men i grund och botten är detta samma sak, vilket man finner, om man går spörsmålet litet närmare in på livet och dissekerar upp det. Vi kunna ju taga ut en sådan stad som Eskilstuna. Där har man en statens realskola, och på densamma har man lagt ett kommunalt gymnasium med två linjer både latin- och reallinje. Gå vi sedan till Ystad, har denna stad också en statens realskola, och på denna ligger så både en statens gymnasiallinje och en kommunens. Statens är en reallinje och kommunens en latinlinje. I Eskilstunas båda linjer fanns det 98 lärjungar föregående höst och i Ystads latinlinje 81. Nu frågar man sig: Vad är det som gör, att Eskilstuna skall ha bidrag åt sina båda kommunala gymnasiallinjer, men Ystad däremot inte kunna få något för sin enda? Nere i Ystad har man ingen förmåga att begripa, vari den skillnaden ligger, och i ecklesiastikdepartementet — i mån det angår departementschefen och hans närmaste, som haft hand om detta ärende — finns det heller ingen förmåga att begripa skillnaden. Man kan visserligen säga så här, att när Ystad fick av staten en reallinje men inte latinlinjen, då underkände staten latinlinjen. Och visst kan man säga något sådant. Men då kan man också säga, att när Eskilstuna i den stora konkurrensen inte fick någon linje alls, underkände staten därmed, att det där överhuvud taget skulle finnas någon gymnasiallinje. Och först i följd gavs ju ett litet erkännande. Härtill kan läggas, att statens reallinje i Ystad hösten 1924 inte

hade mer än 67 lärjungar, då däremot stadens egen latinlinje hade 81 — ett tydligt vittnesbörd om att den linjen är livskraftigare än statens, och att den, om man så vill säga, är mera behöfvig än statens. Det är säkerligen detta, som är anledningen till att staden Ystad iklätt sig de ekonomiska uppoftningar, som ligga i att de själva uppehålla latinlinjen, och som jag också tycker talar starkt för att staden skall få vara med om att dela statens anslag till de kommunala gymnasiallinjerna.

Ang.
understöd åt
kommunala
gymnasier.
(Forts.)

Nu säger man som ett ytterligare skäl, att här gäller det visserligen bara två städer, men ett tu tre dyker det kanske upp flera, och så kan saken få sina betänkliga konsekvenser. Jag tror för min del inte alls att det föreligger någon fara, och jag kan ungefär säga detsamma som herr Oscar Olsson. Det finns inte mer än tre städer — såvitt jag nu kan erinra mig — som kunna komma i fråga. Det är således inte många, som kunna misstänkas komma på den tanken att upprätta en kommunal linje på egen risk och på egen bekostnad. Ystad skapade sitt latingymnasium redan år 1888, och från och med detta år har det således endast hänt i två fall, att städer ha kommit på den omtalade idén. Dessa två fall äro de nu förevarande, Ystad och Hudiksvall, och det är klart, att det har sina orsaker, att städer inte springa i väg och skapa egna gymnasiallinjer. Det är rätt så dyrbara saker, och jag kan ansluta mig till vad herr Oscar Olsson sade så gott som ord för ord: att det inte låter tänka sig något sådant som att en stad bara för 5,000 kronors skull — och eventuella till på köpet — skulle ikläda sig en årlig utgiftskostnad av 30, 40 å 50 tusen kronor. Vi ha inte så lättsinniga städer i detta land. Jag vill därför förmena, att Ystad och Hudiksvall, som på egen risk och på grund av behovet ha uppehållit sina gymnasiallinjer, stå i alldeles samma ställning som de andra städer, det här är fråga om, som också på egen risk och på grund av behovet ha uppehållit sina kommunala gymnasiallinjer. Det finns endast en skillnad dessa städer emellan, och det är den, att de, som ha två kommunala linjer, böra naturligtvis ha ett större bidrag än de som bara ha en. Men annars måste alla anses berättigade till bidrag — för den händelse man vill vara rättvis, nämligen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Petrus, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller Kungl. Maj:ts i statsutskottets utlåtande nr 8 punkten 131 behandlade framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles vad utskottet i nämnda punkt hemställt.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

*Ang.
understöd till
utbildnings-
kurser för
skolköks-
lärarinnor.*

Punkten 132.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till understöd åt en av Göteborgs allmänna folkskolestyrelse anordnad utbildningskurs för lärarinnor i hushållsgöromål för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra anslag av 8,000 kronor, att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herrar *O. Holmdahl* och *H. Almquist* väckt motion (nr 245) däri hemställts, att riksdagen måtte jämväl för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra anslag av 8,000 kronor till understöd åt Ateneums skolköksseminarium och sålunda till understöd till utbildningskurser för lärarinnor i hushållsgöromål anvisa oförändrat 16,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herrar Holmdahls och Almquists berörda motion, II: 245, till understöd åt utbildningskurser för lärarinnor i hushållsgöromål anvisa för budgetåret 1926—1927 ett extra anslag av 16,000 kronor, att under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva, utgå till styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm och till Göteborgs allmänna folkskolestyrelse med högst 8,000 kronor till vardera.

I motiveringen hade utskottet yttrat följande:

»Med anledning av nyssberörda av riksdagen år 1925 gjorda uttalande har utskottet icke kunnat undgå finna fog för det av motionärerna framförda yrkandet. Då utskottet sålunda anser sig böra i konsekvens med nämnda riksdagsuttalande förorda motionen och för budgetåret 1926—1927 tillstyrka statsbidrag jämväl till Ateneums skolköksseminarium, vill utskottet emellertid uttryckligen framhålla, att ett bifall till detta förslag icke får tagas till intäkt för krav på ett fortsatt understödjande från statens sida av dessa läroanstalter, utan att med hänsyn till den otvivelaktigt förekommande överproduktionen på skolkökslärarinnor statsbidrag till ifrågavarande båda skolköksseminarier efter utgången av budgetåret 1926—1927 icke synes böra ifrågakomma.»

Enligt en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herrar *I. H. E. Pauli* och *E. Kristensson* ansett, att utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»Med anledning av — — — yrkandet. Utskottet anser sig sålunda böra — — — Ateneums skolköksseminarium.»

Herr Pauli: Herr talman! Jag har vid denna punkt jämte herr Kristensson i andra kammaren reserverat mig för en ändring i motiveringen. Jag kan icke finna, att det är behöfligt, att riksdagen så starkt, som utskottet här har föreslagit, binder sig för vad som skall ske i framtiden efter 1927. Jag anser, som det har hetat vid en föregående punkt i utskottets utlåtande, att den saken bör få bero på förnyat överbäggande.

Här råder det ganska delade meningar å ena sidan angående behovet och å andra sidan angående överproduktionen av skolkökslärarinnor. På de flesta håll synes man ha den uppfattningen, att den rådande överproduktionen icke är av konstant natur, och man väntar, att ett ökat behov av skolkökslärarinnor skall göra sig gällande 1930. Överstyrelsen pekar på tal härom särskilt på att vi för närvarande endast befinna oss vid början av de praktiska ungdomsskolornas verksamhet. Just dessa praktiska ungdomsskolor komma ju i fortsättningen att i mycket stor utsträckning behöva lärarinnor i det fack, som här är fråga om. Jag vill dessutom erinra om att de lärarinnor, som det här gäller, till skillnad från de lärarinnor, som vi förut talat om här i dag, ha en vida mera omfattande arbetsmarknad. Avgången från

skolkökslärarinnornas yrkesverksamhet i skolorna betyder icke alltid att de upphöra att utöva de talanger, de tillägnat sig för skolköken, utan endast ett överflyttande av dessa talanger till annan marknad, nämligen äktenskapsmarknaden. Jag tror därför att man kan säga, att vi här måste anlägga en helt annan synpunkt i fråga om överproduktion och efterfrågan, än när vi behandla frågan om lärarinnorna vid privata skolor i allmänhet.

På grund av vad jag nu anfört vill jag alltså hemställa, att kammaren i enlighet med reservationen ändrar motiveringen på det sättet, att den förkortas till följande: »Med anledning av nyssberörda av riksdagen år 1925 gjorda uttalande har utskottet icke kunnat undgå finna fog för det av motionärerna framförda yrkandet. Utskottet anser sig sålunda böra i konsekvens med nämnda riksdagsuttalande förorda motionen och för budgetåret 1926—1927 tillstyrka statsbidrag jämväl till Ateneums skolköksseminarium.»

Ang.
understöd till
utbildnings-
kurser för
skolköks-
lärarinnor.
(Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Nyss var jag med öppna ögon med på fortsatt överproduktion på lärarinnor på ett område under ännu ett år, men jag kan icke gå hur långt som helst i detta mitt lättsinne, när det gäller överproduktion av lärarinnor.

Vad herr Pauli har föreslagit är att riksdagen, efter att i fjol ha konstaterat överproduktion på detta område av lärarinnor, i år skall upphäva sitt beslut från i fjol eller åtminstone rycka undan marken för sitt beslut i fjol. Detta tycker jag är att gå litet för långt. Herr Pauli framför nu en förmildrande omständighet, som i någon mån kan tilltala mig, och det är den, att överproduktionen på lärarinnor på detta område icke är farlig, därför att om de icke gå åt till skolorna, äro de eftersökta på äktenskapsmarknaden. För allt i världen, skälet är icke dåligt, men jag anser icke, att staten bör upprätta skolköksseminarier för detta ändamål. Innan riksdagen går in för ett beslut, som skall godkänna den principen, bör riksdagen nog ta och närmare utreda den saken. Efter en dylik utredning kan det hända, att jag ändrar ståndpunkt, men för närvarande skall jag be att få hålla mig till riksdagens beslut i fjol och således opponera mig mot att besluta att i år upphäva det beslutet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan både beträffande kläm och motivering.

Fröken Hesselgren: Orsaken till att vi motsätta oss utskottsmotiveringen är, att den gör ett absolut och ofrånkomligt förhandsuttalande, som berövar vissa skolseminarier alla utbildningsmöjligheter. Jag instämmer på det livligaste i vad den förste ärade talaren sade, att på detta området är det verkligen icke samma fara med överproduktionen, ty även om icke allesammans, som bli kvar, gifta sig, ha de i alla fall en ofantligt stor nytta av sin utbildning och det till och med här i riksdagen, vilket jag själv kan intyga. Jag anser nämligen, att jag har haft nytta av min skolkökslärarinneutbildning även på denna höga plats. Kammarens ledamöter behöva emellertid icke vara rädda för att, om ni bibehålla dessa seminarier, alla överflödiga lärarinnor skola strömma in här i riksdagen! Jag kan förstå, att ni inför den risken möjligen komma att rösta för utskottet och icke för reservationen, men jag vill för att lugna er i detta fall säga, att det finns även andra områden utom giftermål och riksdag, som denna utbildning är synnerligen nyttig för. Denna allmänt lagda praktiska utbildning gör det möjligt för detta slags lärarinnor, att, om de icke omedelbart få en lärarinneplats, söka plats som husmödrar och föreståndarinnor för anstalter och dylikt. De kunna gå in på alla möjliga sådana praktiska områden, och det är att komma ihåg, att även om de för längre eller kortare tid haft sådan sysselsättning, ha de, om de få möjlighet att komma tillbaka såsom

Ang.
understöd till
utbildnings-
kurser för
skolköks-
lärarinnor.
(Forts.)

lärarinnor, bara haft nytta av att ha varit under mellantiden ute på andra praktiska områden.

Sedan vill jag också säga, beträffande denna överproduktion, att man väl icke är så alldeles på det klara med, att den existerar i den grad, som man menat, därför att när man talat om hur många elever, som ha fått anställning, har man därvid endast räknat med de fast anställda. Nu vill jag emellertid påpeka det förhållandet, att på detta område lämnas en ofantligt stor del av den undervisning, som meddelas vid folkhögskolor, vandringskurser och husmoderskurser av olika slag, av icke fast anställda lärarinnor. Alla dessa olika utbildningsmöjligheter behöva utbildade krafter, men om man räknar endast med dem, som äro fast anställda och ej ta hänsyn till de andra, kommer man givetvis till betydligt högre tal än som i verkligheten föreligger. Jag har i min hand en utredning, som gjorts av skolkökslärarinnorna själva, och den visar betydligt lägre siffror. Icke mer än ungefär 16 % av de utexaminerade skulle enligt denna vara utan arbete, och vad som härvid är att märka är, att dessa arbetslösa, eller som man här kallar dem »överflödiga», icke komma från de båda seminarier, det här gäller. Låt vara, att man bör räkna i det stora hela, och jag kan visst förstå, att herr statsrådet måste räkna med landet i dess helhet, men jag kan icke undgå att i alla fall påpeka det faktum, att Ateneums skolköksseminarium under sina tre sista kurser icke haft mer än 6, som ännu icke fått anställning. Av dessa har dessutom några gått ut alldeles nyss. Från Göteborgs skolköksseminarium fick jag häromdagen en sammanräkning rörande alla de elever, som från begynnelsesåret 1897 till år 1925 genomgått detta seminarium. Sammanlagt är det 202 elever och av dessa är det icke mer än 4, som i närvarande stund ej ha någon anställning. Däri inräknar jag de gifta, och det är icke mindre än 66 av dessa 202 som ha gift sig, ett förhållande som icke annat än jag kan förstå man i denna kammare i mycket hög grad borde gilla.

Det är även ett annat skäl, varför jag för min del är mycket angelägen om att denna passus i utskottets utlåtande skall strykas, och det är att om man skall göra inskränkningar, bör man också taga under övervägande, huruvida de böra göras på sådant sätt, att man definitivt lägger ned ett par seminarier, eller om man icke kunde tänka sig att gå den väg, som överstyrelsen för sin del har föreslagit, nämligen genom en mera tillfällig inskränkning i något läroverk. Fackskolan i Uppsala utexaminerar årligen 48 elever, medan de båda andra läroverken utexaminera vardera 6 eller sammanlagt 12 elever cm året. Man kan då fråga sig, om icke, ifall överstyrelsen anser, att en inskränkning skall göras under någon tid, den lämpligen bör göras i den formen, att man har färre kurser vid fackskolan i Uppsala, som utexaminerar så många elever. Jag skulle förorda detta så mycket mera som åtminstone det ena av de seminarier, som skulle upphöra, nämligen Göteborgs skolköksseminarium, är det enda för södra och västra Sverige, och det kan nog vara tvivel underkastat, huruvida det är riktigt att tvinga den kvinnliga ungdomen från denna del av Sverige att komma upp till Stockholm eller Uppsala för denna utbildning. Det blir ofantligt mycket lättare för en hel del av den kvinnliga ungdomen på västkusten att skaffa sig nämnda utbildning ifall den har tillgång till skolan i Göteborg. Jag vill därtill säga, att denna skola i Göteborg är ansluten till folkskolan. Det gör, att elevernas terminsavgifter kunna hållas mycket låga — 50 kronor i terminen — under det att t. ex. Uppsalaskolan tar 175 kronor i terminen. Det är alltså icke bara det, att det kostar mera att resa dit, utan det är också dyrare att genomgå denna skola.

Det har ibland framhållits, att det skulle vara lättare att ge en grundlig utbildning vid en större anstalt än vid en mindre, men jag ber då att få understryka, att Göteborgsskolan har tillgång till alla skolköken i folkskolorna

i Göteborg, så att de kunna få ett mycket stort antal provlektioner och tillfälle till praktiskt arbete. Man kan således räkna med att de få sin utbildning just på den plats, där de sedan skola undervisa.

Vad jag här anför är, att jag tror, att det behövs tid för att avväga, hur man skall göra en eventuell inskränkning, och då man därför ej bör på förhand binda sig på sätt utskottet föreslagit är det som jag på det varmaste vill tillstyrka reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Herr Olsson, Oscar: Det är bara fröken Hesselgrens två huvudskäl, som jag ber att få upptaga till bemötande. Vad det första huvudskälet beträffar, att man icke vore riktigt på det klara med att överproduktionen är så farlig, skulle jag tro, att det kommer man aldrig på något område till riktig klarhet om, därför att de i produktionen intresserade alltid kunna finna anledning att tycka, att frågan icke är riktigt klar. Jag skall nöja mig med att hålla mig till vad fröken Hesselgren själv vittnade om, nämligen att 16 % av de utexaminerade nu gå utan arbete, och det räcker för mina behov i min motivering för denna sak. Jag får då säga, att om riksdagen i fjol fattade ett beslut på så goda grunder, som den av fröken Hesselgren nu uppgivna siffran konstaterar, är riksdagen väl försvarad att ha fattat detta beslut, men icke alls försvarad, om den året därpå upphäver beslutet.

Beträffande den andra synpunkten, som visserligen kan vara ganska sympatisk, föredrar jag emellertid i sådana utredningar att gå raka vägar och säga ifrån i utredningskravet vad jag vill, i stället för att komma med den saken så att säga efteråt, när frågan skall avgöras.

Således om nu huvudfrågan skall bli den, om en utredning angående skolköksseminariernas betydelse för äktenskapsmarknaden och för andra vid sidan om skolornas behov liggande uppgifter skall begäras, är det, som jag sade, ingenting, som från min synpunkt hindrar, att efter en sådan utrednings verkställande kunna vara med om en överproduktion av skolkökslärarinnor, men den utredningen skall begäras rakt fram och prövas av riksdagen rörande vikten, värdet och behovet av densamma.

Jag anser, att riksdagen icke har några skäl att gå ifrån sin förra året fattade ståndpunkt.

Herr Björnsson: Det är en synpunkt, som jag skall be att till en början få framhålla i denna fråga.

Riksdagen beslöt i fjol, att de båda skolköksseminarier, det nu gäller, skulle få rådrum under 2 år för att avveckla sin verksamhet. Kungl. Maj:t drog härav den slutsatsen beträffande ett av dessa läroverk, nämligen Ateneum för flickor i Stockholm, att det icke kunde bli möjligt, att det skulle få åtnjuta statsbidrag mera än ett år, eftersom där till hösten skulle påbörjas en ny *tvåårig* kurs. Statsutskottet har emellertid givit denna skola rätt till ett års anslag, och därmed så att säga formellt fyllt riksdagens löfte i fjol. Men om Ateneum för flickor i Stockholm får anslag för ett år, betyder det, att det får anslag till påbörjande av en tvåårig kurs, det får anslag till första hälften av densamma, men icke till dess fortsättande. Sålunda: om man vill tolka riksdagens beslut i fjol sakligt och rimligt, förmenar jag, att det borde tolkas så, att denna anstalt borde få anslag att kunna fortsätta sin verksamhet under minst 2 år, och dels avsluta kursen för den årgång elever, som just nu arbetar, och för dem, som skola intagas i höst. Jag tycker, att det är från rent saklig synpunkt oberättigat att, på sätt som statsutskottet nu i motiveringen synes hava gjort, taga ståndpunkt mot ett fortsatt anslag.

Sedan är det en annan synpunkt som för mig har större principiell betydelse. Man synes numera vilja slå in på ett slags planhushållning i fråga om ungdö-

*Ang.
understöd till
utbildnings-
kurser för
skolköks-
lärarinnor.
(Forts.)*

Ang.
understöd till
utbildnings-
kurser för
skolköks-
lärarinnor.
(Forts.)

mens utbildningsmöjligheter. Man beräknar nu med en helt annan precision behovet av lärarkrafter, än man någonsin förr försökt sig på. Jag tror, att man får vara rätt försiktig i fråga om att draga praktiska slutsatser av de siffror, som skolöverstyrelsen här gjort. Vi ha fått uppleva, hur en sådan planhushållning, grundad på siffror, i ett fall gjort totalt fiasko. Jag tänker på den utredning, angående behovet av folkskollärare, som låg till grund för beslutet om utvidgning av folkskoleseminarierna för någon tid sedan. Jag tror icke, att vi nu böra slå över till motsatta ytterligheten och se läget allt för pessimistiskt. Ett skäl för den saken har jag, om jag tänker på det besvärligaste sociala problem, som vi ha i vår tid. Det är, såvitt jag förstår, att kunna bereda den uppväxande ungdomen arbetsmöjligheter. Det är säkerligen en latent arbetslöshet i fråga om den uppväxande ungdomen, som är minst lika tryckande och minst lika farlig som den arbetslöshet, över vilken man får statistisk fråga våra fackföreningar. Jag vill säga, att vi i alla tider ha bedrivit en överproduktion, då det gällt utbildning av ingenjörer och studenter av en massa andra studieriktningar, och man har aldrig velat gå in för detta sätt att snävt begränsa tillströmningen på dessa banor. Man har t. o. m. och kanske inte utan skäl betecknat vår utbildning av ingenjörer som en exportindustri. Och jag tror, att det i allt fall varit det lyckligaste som skett. Man skulle nu däremot kunna uttala ett ungefär diametralt motsatt omdöme, när man i statsutskottet är så rysligt mån om att försöka begränsa konkurrensen på den bana det här är fråga om. Det ser ut som om man ville värna om lönestandard för denna grupp av befattningshavare. Det är en metod, som syndikalisterna sätta högt, men som jag icke tror, att riksdagen och inte heller statsutskottet utan vidare bör sätta i högsätet. Jag tror därför, herr talman, att det är alla skäl att gå fram med försiktighet, och jag tror, att riksdagen gör det, om riksdagen ansluter sig till den reservation, som herr Pauli här förordat. Därmed har riksdagen icke bundit sig för ett fortsatt anslag, utan endast hållit möjligheterna öppna att taga upp denna viktiga fråga till förnyad prövning.

Häri instämde herrar *Norling, von Koch, von Sneidern, Luterkort* och *Johan Peter Johansson*.

Herr Pauli: Herr talman! Jag kan icke alls känna mig träffad av de beskyllningar för lättsinne, som herr Oscar Olsson velat rikta mot mig. Jag kan inte finna, att det vore lättsinnigt av denna kammare att här icke använda större våld, än nöden kräver och att låta bli att på förhand binda sig fast vid en ståndpunkt, som det sedermera bör stå riksdagen fritt att intaga, om vid då förekommande prövning så finnes nödvändigt. Jag vill instämma i de synpunkter, som framlades av den föregående talaren, och vill liksom han framhålla, att det här icke gäller något annat än att lämna frågan öppen för en framtida prövning.

Herr Olsson har talat om, att bakom min ståndpunkt skulle ligga en önskan om utredning av dessa skolors betydelse för äktenskapsmarknaden och andra utanför skolornas behov liggande ändamål. Detta visar, att herr Oscar Olsson måste tidvis ha gjort som den gamle gode fader Homerus och slumrat till under mitt anförande, ty han tycks endast ha uppfattat vissa delar av det samma. Vad jag i första rummet framhöll var ingalunda detta, utan det var det av skolöverstyrelsen påpekade behovet av skolkökslärarinnor, som kan komma i fråga från de praktiska ungdomsskolorna, och som man kan vänta skall stiga efter år 1930. Detta är alltså icke något, som kan stämplas med benämningen »ovidkommande behov» utan tvärtom. För övrigt har jag icke alls ifrågasatt någon utredning, utan helt enkelt önskat, att riksdagen nu

icke på förhand skall fatta något beslut om vad som kan vara lämpligt att göra om ett par år, utan endast lämna frågan öppen.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Fröken Hesselgren: Jag har blivit förekommen av de båda närmast föregående talarna, men jag tror, att jag måste i allt fall säga, att även om de 16 % räcka till för herr Oscar Olsson, eftersom han själv sade det, så tror jag icke, att det är detta, frågan egentligen gäller; och ej heller har det från vår sida begärts någon utredning om det förhållandet. Vad vi begärt är, att här få gå den väg, som av överstyrelsen anvisats, nämligen att man skulle försöka hålla saken öppen några år framåt, därför att vi med bestämdhet förmena, att den överproduktion, som för närvarande i viss utsträckning finnes, är en rent tillfällig sak, som måste sugas upp av det ökade behovet, när fortsättningsskolorna och de föreslagna nya flickskolorna komma till. Överstyrelsen har själv sagt, att det är mycket troligt, att man från och med år 1930 kommer att behöva så pass många lärarinnor på detta område, att det är olämpligt att nu lägga ned någon anstalt. Det är bara detta, det här gäller, och reservanterna ha endast begärt, att det icke i dag skall fattas ett förhandsbeslut. Det är detta, denna strykning i utskottets utlåtande avser.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Bergqvist: Det är icke synnerligen uppmuntrande att i utskottet arbeta för att få ett någorlunda hyggligt beslut till stånd, när det förslag, som man uppnått, blir utsatt för så skarp beskjutning, som här skett. Här fanns en stark stämning för, att man skulle gå den väg, som Kungl. Maj:t föreslagit och icke giva Ateneum för flickor något som helst statsbidrag för det år, som kommer. Det var några stycken, som försökte få till stånd ett för anstalten mera gynnsamt beslut, men naturligtvis måste vi medgiva, att motparten fick taga in i motiveringen en bekräftelse av det beslut, som riksdagen fattade i fjol. Nu ser det ut som om vi, som varit med om detta, skulle ha begått en mycket obetänksam handling, fastän det har skett i bästa syfte och för att hålla vederbörande anstalt om ryggen. Här säger man, att om man godkänner den motivering, som utskottet föreslagit, har riksdagen bundit sig. Men riksdagen band sig redan i fjol och binder sig icke med ett uns mera genom denna motivering, än vad riksdagen band sig redan i fjol; och samma frihet som riksdagen har i år att pröva saken, samma frihet har den nästa år, oavsett om motiveringen står kvar. Det beror på de förhållanden, som då komma att råda. Här har fröken Hesselgren framhållit, att man borde gå den väg, som skolöverstyrelsen föreslagit. Utskottet har icke haft den uppfattningen och har därför icke kunnat föreslå den, då vi måste stå på den ståndpunkt, som vi anse vara den riktiga, och den stämmer också överens med det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt i saken.

Jag tycker, att vi kunde taga denna sak litet mera summariskt och avgöra den sakligt och lugnare samt sedan nästa år pröva frågan efter de förhållanden, som då komma att råda. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Almkvist: Herr talman! Den siste ärade talaren ville göra gällande att utskottets nu föreliggande förslag icke skulle vara mera bindande, än att riksdagen vid nästa tillfälle, då frågan kan komma upp, skulle ha fullt fria händer. Jag vill om detta påståande fälla det omdömet, att det står i rak strid mot det, som förut sagts, då det från samma håll betonades, att riksdagen redan i fjol band sig genom sitt då gjorda uttalande.

Vad frågan om överproduktion av lärarinnor på här ifrågavarande område

*Ang.
understöd till
utbildnings-
kursen för
skolköke-
lärarinnor.
(Forts.)*

Ang.
understöd till
utbildnings-
kurser för
skolköks-
lärarinnor.
(Forts.)

vidkommer, synes det mig, som om utskottet icke lyckats ådagalägga, att det verkligen existerar någon överproduktion. Jag skall emellertid icke gå in närmare på den saken. Det kan i det hänseendet argumenteras både för och emot. Men även om det vore så, att det förefinnes ett visst överskott, är det därför icke nödvändigt att vidtaga just de nu ifrågasatta åtgärderna för en inskränkning. Det förefaller mig nämligen som om den utväg, som utskottet föreslagit, är synnerligen egendomlig på grund därav, att inskränkingsåtgärderna rikta sig mot de anstalter, som ha de minsta utbildningskostnaderna. Ett bifall till utskottets förslag skulle följaktligen leda därhän, att det i första hand bleve de unga flickor, som tillhöra de mindre bemedlade hemmen, som komme att avstängas från möjligheter till sådan utbildning, varom här är fråga. Om en inskränkning visar sig nödvändig, bör den under sådana förhållanden ske genom andra dispositioner än de nu i utsikt ställda. Jag ber därför att få tillstyrka bifall till reservationen.

I herr Almqvists yttrande instämde herr *Elof Andersson*.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då jag icke deltagit i behandlingen av denna huvudtitel i statsutskottet, tänkte jag icke heller att här uppträda, fastän jag har sympatier för den motivering, som ett par reservanter på denna punkt föreslagit. Men jag nödgades begära ordet, när avdelningens ordförande förklarade, att ett bifall till utskottets hemställan icke skulle innebära något som helst bindande av riksdagens ståndpunkt i fortsättningen. Om riksdagen i år, trots vad som sades i fjol, likväl å ena sidan beviljar ett nytt anslag för det följande året, och å andra sidan uttryckligen yttrar, som här sker, att detta är det sista anslag, som enligt utskottets mening bör ifrågakomma, så vill jag från allmänna statsutskottssynpunkter inlägga en bestämd gensaga mot att detta sista uttalande icke skulle vara av någon betydelse. Så litet får man icke fästa avseende vid ett uppreparande av en tidigare intagen ståndpunkt, när riksdagen ånyo gör den till sin.

I själva sakfrågan vill jag säga, att, såvitt jag förstår, reservationen ansluter sig till riksdagens hållning hittills. Den ställer sig icke i någon motsatsställning till fjolårets beslut, utan uttrycker endast, att man i år skall knyta sin reflexion till det *nu föreliggande* anslaget.

För övrigt vill jag i sakfrågan säga, att när det gäller en utbildning som denna — icke en specialutbildning, utan där de utbildade faktiskt bliva bättre skickade även för kvinnliga sysslor i allmänhet — kan det icke vara så oerhört farligt med en sådan, över det oundgängligas gräns gående utbildning, därvid man ju icke specialiserar sig så, att man icke kan utnyttja sin kunskap på annat område än det därför särskilt avsedda. Så är icke fallet här, och därför förefaller det mig ur principiell synpunkt icke vara så farligt att följa de båda reservanterna, till vilkas hemställan jag yrkar bifall.

Herr Bergqvist: Såvitt jag kan förstå, har herr Ekman fullständigt missuppfattat mig, när han säger, att jag skulle ha yttrat mig på sådant sätt, att jag skulle visat mig icke på något sätt värdesätta en motivering, som riksdagen antagit. Jag har bara sagt, att den icke innehåller ett ens utöver vad man fastslog i fjol, och det håller jag på. Det är precis detsamma, som riksdagen uttalade då, men vad herr Ekman vill, det är att luckra upp riksdagens fjolårsuttalande, och då undrar jag, om det icke är han som sätter för litet värde på ett av riksdagen gjort uttalande. Om vi se på vad det står i utskottsutlåtandet, så står där, att »ett bifall till detta förslag icke får tagas till intäkt för krav på ett fortsatt understöd från statens sida av dessa läroanstalter». Det är naturligtvis sagt, för att de icke skola anse sig berättigade till anslag

nästa år. Och vidare fortsätter utskottet: »utan att med hänsyn till den otvivelaktigt förekommande överproduktionen på skolkökslärarinnor, statsbidrag till ifrågavarande båda skolköksseminarier efter utgången av budgetåret 1926—1927 icke synes böra ifrågakomma.» — Ja, det är »med hänsyn till den otvivelaktigt förekommande överproduktionen», som detta fick stå. Fortfar denna, så kvarstår det, men fortfar den icke, så ställer sig ju saken helt annorlunda. Jag har intet vidare att yttra.

Ang.
understöd till
utbildnings-
kurser för
skolköks-
lärarinnor.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt med godkännande av motiveringen samt vidare på bifall till utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av motiveringen, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 132 med godkännande av motiveringen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr förste vice talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr andre vice talmannen.

Punkterna 133 och 134.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 135.

Lades till handlingarna.

Punkterna 136 och 137.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 138.

Lades till handlingarna.

Punkterna 139—149.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Första kammarens protokoll 1926. Nr 28.

Punkten 150.

Lades till handlingarna.

Punkterna 151—153.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 154.

Lades till handlingarna.

Punkten 155.

Mom. a) och b).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. c).

*Anslag
till bidrag för
anordnande av
skolskjutsar.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till bidrag för anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn anvisa för budgetåret 1926—1927 ett extra anslag av 30,000 kronor att utgå enligt de närmare villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Utskottet hade i det nu förevarande momentet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till bidrag för anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn.

Reservation hade anförts av herrar *Oscar Olsson, J. G. Waller, I. H. E. Pauli, A. Anderson* i Råstock, *E. Kristensson, O. Nilsson* i Örebro, *E. Andersson* i Prästbol, *P. C. Jonsson* och *A. Danielsson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag om anslag till bidrag för anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn.

Herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! Det är åtskilliga åtgärder, som ha framlagts i den punkt, som delvis redan är antagen, och alla ha de gått ut på ett och detsamma, nämligen att söka bereda barn, som bo långt från skolan, tillfälle att på ett eller annat sätt få en god skolgång. I de två föregående punkterna har statsutskottet delat den uppfattning, som departementschefen lagt fram, men på denna tredje, nämligen angående skolskjutsarna, har utskottet ställt sig avvisande på grund av en serie skäl. Utskottet säger: »Kungl. Maj:ts förslag beträffande skolskjutsar innebär en ny och hittills oprövad anordning, gentemot vilken enligt utskottets mening starka betänkligheter kunna resas. Att behov av en dylik anordning kan inom vissa skoldistrikt föreligga och att densamma kan i vissa trakter vara till gagn för skolväsendet, vill utskottet ingalunda bestrida. Men härav följer enligt utskottets mening ingalunda, att ett initiativ till ekonomiskt understödjande av anordningen bör utgå från staten. Det synes ligga närmast till hands, att skoldistriktet själva i första rummet sörja för ett tillgodoseende av detta behov, där det kan anses föreligga, och att först i den mån utvecklingen visar hän på nödvändigheten av ett statligt understödjande, det bör tagas i övervägande, efter vilka grunder och i vilken utsträckning ett sådant bör komma till stånd.

Med hänsyn härtill och i betraktande av det nu föreliggande förslaget vittgående ekonomiska konsekvenser, har utskottet funnit sig böra avstyrka Kungl. Maj:ts förslag i denna del.» Jag tror, att det är rimligt, om departementschefen känner sig i någon mån förvånad, när han läser detta utskottets yttrande, så mycket mera som initiativet i denna sak inte utgått från Kungl.

Maj:t, utan från riksdagen. Riksdagen har prövat saken i utskott och diskuterat den i kamrarna. Det bör följaktligen inte för tanken vara någon ny sak. Den utredning, som Kungl. Maj:t sedermera på riksdagens begäran har låtit verkställa, den kan jag inte se, att den på minsta sätt verkar avskräckande. Den är bristfällig, det medgives. Det kan invändas en hel del mot de primäruppgifter, som man byggt på, och de konklusioner, som man har dragit, men jag tror, att detta är rätt så oväsentligt. Vad som är det väsentliga det är, att den har visat upp, att man kan vinna ett bättre skolväsende och otvivelaktigt också ett billigare skolväsende genom åtgärder i den riktning, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Ja, man kan säga, att i all sin bristfällighet har ändå utredningen visat, att av alla anordningar, som kunna vidtagas, är anordningen med skolskjutsar säkerligen den, som sparar mest pengar. Härtill kan läggas, att de myndigheter, som haft att yttra sig om denna utredning — visserligen inte samt och synnerligen, det vore oriktigt att säga — men till sin övervägande del funnit utvägen bara bra och trott, att den skulle bli till gagn.

De skäl, som utskottet har anfört mot förslaget, äro närmast två. För det första menar man, att initiativet i denna sak inte bör ligga hos Kungl. Maj:t och riksdagen; det bör utgå från skoldistriktet själva. När jag läste detta första gången, tänkte jag, att det är då rätt underligt — är inte detta ett stycke byråkrati? Saken är bra, men för all del, se upp med ordningen! Men även om det skulle vara så, tycker jag, att Kungl. Maj:ts förslag fyller alla rimliga anspråk i den vägen också. Meningen är ju, att skoldistriktet själva skola taga initiativ. De skola fatta beslut i saken, och de skola själva enligt Kungl. Maj:ts förslag svara för halva kostnaden. Men om jag kan läsa rätt innantill, är det väl ändå så, att utskottet menar något annat än bara detta: att således bakom den rent formella synpunkten ligger en annan mera saklig, nämligen den, att allting skall vara klappat och klart och vara prövat och organiserat, innan staten ingriper. Om detta är den egentliga meningen, då är jag rädd för, att det kommer att dröja rätt länge med vidtagande av åtgärder. Och jag vill dessutom tillägga, att jag inte finner, att en sådan mening är riktig eller rätt. Det intresse, det här gäller, är statens likaväl som skoldistriktens, och de vinster, som man kan få ut ur ett rationellt tillvägagångssätt, de vinsterna äro också lika väl statens som de äro skoldistriktens. Men jag vill ytterligare tillägga, att om man hade handlat i överensstämmelse med utskottets anvisningar, då skulle vi på många områden inte ha hunnit så synnerligen långt. Var skulle egentligen vårt skolväsende ha stått, inte blott de yttre anordningarna utan även själva undervisningen, om vi endast resonerat som så, att skoldistriktet — vilka förresten under sådana omständigheter väl inte hade funnits — först böra taga initiativet samt ha allting klappat och klart, innan staten gör sitt inträde på arenan? Jag menar, att vi skulle ha stått oss slätt den dag i dag är, om vi handlat efter sådana linjer.

Vad de ekonomiska konsekvenserna beträffar, visste väl riksdagen, då den skrev till Kungl. Maj:t, att anordningar av detta slag komme att kosta pengar. Ändå kan man inte säga, att Kungl. Maj:ts förslag innebär några som helst halsbrytande ekonomiska äventyrligheter. Det gäller 30,000 kronor, som skulle användas på att göra försök och se till, om man kan komma fram på den föreslagna vägen. Visar det sig, att försöket slår illa ut, då avföra vi saken. Då äro vi visserligen av med våra pengar, men vi äro också goda erfarenheter rikare. Skulle däremot försöken slå väl ut, då är det uppenbart, att det kommer att draga med sig nya utgifter för statsverket. Men då är det också klart, att dessa utgifter äro synnerligen väl motiverade och ge landet ett vederlag, som mer än väl uppväger dem.

*Anslag
till bidrag för
anordnande af
skolskjutsar.
(Forts.)*

Anslag
till bidrag för
anordnande av
skolskjutsar.
(Forts.)

Nu vill jag för min personliga del säga, att denna sak inte gärna kan liknas vid ett projekt, som departementschefen så att säga hoppat på och nu också vill locka riksdagen med på. Det har inte lagts fram för riksdagen utan att ha varit ordentligt omprövat och synat i sömmarna. Jag vet mycket väl, att det kan göras invändningar mot skolskjutsarna, invändningar, som i vissa avseenden möjligen kunna ha sitt berättigande, men jag vet också, att om man vill väga gott mot ont, kommer det goda att väga över, ja, de vinster, som staten och skoldistriktet kunna göra, därest man verkligen lyckas anordna det hela på ett rationellt sätt, äro inte små. Vi ha nämligen mångenstädes i vårt land en gles bebyggelse med långa vägar till skolorna. Och jag kan av personlig erfarenhet säga, att många av dessa vägar äro svåra och vissa tider på året nästan alltför svåra. Vi ha skärgårdsöar och skogsbyar. Överallt på dessa ställen är det svårt att ordna skolgången. Många av småbyarna ha en folkskola, andra ha inte. I många folkskolor finns det endast 5—7 barn och i många småskolor endast 2—3. Det är svårt att få lärare och det är klart, att hela skolväsendet under sådana omständigheter måste ligga på ett lågt plan. Skollokalerna äro trånga, kalla och mörka, lärarna äro inte alltid av prima kvalitet, och undervisningen måste naturligtvis bliu därefter. Om försöket visar, att denna väg är framkomlig, skulle det kunna hända, att man skulle kunna stänga en hel del av dessa undermåliga skolor. Det skulle för skoldistriktet och även för staten bliu ekonomiska vinster men den största vinsten ändå ligga däri, att barnen skulle få en undervisning som skulle stå i rimlig proportion till det utlägg, som staten och kommunerna ha för denna undervisning.

Vi ha ju gått in för ett skolprogram som säger, att ingenstädes i vårt land bör ett barn, endast därför att det har fattiga föräldrar eller bor långt bort från ära och redbarhet, få en undervisning, som är sämre än den svenska barn i genomsnitt få. Ett sådant program lägger på den enskilde rätt stora bördor, och det kan nu inte nekas, att man någon gång kan säga, att samhället kanske går rätt hårt fram, då det gäller att kräva ut dessa bördor. Men detta gör, att staten för sin del bör erinra sig, att den på detta område har lika stora förpliktelser som den enskilde.

För min del hyser jag sålunda den förtröstan till denna kammare, att den skall finna sig tillrätta i detta spörsmål och ävenledes finna den väg, som är den bästa, när det gäller att gå till beslut i frågan.

Herr Bergqvist: Herr talman! Man måste finna det helt naturligt, att herr statsrådet ansett sig föranlåten att framlägga förslag om skolskjutsar, ty därtill är han ju uppfordrad av riksdagen själv. Därför kan naturligtvis från statsutskottets sida icke komma i fråga någon som helst förvåning över att detta förslag kommit fram. Däremot gav herr statsrådet uttryck åt sin förvåning över statsutskottets yttrande i denna sak. Ja, detta yttrande beror därpå, att de som tillhöra majoriteten — och enkannerligen de, som haft den första förberedelsen av ärendet om hand — redan från början haft den åskådningen, att skolskjutsarna vore någonting, som man icke kunde finna vara någon patentmedicin för beredande av en jämn och god skolgång i våra folkskolor. Jag har måst erkänna, att jag redan från början, då frågan om skolskjutsar kom fram i den offentliga diskussionen, ställt mig mycket skeptisk mot hela detta förslag. Det har väl berott på, att det icke passat riktigt i stycke med de lokala förhållandena i de trakter, där jag varit verksam, men det kan ju hända, att denna metod för andra trakter kan hava sin betydelse. Därom vågar jag icke yttra mig.

Nu sade herr statsrådet, att det föreföll honom något byråkratiskt att, såsom utskottet gjort, sätta i fråga, att initiativet skall utgå från skoldistriktet.

Detta har dock inom utskottet befunnits vara ganska naturligt, då det ju är inom de särskilda skoldistrikten, som man bäst känner detta behov. Då borde väl också initiativet och inbjudningen till staten att deltaga i kostnaderna utgå från skoldistriktet.

Anslag till bidrag för anordnande av skolskjutsar.

(Forts.)

Vidare sade herr statsrådet, att om vi hade varit hänvisade till ett initiativ från kommunerna, var skulle vi då hava stått i fråga om vårt skolväsende? Jag förmodar, att vi icke varit så långt framme som nu, men man kan dock icke neka till, att goda och fruktbara initiativ utgått även från kommunerna. Om jag till exempel tänker på folkhögskoleväsendet, har initiativet ingalunda utgått från staten utan från enskilda personer inom kommunerna, och sedan har staten blivit engagerad. Det finns ju många andra sådana områden, och enligt min uppfattning är just detta ett sådant.

Herr statsrådet påpekade också, att det här gäller en relativt liten utgift, endast 30,000 kronor. Ja, om det stannade vid detta, men enligt utredningen skulle skolskjutsar behövas för 5,600 barn, och kostnaderna beräknas till 492,836 kronor 50 öre, således en halv miljon kronor. Detta är nu en preliminär beräkning, och man vet, att när saker och ting börja sättas i gång, komma de alltid att kosta mycket mera, än man har beräknat. Jag tror därför, att man bör iakttaga varsamhet på detta område, för att se, om man icke på något annat sätt skulle kunna befrämja skolgången.

För övrigt får jag säga, att i den mån man blir äldre, tycker man att tiden och släktet allt mer förvekligas. Om jag tänker tillbaka på den tid, då jag gick i folkskolan, hade jag minst fyra kilometer att gå varje dag, och flera barn bodde ännu ett par kilometer längre bort från skolan. Men vi gingo varje dag till skolan, och icke nog härmed, utan när vi kommo fram till skolan, fingo vi städa och elda i skolrummet. Men aldrig någonsin förekom någon klagan hos oss. Om ett barn nu för tiden skall gå tre kilometer till skolan, är det alldeles som om därmed skulle riskeras barnets hela välfärd och utveckling. Jag undrar verkligen, om en sådan uppfattning bör uppmuntras, och jag anser, att både föräldrar och barn böra lära sig, att det är nyttigt för barnen att hårda sig. Jag får säga, att vandringen till och från skolan tillhör mina ljusaste barnomsminnen, och att jag aldrig kände den som någon börda.

För min del ber jag sålunda att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Här föreligger ett typiskt landsbygdsbehov, om vilket emellertid den föregående ärade talaren förnekade, att det förelåg beträffande hans stift. Nu vill jag emellertid säga, att av de något över 5,000 skolbarn i behov av skolskjutsar, som äro redovisade av folkskoleinspektörerna, är det 36 barn, som icke kunna få någon skolundervisning alls på grund av att skolskjutsar saknas. Dessa 36 barn äro — från Sorsele och Lycksele, vilka båda platser dock torde ligga inom det område, över vilket den föregående ärade talaren har att vaka.

Vad nu beträffar de åtgärder, varom här är fråga, gäller det enligt folkskoleinspektörernas utredning skolhem för 2,600 barn, skolinackorderingar för 4,000 barn och skolskjutsar för 5,000 barn. Denna sistnämnda del av förslaget, som departementschefen betraktade såsom den billigaste delen, vilket den onekligen också är, rör således den största gruppen av barn. Då det gäller skolhem och inackorderingar, kan det uppställas många betänkligheter rörande åtgärden att skilja barn från sina hem, för att de skola få en god skolundervisning. Dessa betänkligheter förefinnas icke, då det gäller att låta barnen komma i åtnjutande av bättre möjligheter till skolgång genom anordnande av skolskjutsar. Det är mycket svårt att förstå statsutskottets ståndpunkt, då utskottet just i fråga

*Anslag
till bidrag för
anordnande av
skolskjutsar.
(Forts.)*

om denna del av departementschefens förslag går emot detsamma — denna del, där det inte alls förefinnes några som helst betänkligheter av det slag, som med rätta kunnat komma fram i fråga om skolhem och inackorderingar.

Nu sade vidare den föregående ärade talaren, att det blir så förfärligt dyrt, om alla dessa barn skulle hava skolskjutsar, nämligen 490,000 kronor. Ja, men i rättvisans intresse borde den föregående talaren då också hava anmärkt, att enligt folkskoleinspektörernas beräkningar — samma inspektörers beräkningar — skulle man få en årlig besparing å skolväsendet av 526.000 kronor, när skolskjutsarna kommit till stånd. Samma personer, som den föregående talaren återopade, ha sålunda visat, att barnen skulle få betydligt bättre skolförhållanden för ett billigare pris, med mindre utgifter från statens och kommunernas sida än för närvarande, om dessa skolskjutsar komme till stånd, och då har jag ändå icke talat ett ord om de bortåt 5 miljoner kronor för nybyggnad av skolor och lärarbostäder, som skulle inbesparas genom antagandet av Kungl. Maj:ts förslag rörande såväl skolhem och inackorderingar som skolskjutsar. Från ekonomiska synpunkter lär man icke kunna komma till annat resultat än att skolskjutsarna, samtidigt som de ställa bättre möjligheter beträffande skolgången, komma att medföra stora ekonomiska besparingar för staten och kommunerna.

För min del kan jag strängt taget endast se ett skäl, som ligger emot detta förslag, men detta skäl är snarare till förmån för folkskollärarkåren än för folkskolan, ty det är ju ganska naturligt, att i och med det vi hava en så stor överproduktion av folkskollärare, skulle denna överproduktion i någon mån bli kännbarare, om ett antal mindre folkskolor och skolor av dålig typ skulle kunna avskaffas medelst genomförandet av denna reform. Men det är väl icke den synpunkten, som skall anläggas, då det är fråga om att svenska barn skola få gå i god folkskola.

Beträffande vad den siste ärade talaren sade om de långa skogsvägarna, vill jag visst inte förneka, att friska och sunda barn kunna utan att taga skada gå 4 kilometer till och från skolan. Men det är ju inte fråga om att sådana barn skola få skolskjutsar, för så vitt de inte bo på öarna, för simning kan man ju inte företaga från öarna vilken årstid som helst, och när det således gäller att fraktas med båt blir det kanske mindre avstånd ibland. Men annars är det ju inte meningen att skolskjutsar skola anordnas förrän man kommer upp till avstånd på minst 4—5 kilometer. Jag får säga att när en liten påg eller tös har en timme att gå till och en timma att gå från skolan varje dag, då räcker det till, och när det behövs längre tid, är det inte, skulle jag tro, förenligt med hälsosynpunkterna att tvinga dem att gå dessa längre vägar.

Jag vill fästa herrarnas uppmärksamhet på hur det kommit klagomål just ifrån de håll, där man inte med allt för stor glädje ser på de stränga fordringar folkskolan ställer. Just ifrån deras håll klagas det på att barnen ha alltför långt att gå, när det gäller skolan. Här är just för landsbygdens vidkommande en åtgärd föreslagen, som undanröjer det hindret för bättre skolförhållanden.

Följaktligen talar, synes det mig, allting, både de pedagogiska synpunkterna och de ekonomiska synpunkterna, för att just denna del av Kungl. Maj:ts förslag bör utan tvekan kunna tagas, i all synnerhet som det dock är ett försöksanslag på 30,000 kronor, det här gäller, och departementschefen redan har påvisat att om det inte skulle motsvara nyttan, så skulle man genast kunna avskaffa det.

Nu har det framkommit de anmärkningarna, att det i åtskilliga bygder är svårt att anordna skolskjutsar så, att man lätt kan plocka upp barnen från avlägset liggande hem. Detta förstår jag väl, men den synpunkten ha folkskoleinspektörerna också begripit, naturligt nog, och därför ha både de och Kungl. Maj:t varit överens om att det inte är i sådana bygder, som skolskjutsar

skola anordnas, utan i sådana, där det är lämpligt och går för sig att samla upp barnen från skogsbyarna o. s. v. för att få dem fram till skolorna.

Vidare har det pekats på att denna sak är dock en kommunernas angelägenhet, framför allt. Men det är lika mycket en statens angelägenhet, ty staten betalar dock $\frac{9}{10}$ av lärareavlöningarna, och i fråga om dessa trakter kommer staten också att engageras i skolbyggnader för de dåliga skolyper vi skulle nödgas behålla, ifall vi inte kunna få skolskjutsarna till stånd. Dessutom kommer det till, att kommunerna icke kunna vårdslösa med detta anslag, då det ovillkorligen kräves att kommunerna skola ge minst hälften av kostnaderna. Följaktligen åtar sig en kommun inte den kostnaden, utan att den kunnat konstatera att ett verkligt behov föreligger.

Det finns sålunda, herr talman, så vitt jag kan se, icke något bärande skäl emot Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende. Jag ber därför att få yrka bifall till detsamma, d. v. s. att ett anslag på 30,000 kronor ställes till tjänst att utgå under de närmare villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva — ty det hör också till denna sak att varje fall skall särskilt prövas, innan anslag utdelas.

Herr Almkvist: Herr talman, mina herrar! Anslag till inackordering av skolbarn, som ha långa vägar, har av riksdagen länge beviljats. Statsunderstöd till uppförande av skolhem har tidigare beviljats vid tvenne skilda tillfällen. Anslaget för detta ändamål är uppdelat i två poster: ett anslag, som är avsett för församlingar i Västerbottens läns lappmarker med icke finsktalande befolkning, och ett som är avsett för de socknar inom Norrbottens län, vilka äga finsktalande befolkning. Dessa båda anslag ha alltså med hänsyn till de områden, för vilka de utdelats, varit ganska snävt begränsade och egentligen endast beviljats för glest befolkade trakter i vårt land.

Då riksdagen 1924 begärde den utredning, herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här omnämnt, anförde riksdagen att det var angeläget att en skyndsam utredning verkställdes, huruvida icke nu nämnda understöd borde beviljas skoldistrikt även inom andra delar av landet. I motioner hade nämligen påvisats att stora behov föreläge även utom Norrland. Utredningen skulle därjämte omfatta lämpligheten av att bevilja statsbidrag för anordnande av skolskjutsar.

Av den utredning som skolöverstyrelsen i anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag verkställde, framgick, att det visserligen fanns behov av anslag både till uppförande av skolhem och till inackorderingar av barn i enskilda hem på skilda håll inom landet, men företrädesvis var behovet dock störst inom de norrländska obygderna. Därför har överstyrelsen, som ansett att man borde gå fram med mycket stor varsamhet, hemställt, att en utvidgning med hänsyn till nu nämnda anslag skulle vidtagas endast i så måtto, att även Jämtlands län skulle kunna erhålla bidrag. Kungl. Maj:t har tillstyrkt överstyrelsens förslag, och första kammaren har nu nyss bifallit detsamma.

Beträffande den tredje åtgärden, skolskjutsar, har av utredningen framgått att behovet av sådana icke är ett speciellt Norrlandsintresse, utan att det föreligger möjligheter att vinna besparingar inom skilda trakter av vårt land genom anordnande av skolskjutsar. Inom 200 skoldistrikt i landet, ungefär jämnt fördelade över hela riket, äro nämligen, enligt utredningen, dylika skjutsar ändamålsenliga.

Ett fullständigt tillgodoseende av det konstaterade behovet skulle visserligen, som herr Bergqvist här framhållit, kräva en avsevärd kostnad, men nu har ju icke varken av överstyrelsen eller Kungl. Maj:t ifrågasatts att någon större summa skulle beviljas, utan endast att riksdagen skulle anslå ett belopp på 30,000 kronor, för att göra det möjligt att genom experiment undersöka.

Anslag till bidrag för anordnande av skolskjutsar.

(Forts.)

Anslag
till bidrag för
anordnande av
skolskjutsar.
(Forts.)

vad som eventuellt kan vinnas i besparingsväg och i andra avseenden genom skolskjutsar.

Herr Bergqvist anförde, att kommunerna borde i detta avseende vara pliktiga att komma med initiativ. Jag vill i anledning därav erinra kammarens ledamöter om att det redan tagits initiativ på skilda ställen i vårt land på detta område. Kommuner bevilja redan i någon utsträckning anslag till skjutsar i vissa trakter inom Jämtlands län. Även inom andra län har man funnit åtgärden värd understöd. Jag anser mig ha funnit, att den argumentering herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här fört för ett bifall till Kungl. Maj:ts framställning på denna punkt, är fullt bärande, och därför ber jag att få tillstyrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Med mycket stor grundlighet och fullständighet har såväl från statsrådsbänken som från reservanternas sida framhållits de bärande skäl, som tala för Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt. Anledningen till att jag dock uppträder här är den, att jag önskar att även en röst från mellersta Sverige skall göra sig hörd och vittna i sin mån om att detta förslag från Kungl. Maj:ts sida avser ett behov, som gör sig gällande även i dessa trakter. De framställningar för underlättandet av skolgången, som kammaren nyss beviljade under de två föregående punkterna, avse endast norra Sverige, under det att det nya anslaget avser att underlätta skolgången såväl i norra Sverige som även i de södra delarna av landet.

I den motion som år 1924 avlämnades i andra kammaren och som gav anledning till den riksdagsskrivelse, vars följd är propositionen, fanns bland undertecknarna dels en ledamot ifrån Jämtland och en från Västernorrland, men även en ledamot ifrån södra delen av Västergötland, ifrån södra delen av Älvsborgs län, ifrån de skogiga, glest bebyggda trakterna där nere. Hans deltagande i motionen vet jag var förorsakat av hans personliga kännedom om att för dessa trakter skulle det vara en synnerligen stor hjälp, om dylika skjutsar kunde komma till stånd, och detta icke blott för barnens egen del, utan även såsom en ekonomisk hjälp vad skolväsendet beträffar. Och denna ekonomiska hjälp blir givetvis icke blott en hjälp för kommunerna, utan även en besparing för staten.

Den utredning som motionen och riksdagsbeslutet gav anledning till, har ju även visat att sådana besparingar kunna komma till stånd, och i regel skola de ju vara en förutsättning för att anslaget kommer att beviljas. Under sådana förhållanden är det naturligtvis en felaktighet av biskop Bergqvist att endast räkna med de kostnader som kunna bli en följd av anordningen, utan han bör även räkna med de besparingar som kunna göras.

Herr Bergqvist yttrade i sitt svar till herr statsrådet, att för de förhållanden som rådde i norra delen av landet och som han bäst kände till lämpade sig dessa skjutsar inte i så hög grad, utan andra anordningar vore bättre, nämligen skolhem och inackordering. Ja, det är ju mycket möjligt, men det har även från annat håll påvisats, att även där uppe kunna skolskjutsar på vissa håll vara till nytta och äro då den billigaste anordning som kan åstadkommas. De medföra även den fördelen, som enligt min mening icke kan nog värderas, att barnen få stanna i sina hem och icke dragas från dessa för att inackorderas på annat håll och föras i skolan.

Men jag kan inte underlåta att förvåna mig över herr Bergqvists ställning och motivering för sin ställning till frågan. Han sade att därför att denna form inte så väl passade för hans trakter, hade han inte kunnat få något större intresse för frågan. Jag tror, att vi här i riksdagen, jag kan även säga det för min del, så många gånger visat det intresse vi hysa för underlättandet av svårigheter i många avseenden i norra Sverige, att det förefaller mig som

det vore en naturlig gård av en person i herr Bergqvists ställe att även när det gäller södra Sveriges intressen icke förbigå dessa med en hänvisning till sina egna behov där uppe.

Det är ju inte så ofta man får hjälp, när man försöker framhålla behoven för mellersta Sverige, ehuru där naturförhållanden kunna finnas, som i viss mån kunna nödvändiggöra en hjälp, på samma sätt som de behov, vilka ehuru givetvis med större makt, göra sig gällande längre norrut, men det förefaller mig dock som om det icke skulle vara omöjligt, att när nu Kungl. Maj:ts förlagda förslaget och när riksdagen kunnat ena sig om framställningen år 1924, kammaren denna gång ger ett handtag även åt dessa trakter; och ber jag att få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Med herr von Sneidern förenade sig herrar *Pers, von Koch, Enhörning, Sandegård och Magnuson.*

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag; och förklarade herr andre vice talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 155 mom. c) och bifaller Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 156—161.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 162.

I en inom första kammaren av herr *G. H. von Koch* m. fl. väckt motion (I:177) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av förslagsvis 20,000 kronor för att sätta medicinalstyrelsen i stånd att i samråd med skolöverstyrelsen försöksvis i olika delar av landet föranstalta om läkarundersökningar och läkarvård av landsbygdens folkskolebarn.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att herr von Kochs m. fl. berörda motion (I:177) icke måtte vinna riksdagens bifall.

Anslag till bidrag för anordnande av skolskjutsar.
(Forts.)

Om anslag till läkarundersökningar av folkskolebarn m. m.

Om anslag till
läkarundersökningar av
folkskolebarn
m. m.
(Forts.)

Herr von Koch: Herr talman! Såsom kammaren torde finna har utskottet visserligen avstyrkt den nu föreliggande motionen, men visat en uttrycklig sympati för tanken om att landsbygdens folkskolebarn skola komma i åtnjutande av hygienisk omvårdnad. Annat är ju ej heller att vänta, enär riksdagen år 1913 begärde att Kungl. Maj:t skulle verkställa utredning om statsbidrag borde utgå till skoldistrikt, som anordna läkarundersökningar av skolbarn; jag vill också erinra om att i denna kammare fattades beslutet härom enhälligt, utan votering.

Tretton år hava nu förgått sedan dess, och man väntar ännu på en framställning från Kungl. Maj:ts sida i denna viktiga fråga. Ett litet steg framåt har visserligen tagits under den senaste tiden, enär i de finsktalande delarna av Norrbotten Kungl. Maj:t medgivit, att statsbidrag kan utgå till kommuner som anordna läkarvård för skolbarnen. Under den långa väntan har det ena landet efter det andra gått förbi oss på detta område. Särskilt efter kriget, som blottade så stora defekter hos den värnpliktiga ungdomen, har man börjat ägna sitt intresse mer och mer åt skolbarnens omvårdnad på det hygieniska området. Särskilt är detta fallet med England och Amerika, men på sista tiden även med vårt grannland Norge. Det är litet tragiskt, att Sverige som tidigare varit föregångsland på detta område, enär redan på 1860-talet läkarinspektion vid de allmänna läroverken här infördes, nu är ett av de land som sakna någon läkarvård för landsbygdens folkskolebarn.

Det har ej saknats framställningar i syfte att föra fram denna viktiga fråga. Särskilt ha sådana försöpts från läkare och lärare och från möten av olika slag. Det finns ej heller anledning förmoda att de svenska folkskolebarnen äro friskare än andra länders barn. Ett flertal undersökningar av folkskolebarn ha skett och påvisat att bortåt 40 procent av skolbarnen lida av större eller mindre defekter. Det faller av sig självt, att det skall vara ett mycket tacksamt fält för läkarnas verksamhet att genom ett tidigt ingripande söka förekomma framtida sjukdomar. Erfarenheterna från de länder, som praktiserat detta system, ha visat nästan oväntat goda resultat, och även i våra svenska städer har, där verksamheten varit väl organiserad, utmärkta resultat vunnits; särskilt har det visat sig vara lätt att åstadkomma ett gott samarbete mellan skolan och familjerna. Det vore därför ganska egendomligt, om icke landsbygdens skolor också skola huggas med denna förmån. Säkertligen skulle också undervisningen befräjas av detta, enär det är bekant att vissa defekter bland barnen så gott som omöjliggöra ett tillgodogörande av undervisningen.

Nu har utskottet sagt att initiativet i en så stor fråga som denna bör utgå från Kungl. Maj:t, och det är ju riktigt. Min avsikt med denna motion har blott varit att påkalla uppmärksamhet för denna fråga som en av de allra väsentligaste på hälsovårdens område. Jag skulle vilja rikta en vädjan till herr ecklesiastikministern, som jag till min glädje ser här närvarande, att snarast möjligt taga upp denna fråga till behandling. Jag förutsätter naturligtvis att herr ecklesiastikministern under sina resor vid studium av skolundervisningen har behärtrat och intresserat sig för denna fråga, men att det kanske är huvudsakligen ekonomiska skäl, som gjort att frågan icke lagts fram för riksdagen. Emellertid är det här icke fråga om stora belopp, då det åtminstone till en början icke är tal om att åstadkomma obligatorisk undersökning av folkskolebarnen utan allenast om att, såsom det nu sker i Norrbotten, lämna vissa bidrag från statens sida till sådana kommuner som vilja anordna läkarvård. Dessutom skulle man ju kunna tänka sig, att man till bestridande av dessa kostnader kunde använda någon del av de stora belopp, pensionsförsäkringsfonden disponerar över, enär denna fond framför allt har till uppgift att förekomma invaliditet och sjukdomar under senare år.

Hur nu därmed må förhålla sig, hemställer jag till herr ecklesiastikministern att han ville ägna denna fråga sin uppmärksamhet under de närmaste åren. I sakens nuvarande läge har jag, herr talman, intet yrkande att framställa.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren* samt herrar *Enhörning* och *Pauli*.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkten 163.

Lades till handlingarna.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöt nu kammaren, att den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 52, angående ändrad lydelse av § 5 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor;

nr 53, angående ändrad lydelse av rubrikerna 1143 och 1197 i den vid förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa;

nr 54, angående ändrad lydelse av § 12 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor;

nr 55, angående förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 20 juni 1924 om viss panträtt i spannmål;

nr 56, angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord;

nr 57, angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksdomäner;

nr 58, angående förlängt anstånd med ordnande av de i 31 och 33 §§ i lagen om fattigvården omförmälda anstalter;

nr 59, angående ändrad lydelse av 19 § i lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning;

nr 60, angående vissa ändringar i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor samt i den vid sagda förordning fogade tulltaxa;

nr 61, angående tullfrihet för cyanväte;

nr 62, rörande förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 17 maj 1923 om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror;

nr 63, angående höjning av tullen å fönsterglas;

nr 64, angående fortsatt tillfällig höjning av den särskilda stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper; samt

nr 65, angående vissa inrikes postavgifter.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till fonden för mötande av förluster å aktiebolaget Kreditkassan av år 1922;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av vissa fordringar hos svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen m. m.;

*Om anslag till
läkarunder-
sökningar av
folkskolebarn
m. m.
(Forts.)*

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till kyrkliga ändamål jämte en i ämnet väckt motion;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående definitiv lönereglering för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. m.;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny provinsialläkartaxa jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt ävensom i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 11 juli 1924 angående postgiro-rörelse;

nr 35, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om årligt understöd åt eldaren vid riksbankens avdelningskontor i Nyköping J. A. Sandberg;

nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om inredande av nya bank- och postlokaler inom riksbankens fastighet i Halmstad;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlönings- och pensionsförmåner för personal vid Kävlinge—Sjöbo järnväg, som vid statens övertagande av nämnda järnväg övergått i statens järnvägars tjänst, i vad angår pensionsförmåner;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt provisoriskt ordnande av den militära pensioneringen; och

nr 39, i anledning av vissa motioner angående pensioner eller understöd:

andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till den internationella luftfartskonventionen;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens understödsverksamhet till främjande av avdikning av viss mark jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av maximivärdet för jordbrukslägenheter vid lån ur egnahemslånefonden jämte en i ämnet väckt motion; samt

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om skyldighet för länsstyrelserna att lämna fortsättningsskolstyrelser, skolstyrelser och skolråd behövt ämbetsbiträde beträffande åtgärder gentemot tredskande lärjungar och målsmän.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.49 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 24 april e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen för budgetåret 1926—1927 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkten 164.

Mom. 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3.

Utskottet hade till behandling förehaft

dels en inom första kammaren av herr *Nils Ant. Nilsson* väckt motion (nr 174), däri hemställts, att riksdagen i samband med beviljande av anslag till fortsättningsskolan ville hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring av bestämmelserna rörande fortsättningsskoleväsendet, att den allmänna fortsättningsskolan skulle kunna, där vederbörande skoldistrikt så beslöte, anordnas såsom ettårig;

dels ock en inom andra kammaren av herr *E. O. Magnusson* i Tumhult m. fl. väckt motion (nr 90), däri hemställts, att riksdagen i samband med beviljande av anslag till fortsättningsskolan ville hos Kungl. Maj:t anhålla om sådana ändringar av bestämmelserna rörande fortsättningsskoleväsendet, att den allmänna fortsättningsskolan skulle kunna, där vederbörande skoldistrikt så beslöte, anordnas såsom ettårig och omfattande minst tvåhundrafyrtio undervisningstimmar, vilken förkortning skulle gälla även i det fall, då tvenne årskurser förlades i nära sammanhang med varandra, samt att fortsättningsskolestyrelse skulle äga rätt att efter prövning i varje särskilt fall befria lärjunge från skyldigheten att besöka fortsättningsskola på grund av sjukdom, lyte eller där eljest särskilda skäl vore för handen.

I det nu föredragna momentet hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå herr N. A. Nilssons berörda motion I: 174 ävensom herr Magnussons i Tumhult m. fl. motion II: 90, i vad sistnämnda motion avsåge fortsättningsskolans anordnande såsom ettårig.

Enligt en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herrar *J. L. Widdell*, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *O. Bergqvist*, *E. A. Hallin*, *J. Jeansson* i Kalmar, *P. M. Olsson* i Blädinge, *S. Persson* i Fritorp, *G. Strindlund* och *C. Lindskog* ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava den lydelse reservationen visade. Under mom. c) av ifrågavarande reservation hade hemställts, att riksdagen måtte, i anledning av herr N. A. Nilssons berörda motion I: 174 ävensom herr Magnussons i Tumhult m. fl. motion II: 90, i vad sistnämnda motion avsåge fortsättningsskolans allmänna anordnande, i skrivelse till Kungl.

Om
fortsättnings-
skolans
anordnande
som ettårig.

*Om
fortsättnings-
skolans
anordnande
som ettårig.
(Forts.)*

Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t tacktes verkställa utredning, huruvida med hänsyn till de olika förhållandena i landet fortsättningsskolan kunde, där förhållandena sådant påkallade, anordnas som ettårig och i vad mån det för tvåårig fortsättningsskola föreskrivna timantalet i sådant fall kunde begränsas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr Bergqvist: Herr talman! Vid denna riksdag har det väckts ett par motioner med hemställan om, att fortsättningsskolan måtte kunna få anordnas såsom ettårig. Förra året förelågo också flera sådana motioner, och i anledning av dessa beslöts, att fortsättningsskolan skulle få anordnas såsom ettårig, där man hade en anordning med sjuårig folkskola. Detta medgivande har ju betydelse för sådana samhällen, där man har sjuårig folkskola, men på den rena landsbygden finns icke någon sådan och därför har man där icke någon förmån av det beslut, som fattades förra året.

Fortsättningsskolan är utan tvivel en skolform, som bör understödjas och befrämjas, men det är av vikt, att den anordnas så, att den passar för olika landsändar. Förhållandena i vårt land äro ju som bekant mycket olika och det som passar på ett håll passar inte alls på ett annat. Nu är det emellertid föreskrivet, att fortsättningsskolan skall vara tvåårig över hela landet. I Norrland är detta synnerligen olägligt med dess glesa befolkning, dess små byar och dess skolor med ett fåtal elever. Det kan hända, att från en sådan skola årligen utgå ett par tre elever, och att för dessa anordna en särskild fortsättningsskola synes ju vara orimligt, alldenstund det skulle bli synnerligen dyra elever. Nu kan man ju visserligen sammanslå ett par eller tre folkskolor i en gemensam fortsättningsskola, men i de vidsträckt norrländska församlingarna ligga skolorna på så långt avstånd från varandra, att detta icke lämpligen låter sig göra. Det skulle därför vara en synnerligen ändamålsenlig anordning, om man där kunde använda den medgivna metoden att ta in elever i fortsättningsskola endast vartannat år. Det kan man ju givetvis få, även om skolan är tvåårig, men detta skulle medföra, att vissa av barnen finge en oskäligt utsträckt skolplikt.

I den reservation, som jag tillika med några andra utskottsledamöter avgivit här, ifrågasattes icke någon inskränkning av kurserna för fortsättningsskolan. Jag är för min del av den uppfattningen, att de fastställda kurserna böra genomgå i fortsättningsskolan, vare sig den är ett- eller tvåårig. Däremot kan det tänkas, att om skolan anordnas som ettårig, någon liten inskränkning i timantalet kan äga rum genom att kursen tages i ett enda sammanhang. Jag föreställer mig, att det bör vara alla vänner av fortsättningsskolan angeläget att anordna den på ett sådant sätt, att den blir populär i skilda delar av landet, och jag kan icke heller tänka mig, att det skulle kunna finnas några vägande invändningar emot, att man ordnar så, att, där det passar att göra skolan ettårig, detta må medges.

Reservanterna ha icke kunnat föreslå, att riksdagen nu skulle besluta om att ettårig fortsättningsskola skall medges, emedan det tarvas utredning om saken, men reservanterna ha velat i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en sådan utredning, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen i denna punkt.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Den föregående talaren fäste uppmärksamheten på, att riksdagen i följ gick med på en ettårig fortsättningsskola på den sjuåriga folkskolan. Han tillade, att detta hade endast städerna gagn av, medan landsbygden icke hade något gagn därav, varför landsbygden nu borde få det genom att riksdagen tillåte en ettårig fortsättningsskola på den sexåriga folkskolan. Jag får säga, att jag tycker, att det skulle vara till ogagn för landsbygden att ordna saken på det sättet. Den föregående talaren har all-

deles bortsett ifrån, att fortsättningsskolans uppgift är att under två år, för 13- och 14-årsåldern, se till, att skolan bibehåller sitt tag i ungdomen. Just därför är det alldeles orimligt att tänka sig annat, än att den ettåriga fortsättningsskolan, även om det skulle medges, att dess timantal blir lika stort som nu för den tvååriga, i alla händelser helt naturligt blir av betydligt mindre värde för ungdomen. Det kan aldrig med någon framgång försvaras, att de fattigaste bygderna, de glest befolkade bygderna, skulle på grund av de olägenheter, som med denna deras ställning följa, också ha sämre skolväsen än de bygder, som i fråga om tillgångar och kommunikationer ha det bättre ställt.

Det sades, att alla skolans vänner skulle vara glada och intresserade av, att fortsättningsskolan blir populär, men att fortsättningsskolan icke skulle kunna bli populär, i fall man skulle tvingas att hålla den under två år i stället för ett år. Nu förhåller det sig ju på det sättet att, såvitt jag inte är alldeles fel underrättad, över 60 procent av alla skoldistrikt ha, redan innan de äro tvungna till det, genomfört den tvååriga fortsättningsskolan. Det vittnar inte dåligt om fortsättningsskolans popularitet här i landet. För övrigt får väl inte populariteten vara det enbart avgörande i fråga om denna skolforms genomförande. Det ligger naturligtvis i statens intresse att hindra en tidig exploatering på arbetsmarknaden av den uppväxande ungdomen i brytningsåldern, hindra den från att nödgas offra de fördelar, som en god fortsättningsskola kan föra med sig.

Det kan inte heller undgå att väcka betänkligheter, att riksdagen, innan 1918 års skolreform i detta hänseende genomförts, skall börja göra ändringar i densamma enbart på sådana skäl, som nu äro framkomna. Det har dock icke fallit någon in att förneka den tvååriga fortsättningsskolans stora värde i uppfostringshänseende gentemot den ettåriga. Det enda, synes det mig, som skulle kunna föranleda någon ändring i riksdagens uppfattning under den tid, som skolreformen genomföres, vore väl, om ifrån uppfostringssynpunkt några betänkligheter komme fram efter den erfarenhet som gjorts. Det är ingen, som ens har påstått, att den ettåriga fortsättningsskolan på något sätt skulle vara överlägsen ur uppfostringssynpunkt. Detta bör väl ändå vara det avgörande för riksdagen, när den går att fatta beslut i denna fråga.

Alltså ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Svensson, Martin: Under förra året fattade riksdagen beslut att i någon mån modifiera bestämmelserna om fortsättningsskola, såsom den föregående talaren omnämnde, då det stadgades, att där det fanns obligatorisk sjuårig folkskola, det endast skulle behövas ettårig fortsättningsskola. Jag har observerat, att man på ett och annat ställe redan är i färd med att omlägga fortsättningsskolan med stöd av denna nya lagbestämmelse, så att, där det förut varit tvåårig fortsättningsskola, man omlägger den till ettårig. Det skäl, som där är det avgörande, är, att det finns åtskilliga barn, som behöva komma ut i förvärvsarbete, varför den omständigheten, att de skulle behöva stanna kvar för att bevista den andra årskursen, bleve för föräldrarna synnerligen betungande. Samma skäl, som i detta fall vad städerna angår föreligger, när det gäller en modifikation, föreligger också för landsbygdens del. Även där står man ofta inför det förhållandet, att barnen behöva komma ut för att förtjäna sitt levebröd, men det är synnerligen svårt för dem att kunna erhålla någon plats, där de kunna få sitt uppehälle, om de ha att passa på den andra årskursen.

Nu säger visserligen utskottet här, att den nuvarande lydelsen lämnar all skäligen rörelsefrihet för skolstyrelserna beträffande meddelande av befrielse från skolgången. De orsaker, som finnas för befrielse, skola ju vara sjukdom, lyte eller liknande förhållanden, men det finns ofta fall, som man inte kan hänföra till någon sådan omständighet.

*Om
fortsättnings-
skolans
anordnande
som ettårig.
(Forts.)*

Om
fortsättnings-
skolans
anordnande
som ettårig.
(Forts.)

Vi tänka oss, att det är en frisk och hurtig gosse, som i början på 1927 fyller 13 år. Han fullbordar sin folkskola den 1 juni 1927. Han går sedan första året i fortsättningsskola i december 1927 och januari 1928. Därefter kommer han in i konfirmandskolan och konfirmeras vid pingst 1928. Förhållandena i hemmet kunna vara sådana, att föräldrarna icke kunna försörja honom längre, och de ha ingen önskan att gå till kommunen och bedja om något bidrag. Gossen själv är stark och hurtig och företagsam, han vill komma ut och reda sig och han anser, att han skulle kunna det, men han nödgas ändå stanna kvar i hemmet för att bevista den andra kursen. När han omsider bevistat den, så kanske inte årstiden är lämplig för honom att söka anställning, utan han nödgas stanna hemma ett helt år. Skolstyrelserna stå ofta inför sådana fall, då de skulle vilja dispensera från den andra årskursen, men icke anse sig kunna göra det.

Jag tror också, att betydelsen av denna andra årskurs i rätt stor mån överskattas. Då det är så ringa barnantal, att båda årsklasserna undervisas gemensamt, blir det ju i huvudsak endast en repetitionskurs. Jag tror, att man ofta träffar på sådana fall, där skolstyrelserna inse, att det skulle vara befogade skäl att tillmötesgå framställningar om dispens, men sådana författningarna för närvarande äro, anse de sig, som sagt, förhindrade att göra det.

Den reservation, som är avgiven, är ju hällen i hovsam form. Den begär ju en utredning, där man kan ta under övervägande både det ena och det andra förslaget, och jag tror, att det skulle verka lugnande på opinionen och underlätta arbetet för skolstyrelserna, då de ha att genomföra denna nya organisationsform, om man toge hänsyn till vad reservanterna här begärt, nämligen en utredning i den riktning, som deras kläm avser.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Boberg*.

Herr Almkvist: Herr talman, mina herrar! Jag kan instämma med den siste ärade talaren däri, att den reservation, som är avgiven, är hovsam med hänsyn till såväl formen som till yrkandet. Den avviker fördelaktigt från de framlagda motionerna och innebär en väsentlig reducering av dessas krav. Då jag det oaktat för min del icke anser mig böra tillstyrka reservationen, sker det huvudsakligen av följande grunder. Herr Olsson snuddade vid ett av de för mig avgörande skälen, nämligen att fortsättningsskolan av 1918 års typ redan nu av skoldistriktet i mycket stor utsträckning frivilligt inrättats. Han nämnde procenttalet 60, men det verkliga är betydligt högre. Om man ser förhållandena i stort sett över hela landet, så ha de obligatoriska fortsättningsskolorna införts i 68 procent av samtliga skoldistrikt. Till och med i Norrland, där den förste ärade talaren angav att förhållandena skulle vara särskilt svåra, har man i mycket stor utsträckning ansett sig på frivillighetens väg kunna införa den nya skolorganisationen, i det av Norrlands 248 skoldistrikt 110 eller 45 procent redan ha upprättat tvååriga fortsättningsskolor. Ser man på landet i övrigt, finner man i Skåne ungdomsskolor av ifrågavarande typ endast i 21 procent av samtliga skoldistrikt, men detta beror därpå, att i dessa trakter de sjuåriga folkskolorna äro talrikt företrädde. Dessa sjuåriga skolor ha på grund av riksdagens fjolårsbeslut erhållit rätt att anordna sina fortsättningsskolor med ettårig kurs. Det framstår såsom uppenbart, att den formen är rimlig och rättvis, eftersom det sjunde skolåret omfattar full undervisningstid, då däremot första året av fortsättningsskolan endast omfattar en tid av 180 timmar. Vad därefter Svealand och Götaland, med undantag av Skåne, beträffar, äro fortsättningsskolor av 1918 års typ införda i 1.481 skoldistrikt av 1.830, alltså i över 81 procent av samtliga skol-

distrikt. Jag tycker, att dessa siffror vältaligt vittna om, att påståendena om de synnerligen stora svårigheterna dock måste vara i hög grad överdrivna.

För min del är jag emellertid icke alls blind för, att man möter svårigheter vid ungdomsskoleorganisationens genomförande. Svårigheter äro även tillfinnandes på vissa håll inom de skoldistrikt där, enligt vad jag nu nämnt, man redan anordnat tvååriga fortsättningsskolor, och svårigheter återstå tillika att övervinna framdeles, men fördenskull bör man icke misströsta eller vidtaga ändringar, som skulle komma att lända till verklig skada, ty, det vill jag säga, att, därest riksdagen bifölle den nu avgivna reservationen, skulle verkligt betydande svårigheter uppstå. Riksdagens bifall till reservationen i denna fråga skulle nämligen knappt vara fattat, förrän man på många håll i landet omedelbart skulle anstränga sig för att riva sönder den organisation, som nu i så stor utsträckning blivit på frivillighetens väg genomförd. Då kunde man till och med ha skäl befara, att värdet av den nya organisationen helt äventyrades.

Vad vidare herr Martin Svenssons anförande vidkommer, äger det nog sin riktighet, att det i vissa fall kan möta en del svårigheter för familjer, som äro i behov av att så snart som möjligt få ut sina barn i förvärvsarbete, att låta barnen fullgöra fortsättningsskolplikten, men de lokala skolmyndigheterna ha i gällande författningar klara och tydliga anvisningar om, vilka åtgärder, som i dylika fall böra vidtagas.

För övrigt är det, enligt min åsikt, oriktigt att på denna sak lägga övervägande eller uteslutande förvärvssynpunkter. Det viktigaste intresse, som här skall tillvaratagas, är ungdomens, icke föräldrarnas. När riksdagen 1918 enhälligt gick in för denna reform, så skedde det därför, att man efter mångåriga utredningar hade kommit till den uppfattningen, att det var nödvändigt även för vårt land att vidtaga särskilda åtgärder för ungdomens fostran under brytningsåren. I de vidtagna dispositionerna inlade man ett moment av profylaktisk karaktär, som man icke nu får bortse ifrån, ty det äger ännu gällande kraft. Genom fortsättningsskolornas omdaning ville man icke blott tillgodose ungdomens kunskapsbehov utan även bidraga till deras karaktärsdanning under viktiga ungdomsår. Man såg ungdomen gå fram mot en allt större och större förvildning, och detta berodde i rätt väsentlig mån därpå, att det för de unga i de år, det här var frågan om, 13-, 14- och 15-årsåldern, icke fanns tillräcklig och lämplig sysselsättning, vartill kom att hemmens makt i många fall var bruten och att skolan icke vidare hade något grepp om de unga. Man kunde konstatera, att via sysslolöshetens väg en stor del av ungdomen kom in på ännu farligare stigar, den rena brottslighetens. Det talades ju också i mycket stor utsträckning om den tilltagande brottsligheten bland ungdomen.

I väsentlig mån kvarstå dessa omständigheter ännu och äro ägnade att tagas i betraktande, då man beslutar om fortsättningsskolan. Det är för att man åtminstone i någon mån skall kunna behålla en kontrollerande makt över de unga i en farlig tid och om möjligt hindra dem från att komma in på vägar, vilka man inte ville se dem vandra, som skolans vänner tillnåta fortsättningsskolan en större betydelse, än den, man i allmänhet synes vilja giva den.

Jag kan alltså, herr talman, för min del icke finna, att då organisationen ännu icke obligatoriskt trätt i kraft, det skulle föreligga någon anledning för riksdagen att, därför att vissa svårigheter vid organisationens genomförande kunna konstateras, frångå den enhälliga uppfattning, som tog sig uttryck år 1918.

Vårt land är nu i lika hög grad som då i behov av upplysta medborgare, som äga en god och stark karaktär, som äro arbetsdugliga och arbetsvilliga, som äga förmåga att fullgöra sina plikter i samhället och inse sina skyldigheter mot detsamma. Jag tror, att den nya ungdomsskolan, fastän ännu bristfällig och ofullkomlig, skall om den får fortsätta sitt arbete och sin utveckling, bi-

*Om
fortsättnings-
skolans
anordnande
som ettårig.
(Forts.)*

Om
fortsättnings-
skolans
anordnande
som ettårig.
(Forts.)

draga till fostrandet av sådana medborgare, och därför ber jag att få tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergqvist: Herr Oscar Olsson framhöll såsom skäl för att man icke bör rubba den tvååriga fortsättningsskolan, den önskan man hyser, att skolan bör behålla taget över ungdomen så länge som möjligt. Jag vill visserligen ingalunda underkänna det skälet, men jag undrar, om icke hemmet, när det gäller att förverkliga detta önskemål, har lika stor betydelse för de unga som skolan, och om icke pojkar eller flickor, när de kommit upp till fjorton- eller femtonårsåldern, böra anses hava kommit så långt, att de, såsom också påpekats, böra komma ut på förvärvsarbete med det snaraste. Det är då i många hem en önskan, att man icke skall hålla dessa barn för länge under skolplikten utan man vill, att de skola komma ut och förtjäna sitt levebröd. Jag vill nämna, att jag känner sådana fall icke blott från den rena allmogebygden utan det finns en mycket stark stämning härför även i stora industrisamhällen, varom jag haft tillfälle att i tillräcklig grad övertyga mig.

Nu säger herr Olsson, att det icke är lämpligt, att de fattigaste bygderna skola få sämre skolväsen än de bättre lottade. Ja, vore det meningen, att man här skulle inrätta ett sämre skolväsen, då skulle jag ge herr Olsson rätt. Men detta är ingalunda reservanternas avsikt, ty reservanterna hava uttryckligen betonat, att det icke alls är fråga om att på något sätt inskränka eller begränsa den kunskapskurs, som är fastställd för fortsättningsskolan.

När jag nu hör på försvararna för utskottets ståndpunkt, kan jag icke värja mig för den tanken, att de genom sitt sätt att resonera komma i strid med varandra och med sig själva inbördes. Ty å ena sidan resonerar man så här: skall det vara rimligt att man företager en ändring i organisationen av fortsättningsskolan, innan denna skolorganisation ännu är genomförd? Å andra sidan säger man, att här har man infört så många fortsättningsskolor med tvååriga kurser, att det av den anledningen icke är lämpligt att man gör någon ändring. Kan man verkligen förena dessa båda argument med varandra?

Jag skulle icke kämpa för denna sak, om jag icke vore livligt övertygad därom, att det skulle gagna fortsättningsskolan och folkbildningen i vårt land, lärest man medgäve, att i de fall där omständigheterna sådant påfordra, fortsättningsskolan finge anordnas såsom ettårig utan att man därmed prutade av på den för skolan fastställda kursen.

Herr Schedin: Herr talman! Jag kan inte underlåta att fästa uppmärksamheten på den enligt mitt tycke rätt så lättvindiga bevisföring, som herrar Oscar Olsson och Almkvist här hava presterat till försvar för utskottets uppfattning i den här delen. När herr Oscar Olsson säger, att ett bifall i enlighet med reservationen skulle innebära, att man komme att bestå de fattiga, mera avlägsna och i socialt hänseende sämre lottade bygderna med ett sämre skolväsen, så slår han ju därmed på samma sträng som i fjol, ehuru det likvisst då ådagalades ganska kraftigt, att dessa bygder kanske skulle komma att uppfatta en sådan lättnad i bestämmelserna som den, reservationen här innebär, på ett helt annat sätt än herr Olsson velat göra gällande. Det är ju så ändå, att vårt folkskolväsen kanske säkrast vilar på det fundament, som heter folkets förtroende. Nu vet jag ju, att man på det här området också måste stadga bestämmelser, som säga ifrån, att så och så bör det vara. Det är heller ingalunda min mening med mitt ställningstagande till detta spörsmål att vilja åstadkomma lättnader annat än i avseende på tiden för bestämmelsernas genomförande. Men jag tror, att om man komme därhän, att man kunde motarbeta sådana yttringar, som vi hade att behandla i första kammarens första tillfälliga utskott härom dagen med anledning av en motion av herr Eli Svänsson i Kalmar, skulle detta vara till för-

del för skolväsendet. I den nämnda motionen gällde det att bereda skolmyndigheterna hjälp från ordningsmaktens sida när man skall söka få barnen att gå i skolan, och att således söka motverka det oskick, som förekommer vid s. k. skolstrejker m. m. Dylika förhållanden måste väl anses vittna om, att systemet icke i allo är som det bör vara. Detta är icke någon fråga om popularitet eller icke popularitet, utan vad det är tal om här, är, huruvida systemet är byggt på folkets förtroende eller icke. Och jag tror, att om man avlyssnar rösterna ute ifrån bygderna, ha de nog ett annat innehåll än man här gjort gällande. Det finns till och med folkskollärare, som hava yttrat, att om det skall bli någon verklig mening med fortsättningsskolan, så måste den göras ettårig, så att kunskapsmeddelesen inom den föreskrivna ramen kan bibringas eleverna mera samlad. Jag skulle också tro, att om man kunde följa den väg, reservanterna här gått och således påyrka en utredning, till följd varav måhända en fortsättningsskola med ettårig kurs kunde bli en möjlighet, skulle detta vara mycket lyckligt. Jag är nämligen övertygad om, att den anordningen av fortsättningsskolan står betydligt över den form av samma skola, som vilar på föreskriften, att fortsättningsskolan skall vara tvåårig — med rätt så litet timantal per år för själva undervisningen. Detta har ju till följd, att barnen under den övriga tiden äro fria och således kunna, särskilt när det gäller barn från hem, där arbetsmöjligheterna i själva hemmet äro mindre, göra allsköns ofog. Jag undrar, herr Almkvist, om det är möjligt att under detta andra år i fortsättningsskolan kunna tillbakahålla det där, som »fåfång gå», så ofta åstadkommer i de ungas hjärtan? Jag tyckte, att herr Almkvist tog litet lättvindigt på saken när han ville säga, att under de där sex veckorna, som skolgången räcker, få vi ett sådant grepp på dem. Under den tiden skulle alltså en hel del ogagn hos ungdomen kunna motverkas. Jag måste tro, att detta var nog något verklighetsfrämmande synpunkter, han anlade på problemet, ty om det vore så lätt gjort att komma till ett gott resultat, så skulle jag vara den första att tillstyrka den tvååriga fortsättningsskolans omedelbara genomförande.

Vad nu själva uppfostringen beträffar, som herr Olsson talade om, så tror jag, att i uppfostringshänseende har ingen klagat på fortsättningsskolan. Men jag är rädd för att i ett hem, där barnen gå utan att ha något att göra allra största delen av året, blir deras fostran sämre än den blir, om barnen sättas till ett för dem lämpligt arbete. Ätminstone är det den uppfattning, jag som landsbygdsrepresentant har. Det skall därför icke kunna sägas, att det från vår sida förelegat någon avsikt att motverka folkupplysningen. En sådan tanke är mig fjärran. Den provins, därifrån jag är, har i stället på ett annat område inom folkundervisningen kommit att stå ganska högt, nämligen i fråga om införande av heltidsläsning.

Vad jag önskar i denna fråga är, att folkskoleväsendet skall bäras upp av folkets förtroende, att folkupplysningen, denna hela folket höjande mäktiga faktor, må så ordnas, att det blir en samverkan mellan skola och hem. Jag fruktar, att det håller på att brista i den delen på sina håll, ehuru jag också tror att skolreformatörerna börjat se, att man kanske tog ett *tillräckligt* långt steg 1918.

Det är därför, jag ansluter mig till reservanternas förslag vid den här föredragna punkten, ehuru jag tycker, att reservanterna verkligen kunde ha haft mod, att när de nu föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning om de spörsmål, som kunna tänkas stå i sammanhang med samma hänvändelse, också tillstyrka bifall till min motion om uppskov med införande av fortsättningsskolan enligt 1918 års stadga. Det brukar ju vara så, att de två sakerna — uppskov och utredning — annars stå i nära förhållande till varandra, och att under detta uppskov utredningen skulle kunnat ådagaläggas, vilken

Om
fortsättnings-
skolans
anordnande
som ettårig.
(Forts.)

Om
fortsättnings-
skolans
anordnande
som ettårig.
(Forts.)

väg som innebure den lyckligaste lösningen av problemet i fråga. Men då något tillstyrkande av motionen icke skett och ingen inom utskottet vågat i den delen gå längre än reservanternas, skall jag naturligtvis icke heller framställa något yrkande om bifall till min motion.

På det kraftigaste vill jag emellertid yrka bifall till reservationen, som ju avser skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, huruvida fortsättningsskolan må, *där förhållandena så påkalla*, kunna anordnas som ettårig.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag är lika angelägen som den siste ärade talaren om en förtröendefull samverkan mellan skola och hem. Men, såsom redan nu blivit påvisat, är denna samverkan synnerligen glädjande. Jag tog till en alldeles för låg siffra, när jag sade, att det var minst 60 procent av skoldistriktet, som redan infört tvåårig fortsättningsskola. Det har ju upplysts, att det var närmare 70 procent av samtliga skoldistrikt, som redan infört denna skolform. Men dessutom hör dit den upplysningen, att i Skåne den tvååriga fortsättningsskolan inte var genomförd på långt när i den utsträckning som i Norrland. Detta berodde emellertid på, att skoldistriktet i Skåne hade 7-årig folkskola med därpå följande ettårig fortsättningsskola, således en skolform, som är väl så bra som den 6-åriga folkskolan med tvåårig fortsättningsskola. Att här komma och insinuera något slags jäsande missnöje med 1918 års beslut, tror jag är att taga till väl hårt.

Så har herr Bergqvist i år liksom herr Schedin i fjol framhållit, att hemmets uppfostrande inverkan på barnen måtte väl vara så god som skolans. Men nu hör jag, att herr Schedin i år är rädd för, att om tretton- och fjortonåringar, möjligen även femtonåringar, skola gå i fortsättningsskolans andra årskurs, komma de att hitta på så mycket ofog, därför att de komma att gå sysslolösa en lång tid. Jag vill då säga, att jag icke trott, att hemmen här i Sverige i våra fattiga bygder vore av den arten, att i de hemmen sysselsättning icke skulle kunna beredas åt tretton- och fjortonåringar, möjligen också åt femtonåringar. I stort sett får man väl ändå gå in på, att det icke är lämpligt, att för tretton- och fjortonåringar förvärvsarbetsynpunkten skall vara den bestämmande och göra sig gällande i strid emot skolans uppfostringssynpunkter.

Jag kan inte finna, att vare sig den siste ärade talaren eller herr Bergqvist här anfört sådana skäl, som skulle kunna förmå oss på motsidan att, såsom också från vår sida påpekats, innan 1918 års skolreform genomförts här i landet, skriva och begära en utredning, som skulle försämra denna reform.

Herr Almkvist: Herr talman! Jag skall icke gå in på herr Schedins uttalanden i vidare mån än att jag ber att få svara på en reprimand, som han riktade mot mig då han sade, att jag skulle ha tagit för lättvindigt på det här problemet, när jag tillmätt andra skolåret i fortsättningsskolan sådan betydelse ur uppfostringssynpunkt. Om han ansett, att detta år hade haft någon större betydelse i den delen, skulle han, efter vad han yttrade, ha varit den första att tillstyrka bestämmelsernas bibehållande. Jag vill då erinra honom om, att jag sade, att fortsättningsskolan, ehuru bristfällig, dock i någon mån kunde fullgöra den uppgift, man förväntar av densamma med hänsyn till ungdomens uppfostran. Allt vad som kan göras i det hänseendet har betydelse för människornas utveckling och är av uppbyggande art. Däremot är allt, som göres för att hindra eller försvåra ungdomens fostran, av nedrivande och följaktligen, från mina synpunkter sett, icke understödjänsvärd karaktär.

Herr Larson, Edward: Herr talman! Då jag nu kommer att rösta för denna reservation, skall jag med några ord be att få angiva varför jag gör detta. Det är därför, att den undervisning, som meddelas i fortsättningsskolan visat

sig på vissa håll icke motsvara förväntningarna. Härav följer, att ett bifall till föreliggande reservation mycket väl kan försvaras. Det är ju strängt taget inte någon större skillnad på utskottets och reservanternas förslag. Så vitt jag förstår är det inte alls fråga om att göra någon inskränkning i det kunskapsmått, som nu erhålles i fortsättningsskolan, utan det är endast fråga om att koncentrera undervisningstiden till ett år. Då man vet, vilka svårigheter många gånger förefinnas på landet för de mindre bemedlade, och att barnen därför mycket tidigt behöva gå ut i förvärvsarbete, så är det uppenbart, att om en utredning kan visa, att samma kunskapsmått kan ges åt barnen på ett år, medan skoltiden för närvarande i regel är två år, så synes det mig, att riksdagen icke borde motsätta sig en begäran om utredning av den saken.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Schedin: Det är med anledning av ett moment av herr Olssons anförande, som jag skall be att få giva en liten replik. Han talade om det förkastliga i att använda 13-åringar till förvärvsarbete. Jag begär inte, att herr Olsson skall känna till alla de många fattiga hem, som finnas i skilda delar av landsbygden, känna dem så väl, att han skulle kunna i det här sammanhanget komma att tänka på särskilt de hem, som ligga på orter, där man tager in barnen i småskolan vartannat år. Detta har nämligen till följd, att åldersgränsen flyttas fram åtskilligt, så att det inte blir fråga om att i fortsättningsskolan undervisa 13—14-åringar utan i en hel del fall 15—16-åringar. Då skulle jag tro, att förhållandena ställa sig betydligt annorlunda! Då det dessutom var fråga om, att biskop Bergqvist och undertecknad skulle ha olika uppfattning om hemmets uppfostrande inverkan på barnen, så vill jag säga, att det finns fattiga och enkla hem, det erkänner jag — och det har herr Olsson också talat om såväl i det här sammanhanget som i andra — där det inte finns arbete för dessa 14—15-åringar. Genom bestämmelsen om tvåårig fortsättningsskola hindras då dessa barn att få arbete hos andra därigenom, att de äro bundna vid skolan dessa sex veckor, och detta kommer naturligtvis att inverka menligt på förvärvsmöjligheterna. I dylika fall kommer skolgången enligt min uppfattning knappast att bli av positiv utan kanske av negativ betydelse.

Med denna rättelse av framställningen vill jag hava bemött herr Olssons synpunkter i den här delen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmanen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i motsvarande del av den vid förevarande punkt avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 164 mom. 3 och antager det förslag, som innefattas i motsvarande del av den vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Om
fortsättnings-
skolans
anordnande
som ettårig.
(Forts.)

Om
fortsättnings-
skolans
anordnande
som ettårig.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr förste vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 32.

Mom. 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 165—167.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 168.

Lades till handlingarna.

Punkten 169.

Mom. I.

Anslag till
stipendier åt
elever vid
folkhögskolor.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att uppföra det ordinarie anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor såsom förslagsanslag med ett belopp av 220,000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande momentet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

a) uppföra det ordinarie reservationsanslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor med oförändrat belopp, 140,000 kronor,

b), i likhet med vad för innevarande budgetår ägt rum, till förstärkande av det ordinarie reservationsanslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor anvisa för budgetåret 1926—1927 ett extra anslag av 80,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Oscar Olsson, J. G. Waller, C. A. Carlsson* i Gävle och *S. Bengtsson* i Norup, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte uppföra det ordinarie anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor såsom förslagsanslag med ett belopp av 220,000 kronor.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! I denna punkt är det ju ingen meningsskiljaktighet beträffande anslagsbeloppet. Meningsskiljaktigheten gäller, huruvida detta skall vara ett reservationsanslag eller ett förslagsanslag. Man kan ju tycka, att det ena eller det andra skulle vara rätt så likgiltigt, då anslaget ändå inte har gått åt under det senaste året, men just därför torde det inte heller vålla några betänkligheter, om man skulle göra anslaget till förslagsanslag. Det är visserligen sant, att det är principiellt riktigt att begränsa anslagssummorna, men det finnes vissa fall, då man måste göra undantag från principerna, om man icke skall skada det syfte, man velat vinna genom sina åtgärder i övrigt. Och här föreligger ett sådant fall. Från många folkhögskolektorer, för att inte säga från nästan alla folkhögskolemän, som haft med

denna sak att göra, ha anförts klagomål över att tillströmningen av elever till folkhögskolorna blivit så pass liten som den nu är, detta på grund av att folkhögskolerektorerna icke kunnat säga bestämt till dem, som gjort förfrågningar rörande stipendier, att de skulle kunna få stipendierna, ehuru dessa tillämnade elever på grund av sina ekonomiska villkor äro berättigade därtill. Folkhögskolerektorerna kunna i detta fall inte lämna bestämt besked, så länge detta anslag är begränsat och så länge den anslagssumma riksdagen bestämt, inte får överskridas. Således äro alla folkhögskolans vänner och nära nog alla, som sett de olägenheter, denna anordning medfört, ense om, att anslaget måste ändra karaktär för att man skall vinna det syfte, som med anslaget har avsetts.

Anslag till stipendier åt elever vid folkhögskolor.
(Forts.)

Jag tror för övrigt inte, att detta förslagsanslag, som jag nu talat för, kommer att överskridas. Det överskott, som finnes på anslaget från föregående år, tyder inte på att någon risk föreligger för att det skall överskridas. Den enda förändring, som kan väntas inträda, är, att folkhögskolerektorerna vid förfrågningar från inträdessökande, som äro berättigade att erhålla stipendier, kunna säga: ni få stipendierna, om ni inträda i folkhögskolan.

Då det borde ligga i allas intresse att en så stark tillströmning som möjligt kommer att ske till folkhögskolorna, så tror jag, att kammaren skulle göra mycket klokt i att bifalla Kungl. Maj:ts förslag i detta hänseende, för vilket jag reserverat mig.

Jag ber således, herr talman, att med stöd av det nu anförda få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

I detta anförande instämde herr *Carl Carlsson*.

Herr Bergqvist: Herr talman! Till stipendier åt elever vid folkhögskolor har under de sista budgetåren utgått ett ordinarie reservationsanslag av 140,000 kronor, varjämte anvisats ett extra anslag å 80,000 kronor till förstärkning av nämnda reservationsanslag. Nu har emellertid departementschefen föreslagit, att dessa båda anslag skulle sammanslås till ett enda förslagsanslag å 220,000 kronor och att detta sammanslagna anslag skulle bli ett ordinarie förslagsanslag.

Utskottet har icke velat gå med på detta förslag, dels därför att riksdagen tidigare, för inte så många år sedan, ändrat om detta anslags natur från förslagsanslag till reservationsanslag, dels därför att utskottet icke ansett en ändring behövlig, emedan det finns en reservation på 1924—1925 års anslag å 31,292 kronor. Det synes sålunda, som om anslaget icke blivit helt förbrukat, och att under sådana förhållanden omändra anslagets natur till förslagsanslag har utskottet icke ansett vara fullt motiverat.

Jag kan icke riktigt skriva under herr Olssons motivering för sitt yrkande. Å ena sidan säger herr Olsson att om icke anslaget blivit fullt utnyttjat, så bör man väl åtminstone icke hysa betänkligheter för att göra det till förslagsanslag, ty det kan icke innebära någon fara. Å andra sidan säger han, att om man gör det till förslagsanslag, kommer det att tagas betydligt mycket mer i anspråk än vad nu är fallet. Dessa båda synpunkter synas vara svåra att förena. De hänföra sig för övrigt till sådana där förmodanden, som man icke kan på förhand bedöma.

Ett ytterligare skäl för utskottets ståndpunkt i detta fall har varit det, att på jordbruksdepartementets stat även finns ett motsvarande anslag till elever vid lantbruksskolorna. Departementschefen har icke ansett sig böra föreslå detta sistnämnda anslag såsom förslagsanslag utan bibehållit dess natur av reservationsanslag, vilket statsutskottet ansett vara en försiktighetsåtgärd, som man även beträffande nu ifrågavarande huvudtitel icke borde frångå.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Anslag till
stipendier åt
elever vid
folkhögskolor.
(Forts.)

Herr **Andersson, Elof**: Jag ber att få uttala min tacksamhet till departementschefen för hans förslag om att förändra förevarande anslags karaktär från reservationsanslag, som det förut varit, till ordinarie förslagsanslag.

För den, som ute i landet har sin verksamhet förlagd på folkhögskolans område — jag tänker nu särskilt på skolornas styrelse och lärare — har det varit ett länge närt önskemål att få detta anslags karaktär förändrad, ty sådant det varit förut har det, såsom det uttryckes här i reservationen, inneburit ett ovisshetsmoment, som man gärna ville ha bortarbetat. Genom ett bifall till reservationen, synes det mig, behöver detta ovisshetsmoment icke längre komma i fråga, utan man kan räkna med, att alla elever, som komma till folkhögskolan, kunna få stipendier till visst, förut angivet belopp.

Jag vill därför på det livligaste yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande momentet hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr **Olsson, Oscar**, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 169 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr **Olsson, Oscar**, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 36;

Nej — 43.

Om understöd
för deltagande
i vissa kurser
vid
folkhögskolor.

Mom. II.

I en inom första kammaren av fröken **Kerstin Hesselgren** väckt motion (nr 112) hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att understöd ur anslaget till understöd åt folkhögskoleelever till viss del måtte kunna utgå till deltagare i vid folkhögskolor anordnade kortare kurser, huvudsakligen avsedda för industriarbetande ungdom.

Utskottet, som ansett sig böra till saklig behandling upptaga detta yrkande i samband med sitt utlåtande angående det ordinarie anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor, hade i det nu föredragna momentet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå fröken Hesselgrens ifrågakvarande motion (I: 112).

Fröken Hesselgren: Jag har i min motion hemställt, att industriarbetar- *Om understöd*
 ungdomen skall få tillgång till stipendier för kortare vistelse vid folkhögskolor, *för deltagande*
 och jag tror det är en sak, som betyder ofantligt mycket, därför att denna *i vissa kurser*
 ungdom kanske mer än någon annan ungdom behöver denna hjälp för att ernå *vid*
 den vidgade syn på livet, som en vistelse vid en folkhögskola ofta kan skänka. *folkhögskolor.*
 (Forts.)

Motionen har nu avstyrkts av utskottet, men det har skett med ett yttrande, som gör, att avstyrkandet icke känns på något sätt bittert för motionären. Utskottet har sagt, att det finner syftet med motionärens förslag värt allt beaktande, men att yrkandet icke lämpligen bör tillgodoses i den form, som motionären begär, och utskottet pekar på en annan väg för sakens realiserande.

Jag har egentligen begärt ordet här för att begagna tillfället att rikta en mycket varm vädjan till Kungl. Maj:t att snarast möjligt följa den väg, som här anvisats, d. v. s. att taga upp detta spörsmål i samband med frågan om folkbildningsarbetet, som väl är att hoppas snart kommer upp.

Jag är mycket tacksam för att utskottet påvisat denna väg, och jag hoppas, att den kommer att leda till resultat.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande momentet hemställt.

Punkten 170.

Lades till handlingarna.

Punkterna 171—190.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 191.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. A. Enhörning* m. fl. (nr 123) och den andra inom andra kammaren av herrar *C. J. Öberg* och *H. Lagerkwist* (nr 249) hade hemställts, att riksdagen till beredande av understöd åt ett handelsgymnasium i Sundsvall måtte för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra anslag av 15,000 kronor att utgå på de villkor och enligt de bestämmelser, som vore föreskrivna för hittillsvarande statsunderstödda handelsgymnasier.

*Om understöd
 åt ett handels-
 gymnasium
 i Sundsvall.*

Utskottet hade i det nu förevarande momentet på anförda skäl hemställt, att herrar Enhörnings m. fl. samt Öbergs och Lagerkwists berörda motioner (I: 123 och II: 249) icke måtte vinna riksdagens bifall.

Reservation hade avgivits av herrar *S. H. Kvarnzelius*, *J. G. Walles*, *A. Wiklund* och *G. Strindlund*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till herrar Enhörnings m. fl. samt Öbergs och Lagerkwists motioner I: 123 och II: 249.

Herr Enhörning: Herr greve och talman. mina herrar! Jag beklagar, att statsutskottet intagit en avvisande ståndpunkt beträffande frågan om upprättandet av ett statsunderstött handelsgymnasium för Norrland. Med de goda reservanternas hjälp torde det väl icke vara totalt uteslutet att vinna kammaren för motionens syfte, och jag vill då icke underlåta att framdraga några synpunkter, som belysa föreliggande fråga, i hopp om att kammaren har mer öppen

Om understöd
åt ett handels-
gymnasium
i Sundsvall.
(Forts.)

blick för Norrlands utveckling och för dess unga mäns uppfostran i merkantil riktning än majoriteten i utskottet.

Frågan om upprättandet av ett handelsgymnasium i Sundsvall är icke någon ny fråga, utan har tvärtom länge varit aktuell så väl bland köpmannakretsar inom den rayon, som närmast beröres av den ifrågasatta läroanstalten, som även på annat håll. I ett år 1910 avgivet betänkande i fråga om handelsundervisningens ordnande anföres sålunda bland annat ett yttrande av Stockholms handelskammare, som uttalar den åsikten, »att det vore önskvärt, att ytterligare högre handelsinstitut, d. v. s. handelsgymnasier — varav då endast funnos fyra — bleve inrättade i de större industri- och handelsstäder vilka befunnos villiga att lämna betryggande bidrag till upprätthållande av dylik läroanstalt, och bland sådana städer nämndes bland andra särskilt Sundsvall, såsom utgörande medelpunkten för ett omfattande distrikt med högt utvecklad industriell och kommersiell verksamhet. 1913 års handelsgymnasiekommitté framhöll också, att »Norrlands kommersiella utveckling i mån av förädlingsindustriernas tillväxt komme att kräva inrättandet av högre handelsundervisningsanstalter», något som icke finge förbises. Att kommitterade emellertid icke framlade något förslag om upprättande av något till Norrland förlagt statsunderstött handelsgymnasium, synes till stor del ha haft sin grund däri, »att ingen norrländsk stad anmält sig vilja ifrågakomma som förlägningsort för något av de ifrågasatta handelsgymnasierna». Att Sundsvall denna gång icke anmälde sig såsom aspirant, berodde emellertid ingalunda därpå, att ett statsunderstött handelsgymnasium för Norrlands vidkommande av vederbörande ansågs obehövt. Tvärtom var kravet på en dylik läroanstalt livligt beaktad. Men enligt anteckningar som gjordes från auktoritativt håll, hade man ej att vänta statsbidrag för både högre och lägre handelsundervisning, och vid det val, man därvid hade att göra, ansågs det, med hänsyn till dåvarande förhållanden, lämpligast och säkrast att söka realisera förefintliga utsikter till understöd från statens sida för den lägre handelsundervisningen. Som bekant har sistnämnda undervisning sedermera rönt ett storartat beaktande från statsmakternas sida genom inrättande av handelsavdelningar såväl vid våra lärlings- och yrkesskolor som högre folkskolor, på samma gång statsbidrag lämnats en del privata eller halvkommunala handelsskolor. Frågan om den högre handelsundervisningens ordnande för Norrland väntar dock allt fortfarande på sin lösning, ehuru även inom riksdagen behovet av att åtgärder vidtagas för åstadkommande av ett handelsgymnasium i Norrland vunnit beaktande. I sitt utlåtande nr 96 vid 1921 års riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, angående omorganisation av handelsgymnasierna och deras förstatligande, framhåller sålunda statsutskottet, att då framdeles spörsmålet om nämnda läroanstalters förstatligande komme att tagas under förnyat övervägande, den synpunkten borde tagas under omprövning, huruvida icke en mer rättvis fördelning på landets olika delar av statsgymnasier av förevarande slag borde åstadkommas än dem, som skulle bliva en följd av statens övertagande av de dåvarande enskilda gymnasierna. Av den i riksdagen vid ärendets behandling förda diskussionen framgick också, att med statsutskottets nu nämnda uttalande främst avsågs, att det borde tillses att utbildningsbehovet för Norrlands vidkommande på det ifrågavarande området bleve tillgodosett. Om det nu, som väl troligt är, kommer att dröja med handelsgymnasiernas förstatligande, så framstår likväl behovet av ett handelsgymnasium för Norrland såsom krävande ett snart tillgodosende.

Ett bland de motiv, som jag kan tänka mig skulle tala mot upprättandet av ett nytt handelsgymnasium, vore väl, att vi ha tillräckligt med handelsgymnasier förut och att det för staten skulle ställa sig billigare att vid eventuellt behov utöka ett redan befintligt gymnasium än att upprätta ett nytt. Men var-

för har då ej denna princip tillämpats tidigare? Vi ha ju nu ett gymnasium i Hålsingborg, som ligger endast c:a fem mil från Malmö, och vi ha gymnasier i Norrköping och Örebro, vilka städer ligga på ett avstånd av 10 mil från varandra och resp. c:a 15 och 13 mil från huvudstaden, fågelvägen räknat. I Gävle finnes även ett genom donationer och bidrag av Gävle stad underhållet handelsinstitut, motsvarande ett handelsgymnasium och stående under statsinspektion, och dock ligger Gävle relativt nära huvudstaden jämfört med de övriga norrlandsstäderna.

*Om understöd
åt ett handels-
gymnasium
i Sundsvall.
(Forts.)*

Varför ha då dessa läroanstalter ansetts vara av behovet påkallade? Ja, helt naturligt för att göra här ifrågavarande undervisning tillgänglig för så många som möjligt inom olika delar av landet och då även för sådan ungdom, som ej har råd att kosta på sig dyrbara resor och vistas från hemmet på långt avlägsna orter. Dessutom tillkommer ett annat skäl, som ej torde vara minst viktigt: Föräldrar och målsmän hysa stor farhåga för att skicka ungdom i sexton—sjutton års åldern till långt avlägsna orter, där de unga i det privata livet ej kunna stå under direkt uppsikt av sina närmaste eller där åtminstone tillsynen över dem ställer sig ytterst svår. Om vi tänka oss den ungdom från mellersta och övre Norrland, som verkligen använder sig av högre handelsundervisning, så vänder den sig i regel till Stockholm, som har ett gammalt, väl inarbetat handelsgymnasium med stadgat gott anseende. Även Örebro besökes av norrlänningar. Men det kostar pengar att uppehålla sig i Stockholm eller Örebro, och dessutom är Stockholm med dess många frestelser av olika slag en farlig stad för ungdom, som i det privata livet är överlämnad åt sig själv, varför alla även de burgnare hysa betänkligheter för att skicka sina telningar till huvudstaden, och de mindre bemedlade ha svårt att upplåna erforderliga medel för det riskabla experimentet. Annorlunda skulle saken gestalta sig, om ifrågavarande undervisning kunde erhållas å en närmare belägen mindre ort, där de unga ej mötte så många nya och lockande frestelser och där de på samma gång vore inom något så när gripbart räckhåll för kontroll och tillsyn. Särskilt för lärjungar vid Sundsvalls högre allmänna läroverk, vilka till ett antal av 15 å 20 och stundom över 20 årligen avlägga realskoleexamen, skulle ett handelsgymnasium i Sundsvall innebära stora fördelar. Som förhållandena nu äro, blir följden den, att den norrländska ungdomen i stor utsträckning måste avstå från den högre handelsundervisning, som ett handelsgymnasium avser att meddela, under det att det tvärt om skulle stå i samklang med den demokratiska anda, som genomgår vår tid, om möjligheterna till utbildning, jämväl på det område, varom nu är fråga, ej uteslutande vore till förmån i södra och mellersta Sverige, utan gjordes, i den mån det låter sig göra, lika för alla mindre bemedlade såväl som burgna inom landets olika delar både i norr och söder. Norrland är i det påpekade avseendet styvmoderligt behandlat.

Nu kan det invändas, att det för närvarande råder arbetsbrist bland kontorister och att staten ej bör bidraga att öka de arbetslösas skara inom nämnda kår. Härpå må svaras, att detta påstående nog äger sin riktighet, men att det ej torde vara tillämpligt på den högre kvalificerade arbetskraft, som handelsgymnasierna avse att framtida. I sådan riktning pekar det förhållandet att handelsgymnasierna fortfarande äro jämförelsevis väl besatta med elever, under det å andra sidan elevfrekvensen vid de privata eller halvkommunala handelsskolorna för lägre handelsundervisning är i ett så starkt nedåtgående, att förhållandet ej helt kan förklaras genom tillkomsten av handelsavdelningar vid våra lärings- och yrkesskolor och högre folkskolor, och t. o. m. om det skulle vara påvisbart, att i mellersta och södra Sverige ett i någon mån för stort antal ungdom erhåller högre handelsutbildning, så utgör detta intet skäl för att Norrland, som ännu icke har något statsunderstött handelsgymnasium,

*Om understöd
åt ett handels-
gymnasium
i Sundsvall.*
(Forts.)

skall vara i avsaknad av de utbildningsmöjligheter, varom här är fråga. Eventuellt överflöd på ett håll utgör ingalunda något talande motiv för att man skall låta brist råda på ett annat. För övrigt är ej all ungdom, som utbildas vid ett handelsgymnasium, hänvisad till anställning inom handeln, då högre handelsutbildning även skapar kompetens för vissa anställningar i statens tjänst. Vidare skulle det kunna sättas i fråga, huruvida icke inrättandet av ett handelsgymnasium i Norrland, åtminstone för denna landsdels vidkommande, skulle vara ägnat att i sin mån utgöra en avledare för den överproduktion av studenter, varöver i närvarande tid allmänt klagas. Naturligtvis är det ej min mening, att handelsgymnasier inom vårt land böra upprättas i en viss regelbunden ordning, med vissa givna avstånd från varandra, utan det är folktätheten, handelns och industriens omfång inom ett visst område, som härvidlag bör vara bestämmande, och är det just med hänsyn till dessa faktorer som motionärerna funnit Sundsvall vara den lämpligaste förläggningsorten för ett handelsgymnasium i Norrland, och vill jag i nu påpekade avseenden hänvisa till de i motionen framförda skäl och faktiska förhållanden.

Det har tidigare sagts, att Norrlands handel i mycket hög grad utgjorts av råvaruexport, och att sådan rörelse ej skulle kräva särskilt högt handelsutbildad arbetskraft. Till bedömande av detta påstående vill jag säga, att Norrlands industrier, under ett par årtionden åtminstone, varit i stark frammarsch mot förädlingsindustri och att denna del av vårt land härvidlag icke för närvarande befinner sig på någon död punkt utan tvärtom. I denna fråga tillåter jag mig citera vad en av våra mest framstående och framsynta män, när det gäller att bedöma norrlandsfrågor, nämligen chefen för Ljusne-Voxna A.-B., fil. d:r Harry von Eckerman, för någon tid sedan anförde i ett radioföredrag om Norrlands framtid som industriland. Framställningen i dess helhet måste jag av naturliga skäl förbigå, med anförande av endast slutklämmen, som lyder: »Sammanför jag alltså min prognos för Norrlands industriella utveckling, så kommer densamma att karaktiseras av dels en kvalitativ teknisk och ekonomisk fulländning och en omstöpning av den redan nu befintliga virkesförädlingsindustrien, dels en kvantitativ metallurgisk-kemisk exploatering av malmfälten med åtföljande förädlingsmanufaktur. Då all industriell produktions gemensamma grundbetingelser äro kraft och transportmöjlighet på ett och samma ställe till billigaste pris, kommer denna norrlandsindustri att liksom den nuvarande finna sin naturliga utveckling vid dess Östersjökust.»

Till sist vill jag framhålla, att behovet av ett handelsgymnasium för Norrland med Sundsvall som förläggningsort framstår klart och tydligt. Där om vittnar det förhållande, att den för en dylik läroanstalts åstadkommande erforderliga garantien tecknats av ej mindre än ett 60-tal industriidkare och köpmän och att Sundsvalls stadsfullmäktige enhälligt beslutat åtaga sig de förpliktelser som för tillkomsten av den ifrågasatta läronstalten äro stipulerade. I statsutskottets utlåtande heter det också, att utskottet beträffande det motionsvis framställda förslaget om understöd åt ett handelsgymnasium i Sundsvall ej vill underkänna de skäl, som framförts till förmån för detta förslag. Men så säges det vidare, att då Kungl. Maj:t, som ej lärar underlåta att när tidsförhållandena sådant påkalla taga frågan i allvarligt övervägande, icke nu funnit sig böra framlägga förslag i ämnet för riksdagen, utskottet icke ansett skäl föreligga att nu tillstyrka motionärernas förslag. Detta uttalande synes mig innebära en viss inkonsekvens, då utskottet å ena sidan godkänner den av motionärerna på redan nu befintliga förhållanden baserade motiveringen och å andra sidan vill avvakta en tidpunkt, då framtida förhållanden påkalla inrättandet av den ifrågasatta läroanstalten. Mig synes, att denna frågas lösning alltså icke bör ställas på en oviss framtid.

Vad anslaget storlek beträffar, vill jag påpeka att för första året begäres 15,000 kronor och sedermera 25,000 kronor per år. Men då vid handelsgymnasiets tillkomst en klass indrages vid Sundsvalls handelsinstitut och därigenom statsbidraget till denna läroanstalt minskas med c:a 3,000 kr., kommer merkostnaden för statsverket i själva verket att inskränka sig till omkring 12,000 kr. för första året och c:a 22,000 kr. för de följande åren.

Då nu i regleringen för budgetåret 1926—1927 under 8:e huvudtiteln upptages ej mindre belopp än 135,000 kr. på ordinarie stat och 120,000 kr. på extra stat eller tillsammans 255,000 kr. för handelsgymnasier i södra och mellersta Sverige, förefaller det mer än underligt att ej *ett öre* för samma ändamål skall anses behövt för det vidsträckta Norrland med dess för hela vårt land så betydelsefulla handel och industri. För min del kan jag ej finna annat, än att en jämnare fördelning med hänsyn till förhållandena är synnerligen behjärtansvärd samt av behovet synnerligen påkallad, och vill jag på grund därav yrka avslag på statsutskottets hemställan och bifall till den föreliggande motionen.

Herr Bergqvist: Jag kan icke neka till, att mitt härta är med motionärerna, men mitt förstånd måste biträda utskottets hemställan. Motionärerna, liksom den ärade talaren här, ha ådagalagt behovet av ett handelsgymnasium i Sundsvall, samt visat, att det skulle ha en viktig uppgift att fylla, ävensom att Norrland borde ha rätt att få en sådan läroanstalt. Men motionärerna och herr Enhörning ha icke lika klart uppvisat, huru detta handelsgymnasium skulle organiseras, och innan staten går in för att lämna bidrag, måste väl själva organisationen vara så utformad, att man någorlunda kan se den i detalj.

Jag hoppas att, såsom utskottet även föreställer sig, Kungl. Maj:t icke skall underlåta att upptaga denna fråga. Det är min varma önskan, att Kungl. Maj:t skall göra det, men i det skick, vari frågan nu föreligger, kan jag icke annat än yrka avslag på motionen och bifall till utskottets hemställan.

Herr Enhörning: Den föregående ärade talaren ansåg, att motionärerna icke hade påvisat, att det förelåg utformad en sådan organisation för ett blivande handelsgymnasium i Sundsvall, att kommunen skulle kunna erhålla statsbidrag.

Jag vill dock erinra om vad som framhållits i motionen, där vi motionärer tydligt och klart hava ådagalagt, att staden allt sedan 1890-talet lämnat ekonomiskt understöd till Sundsvalls handelsinstitut, nu senast i år 10,000 kronor till täckande av befintlig brist; köpmannainstitutioner ha allt sedan 1893 utövat målsmanskap över läroanstalten; fonder, tillkomna genom privata donationer, till ett sammanlagt belopp av något över 40,000 kronor stå till förfogande för beredande av understöd åt därav förtjänta elever; och genom gåvomedel från Sundsvalls enskilda bank har den fastighet anskaffats, vari Sundsvalls handelsinstitut är inrymt och som även får disponeras av ett blivande handelsgymnasium. Dessutom har, såsom jag i mitt förra anförande påpekat, Sundsvalls stadsfullmäktige enhälligt beslutat att åtaga sig alla förpliktelser för framtiden för den ifrågavarande läroanstalten.

Jag anser, att man icke kan begära mera, ty man bör väl icke först organisera och sätta i gång ett handelsgymnasium och sedan begära bidrag från statens sida. Säkerligen kunde det få samma negativa resultat, som detta försök att dämna upp utskottets utlåtande. Det kanske låter sig göra, om det finns offervilliga personer, som kunna lämna alla nödiga medel därtill men då det här — utöver vad som finnes — tarvas ett tillskott av 12,000 kronor för budgetåret 1926—1927 och 22,000 kronor för nästföljande budget-

*Om understöd
åt ett handels-
gymnasium
i Sundsvall.
(Forts.)*

Om understöd
åt ett handels-
gymnasium
i Sundsvall.

är, synes det mig att vi nu bort erhålla den uppmuntran av staten, som våra strävanden, att etablera det första handelsgymnasium i Norrland, väl äro värda.

(Forts.)

Här resonerar man städse på så sätt, när det passar i stycket, att Kungl. Maj:t och återigen Kungl. Maj:t skall komma med förslag, men jag vill fråga den siste ärade talaren, hur många förslag hava väl icke gått igenom i riksdagen på grund av väckta motioner. Skulle man alltid vänta på Kungl. Maj:ts förslag, finge man nog vänta till döddagar, och ändå icke komma dithän man önskar! Jag tror för min del, att det nog är enskilda initiativ, som fört oss fram, där vi nu äro, lika mycket som våra regeringar.

Detta handelsgymnasium skulle som sagt förläggas till Sundsvall, som ligger i mellersta delen av vårt land, om man räknar från nordligaste spetsen av Sverige och ned till vårt lands sydspets. I Norrland finns det icke något handelsgymnasium förut, men det finns ett i Malmö och ett i Hälsingborg, således två gymnasier på ett avstånd av fem mil från varandra; det finns även ett handelsgymnasium i Norrköping, ett i Stockholm, ett i Örebro och ett i Göteborg. Om nu ifrågavarande handelsgymnasium skulle komma till stånd, skulle det bli det sjunde handelsgymnasiet i vårt land, och därmed hade man fyllt det heliga sjutalet, vilket ju är en strävan som är lika god som någon annan.

Emellertid kan jag för min del icke antaga, att Kungl. Maj:t kan känna till alla de resurser och utvägar, som vi ha i Sundsvall, för att kunna bilda ett handelsgymnasium med ett mycket måttligt årligt bidrag från staten. Om vi nu skulle få vänta tills Kungl. Maj:t kommit fram med denna fråga, så är det, som jag nyss sade, detsamma som att skjuta på frågan för obestämd framtid, och då skulle man säkerligen få höra, varför haven I icke själva förut tagit något initiativ för frågans lösning. Om den nu faller, så är jag övertygad om, att den dock faller framåt.

Jag hoppas, att kammaren vill beakta denna framställning samt avslå utskottets hemställan och bifalla den i detta avseende afgivna motionen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Enhörning* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 191 mom. b), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 192—194.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 195.

I denna punkt hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken Kerstin Hesselgren (nr 80) och den andra inom andra kammaren av herr S. Bengtsson i Norup (nr 92), för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 25,000 kronor att i enlighet med nu gällande beräkningsgrunder utgå som understöd till obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda enskilda skolor för husmodersutbildning.

Ang.
understöd åt
elever vid hus-
modersskolor.

I fröken *Hesselgrens* och herr *Bengtssons* i Norup berörda motioner hade hemställts, att stipendierna till enskilda skolor för husmoderlig utbildning måtte höjas till 30 resp. 15 kronor i månaden, samt att anslaget till stipendier måtte omläggas från reservations- till förslagsanslag.

Enligt en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herrar *Oscar Olsson*, *J. G. Walles*, *C. A. Carlsson* i Gävle och *S. Bengtsson* i Norup ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och fröken *Hesselgrens* och herr *Bengtssons* i Norup berörda motioner (I: 80 och II: 92), i vad desamma avsåge ändrad natur av ifrågavarande anslag, samt med avslag å samma motioner, i vad de avsåge höjning av nu utgående stipendiebelopp, för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra förslagsanslag av 25,000 kronor att i enlighet med nu gällande beräkningsgrunder utgå som understöd till obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda enskilda skolor för husmodersutbildning.

Herr **Olsson, Oscar**: Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen, vilket helt enkelt är den rena konsekvensen av att kammaren tog reservationen under punkt 169. Det är här fråga om stipendier åt mindre bemedlade elever vid skolor för husmodersutbildning och, som sagt, eftersom denna reservation är den rena konsekvensen av reservationen beträffande folkhögskolestipendierna, ber jag att få yrka bifall till reservationen under denna punkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmanen, att i avseende å den nu föredragna punkten annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmanen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 196—200.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr förste vice talmanen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr andre vice talmanen.

Punkten 201.

Utskottets hemställan bifölls.

Anslag
till populär-
vetenskapliga
föreläsningar.

Punkten 202.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) till understöd åt anstalter och föreningar, som anordnade populärvetenskapliga föreläsningar, anvisa för budgetåret 1926—1927 ett extra reservationsanslag av 400,000 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag finge enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas högst 25,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent samt högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare,

b) medgiva, att för tiden 1 juli 1926—30 juni 1927 det minsta antal föreläsningar, som för åtnjutande av statsbidrag skulle årligen anordnas av anstalt eller förening, varom här vore fråga, finge utgöra 10.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skulle i denna punkt endast vilja säga några få ord.

Anslaget till populärvetenskapliga föreläsningar har utskottet föreslagit höjt från 350,000 kronor till 400,000 kronor. Av de 350,000 kronor, som förut utgått, ha 300,000 kronor utdelats till föreläsningsanstalterna och ungefär 17,000 kronor till Arbetarnas bildningsförbund. Arbetarnas bildningsförbund har för dessa medel anordnat ungefär 1,500 föreläsningar i 300 kurser. Det är en alldeles oproportionerligt liten del av anslaget, som kommer Arbetarnas bildningsförbund till del, då man tager hänsyn dels till huru många föreläsningar som anordnats av Arbetarnas bildningsförbund jämfört med föreläsningsföreningarna, och dels till att dessa av Arbetarnas bildningsförbund anordnade föreläsningar ägt rum i form av kurser och därigenom blivit betydligt effektivare än enstaka föreläsningar.

Jag förstår nu mycket väl, att så litet pengar som riksdagen under de senaste åren anslagit till föreläsningsverksamheten, det måste ha varit svårt för skolöverstyrelsen att tillgodose Arbetarnas bildningsförbund i lika hög grad som föreläsningsföreningarna, och det skall därför icke heller falla mig in här att göra något bestämt yrkande beträffande fördelningen, då det blivit en förhöjning av anslaget med endast 50,000 kronor. Den saken får väl upptagas nästa år, när, såsom jag hoppas, Kungl. Maj:t efter åtskilliga uttalanden i denna proposition att döma, kommer att förelägga riksdagen förslag med anledning av folkbildningskommitténs betänkande.

Jag vill emellertid ändå fästa uppmärksamheten på, att det icke kan vara riktigt, att Arbetarnas bildningsförbund utav detta statsanslag uppbär i genomsnitt 11 kronor per föreläsning, medan föreläsningsföreningarna uppbära något över 20 kronor och centralförbundet för nykterhetsundervisningen för ofta nog alldeles samma slags föreläsningar, som Arbetarnas bildningsförbund håller, uppbär antingen 23 kronor eller 26 kronor per föreläsning. Det har hänt många gånger, att en föreläsare för precis samma föreläsning av statsmedel uppburit, genom Arbetarnas bildningsförbund, 11 kronor, men genom dessa andra förmedlingsbyråer, 23 kronor eller 26 kronor. Det faller av sig självt, att detta förhållande måste vara galet, och det är naturligtvis icke i sin ordning, att den förmedlingsbyrå, som kan ekonomiskt bäst använda medlen, därför på något sätt skall sättas tillbaka.

Jag har ingenting att i detta sammanhang yrka, utan jag vill endast framställa en vädjan till Kungl. Maj:t att vid dessa medels fördelande se till, att det på Arbetarnas bildningsförbund kommer en så stor summa som möjligt.

så att detta anslag på mest effektiva och mest ekonomiska sätt kan bli utnyttjat under det närmast kommande året.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

*Anslag
till populär-
vetenskapliga
föreläsningar.
(Forts.)*

Punkterna 203—206.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 207.

Lades till handlingarna.

Punkterna 208—214.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 215.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till understödjande av idrotten anvisa för budgetåret 1926—1927 ett extra anslag av 110,000 kronor, därav till svenska gymnastikförbundet 50,000 kronor, att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

*Anslag
till under-
stödjande av
idrotten.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren väckta motioner, den ena av herr *S. Bengtsson* i Norup (nr 152) och den andra av herr *C. Vahlstedt* (nr 243).

I motionen II: 152 hade hemställts, att riksdagen måtte till understödjande av gymnastiken anvisa för budgetåret 1926—1927 ett extra anslag å 60,000 kronor, att utgå till svenska gymnastikförbundet på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

I motionen II: 243 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag uti punkten 207 i åttonde huvudtiteln i den del, där förslaget avsåge understödjande av annan idrott än gymnastik.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt herr Bengtssons i Norup berörda motion II: 152 och med avslag å herr Vahlstedts berörda motion II: 243 i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till understödjande av idrotten anvisa för budgetåret 1926—1927 ett extra anslag av 110,000 kronor, därav till svenska gymnastikförbundet 55,000 kronor, att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

Herr Pers: Herr talman! Kammaren torde erinra sig, att frågan om fördelningen av detta anslag och även själva anslagssumman för några år sedan beredde både statsutskottet och riksdagen åtskilligt besvär. Det var krafter i rörelse för att tillgodose det ena eller det andra av de stora förbund, som främjade idrotten, med så stora anslag som möjligt, och riksdagen höll på att vägra i vändningen. För att få någon ordning på detta, tillsattes en kommitté, som utredde ärendet, och denna kommitté avlämnade sitt betänkande år 1921. Denna beredning resulterade således i, att vissa normer fastställdes, och dessa normer ha varit följda något så när. I föl inträffade det emellertid, att svenska gymnastikförbundet fick sitt anslag höjt med 10,000 kronor i samband med en höjning av hela anslaget.

I år har Kungl. Maj:t föreslagit att till understödjande av idrotten ett belopp av 110,000 kronor skulle beviljas av riksdagen och att av detta belopp 50,000

Anslag
till under-
stödjande av
idrotten.
(Forts.)

kronor skulle gå till svenska gymnastikförbundet. Enskilda motionärer i andra kammaren ha emellertid påyrkat, att summan skulle höjas beträffande svenska gymnastikförbundet, och statsutskottet har följt dessa motionärer så tillvida, att utskottet föreslagit, att utav dessa 110,000 kronor 55,000 kronor skulle gå till svenska gymnastikförbundet. Därmed har alltså en förskjutning på upp till 50 % till förmån för svenska gymnastikförbundet skett, vilket innebär en avvikelse från de normer, som genom utredningen givits.

Det förefaller, som om de skäl, varpå detta grundats, knappast ha varit så noga genomtänkta. Man har måhända i statsutskottet nöjt sig med att anslaget i dess helhet icke har höjts. Emellertid ligger denna fråga under fortsatt utredning. Det är gymnastiska centralinstitutet, som skall omläggas och nyordnas, och när detta är gjort, är avsikten, tror jag, att en hel nyordning skulle ske. Emellertid äro de förbund, som sålunda blivit tillbakasatta, helt naturligt oroliga för att den förskjutning till gymnastikförbundets fördel, som under detta år sker, skulle komma att bli normerande för den kommande fördelningen av statens anslag till idrottsrörelsen, och jag för min del finner detta vara mycket rimligt. Jag vill icke här ingå på de olika förbundens och de olika idrottsgrenarnas betydelse. Jag tillåter mig att vända mig till kammaren och hemställa, att Kungl. Maj:ts förslag om fördelningen måtte bifallas och att sålunda det föreslagna beloppet av 110,000 kronor anslås — därom råder ingen oenighet — samt att den del, som svenska gymnastikförbundet skulle få, inskränker sig till vad Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen 50,000 kronor — icke 55,000 kronor, som utskottet har tänkt sig.

Jag hemställer alltså, herr talman, om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Bergqvist**: Jag vill med anledning av herr Pers' anförande upplysa om, att det förslag till fördelning, som utskottet har uppgjort, är resultatet av en kompromiss. Det förelåg nämligen ett förslag om, att anslaget skulle höjas med 10,000 kronor, och vi, som motsatte oss detta, måste gå med på en annan fördelning, för att anslaget icke skulle höjas.

Jag anser mig böra yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 216—237.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 238.

Lades till handlingarna.

Punkterna 239 och 240.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 241.

Ang.
resestipendier
åt journalister.

I en inom första kammaren av herr *J. Nilsson* i Malmö väckt motion (nr 180) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att till resestipendier för budgetåret 1926—1927 åt journalister, företrädesvis medarbetare, som hade redaktionellt arbete i svensk tidning eller journalistisk byrå till huvudsaklig

sysselsättning, bevilja på extra stat ett reservationsanslag av 8,000 kronor, att efter sakkunnigas hörande av Kungl. Maj:t fördelas under de villkor för stipendiernas åtnjutande, som Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

*Ang.
resestipendier
åt journalister.
(Forts.)*

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att herr Nilssons i Malmö berörda motion I: 180 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts av herr *J. Nilsson* i Malmö, som ansett, att utskottet bort tillstyrka den i ämnet väckta motionen.

Herr Pers: Herr talman! Reservanten vid denna punkt är icke tillstades i kammaren, men saken rör något, som ligger mig rätt så nära; det är fråga om stipendier till journalister. Utskottet har icke velat bifalla den motion, som är väckt i denna fråga, utan anser, att Kungl. Maj:t först bör framlägga förslag i ämnet. Det är ju också rimligt. Jag har emellertid begärt ordet för att lägga Kungl. Maj:t på hjärtat, att journalisterna tillhöra även de detta departements verksamhetsområde. De utföra ett arbete och ha en uppgift i folkupplysningens och folkuppfostrans tjänst av sådan betydelse, att man bör kunna vänta sig, att Kungl. Maj:t och riksdagen skola ägna sina omsorger åt dem på det sätt, att de återfå de resestipendier, som riksdagen under några år tidigare har beviljat dem. Jag har intet yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förvarande punkt hemställt.

Punkterna 242—248.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 249.

Lades till handlingarna.

Punkterna 250—253.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa delar av lagen den 2 juni 1916 om skyddskoppypning, dels ock en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion i andra kammaren, II: 341, angående utredning i fråga om meddelande av viss föreskrift rörande kastration av husdjur. *Ang. viss föreskrift rörande kastration av husdjur.*

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Sjöblom* väckt motion, nr 341, hade nämnda kammare på hemställan av sitt andra tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om utredning i fråga om att kastration av husdjur över fyra månaders ålder skulle utföras av veterinär och under bedövning.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i det nu föreliggande utlåtandet av angivna

Ang. viss föreskrift rörande kastration av husdjur.
(Forts.)

orsaker hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka avslag på utskottets hemställan och därmed på den motion, som väckts av min nuvarande ärade kollega på länsbänken.

Utskottet hemställer, att kammaren måtte biträda andra kammarens beslut att hos Kungl. Maj:t begära utredning i fråga om att kastration av husdjur över fyra månaders ålder skall utföras av veterinär och under bedövning. Jag vill gärna medgiva, att syftet med motionen är tilltalande ur djurskyddsvänlig synpunkt, även om de anmärkta missförhållandena för visso icke äro så stora, som förmenas i motionen. Redan nu sker kastration av husdjur i stor omfattning genom veterinär, och man kan säkerligen säga, att önskvärdheten av en human behandling av husdjuren allt mera behjärtas av våra svenska lantmän. Dessutom finnes i särskilda fall möjlighet att tillämpa lagbestämmelserna om uppenbar grymhet mot djur.

Jag kan för övrigt icke finna annat, än att min uppfattning, att utskottets hemställan bör avslås, vinner ett mycket kraftigt stöd i utskottets egen motivering. Denna motivering går, så vitt jag kan finna, i stort sett ut på att den åsyftade reformen får anses vara av tvivelaktigt värde, obehövlig och därjämte utförbar. Jag stöder mig härvid på de olika uttalanden, som utskottet gör. Utskottet säger bland annat, att det bör utrönas, »huruvida en kastration med narkos under alla förhållanden är att från djurskyddsvänlig synpunkt föredraga framför en kastration utan narkos», och så fortsätter utskottet: »Då nu kastrationer vid högre ålder äro mycket vanliga och i regel icke erbjuda någon svårighet, torde djurägaren ofta komma att draga sig för kostnaden att tillkalla veterinär. Även i åtskilliga andra fall skulle säkerligen kostnaderna för veterinärs tillkallande försvåra lagens efterlevande. En effektiv kontroll däröver, att veterinär anförts kastrationen, torde även erbjuda praktiska svårigheter.» Vidare säger utskottet: »De långa avstånden till veterinär i stora delar av vårt land skulle slutligen i många fall omöjliggöra eller försvåra lagens effektivitet.» Och så slutar utskottet med att säga, att utskottet »icke känt sig övertygat om att en kastrationslag av den innebörd, som motionären föreslagit, är möjlig att praktiskt genomföra och upprätthålla». Vad som här säges, synes mig vara alldeles nedgörande för motionen och på intet sätt upphävas av de mera allmänna uttalanden, som utskottet i övrigt gör. Jag kan icke finna annat än att utskottet borde på de motiv, som utskottet anfört, hava hemställt om avslag och icke begärt en utredning, vilken högst sannolikt kommer att leda till intet.

Jag vill dessutom anföra ett ytterligare skäl. Det har på senare år av representanter för husdjursaveln med styrka framhållits, att handjur icke borde få användas av djurägaren på andra djurägarens djur utan att handjuren voro godkända av premieringsnämnd eller andra myndigheter. En sådan bestämmelse har dock ansetts vara utförbar och är säkerligen lika utförbar som ett beslut i nu åsyftad riktning skulle vara. Skulle emellertid en sådan lagbestämmelse, som man nu vill begära, komma till stånd och vinna tillämpning bland djurägarna i större omfattning, så skulle detta för visso hava till följd, att många komme att draga sig för de kostnader och det besvär, som äro förenade med en kastration genom veterinär. En hel del mindervärdiga exemplar skulle få göra tjänst som avelsdjur, vilket finge beklagliga följder för vår djuravel.

Jag får, herr talman, då jag anser, att denna hemställan skulle kunna leda till en ytterligare, enligt min mening obehövlig restriktion för vår jordbruksnäring, som redan förut på många sätt är tillräckligt betungad, yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Österström**: Herr talman! Som greve Lagerbjelke säger, kunna vissa mycket allvarliga betänkligheter göras gällande gentemot föreliggande motion, och det har inom utskottet, där den praktiska erfarenheten är mycket starkt företrädd genom dess lantmannarepresentanter, vitnats om, att dessa betänkligheter säkerligen icke äro omotiverade. Utskottet har ansett det vara sin plikt att i betänkandet framhålla de synpunkter, som kunna vara ägnade att i detta avseende belysa frågan.

Aug. viss föreskrift rörande kastration av husdjur.
(Forts.)

Emellertid är det nog en sak i detta sammanhang, som man icke får bagatellisera, och det är djurskyddssynpunkten. Det är intet tvivel om, att de allra flesta veterinärmedicinska auktoriteterna gått in för en sådan lagstiftning, som här ifrågasättes. Utskottet har för sin del icke ansett det vara möjligt att resa ett motstånd på den punkten. Därför har utskottet trots sina betänkligheter gått med på att förorda, att denna kammare måtte biträda andrakammarbeslutet. Jag tror icke heller, att det kan vara någon risk om kammaren går med på detta förslag, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen jämlikt de därunder framkomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Greve *Lagerbjelke* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i planen för tillbyggnadsarbeten vid kungl. biblioteket, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.19 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.